

Respectfully dedicated

to

Mr. & Mrs. Rayasam Venkatasivudu.

సంపాదకీయ భూమిక

ఈగ్రంథమాల స్థాపించుట యిప్పటికి 18 మాసములైనది. 1924 సం॥ లో నాలుగు గ్రంథములును నొక అనుబంధగ్రంథమున్ను బ్రచురించుటదీని 1925 సంవత్సరమున ప్రక్షాద ప్రథమపుష్పముగను ఆనందమయి (ప్రథమభాగము) రెండవ పుష్పము గను బ్రచురించుట దీనిది—

ఈగ్రంథమాల ముప్పుడెనిమిది వందలమంది చంపాదారులతో డను గొండ రుదారసాహసులగు పోషకులతోడను ఒక్కచున్నయది ఏరందరును తగుసాహాయ్య మొనర్చుచుండుటచేతనే గ్రంథమాల యింత యభివృద్ధి నవతికాలముననే బొందినది—

మాగ్రంథమాలాభిమానులందరును దీనియందెల్లపు డభిమానమును జూపుచున్న దీనికెట్టి కొరతయు చుండదు ఇదివరకు చందాలు పంపించని వారిందరును తామీయవలసిన విత్తమును వెంటనే బంపించి సాహాయ్య మొనర్చి బ్రార్థితులు—

ఈకాలము నవలాయుగముగాన నవలలనే (అవరాధవరితోధిక, చారిత్రక, సాంఘిక) బ్రచురించ నమకట్టితిని. కాఁబట్టి గ్రంథమాలయంద దివివరలొ లోపములేవైన నున్న మన్నించి నూతనమార్గంబుల జాతు బ్రార్థితులు—

గ్రంథకర్తలు, నూతనఫక్కిని గ్రంథముల రచించి మా కొసంగ బ్రార్థితులు—ఇదివఱలో గ్రంథమాలయంద దెక్కుడభిమా

నమును జాతును మాకు గ్రంథముల కొసగిన శ్రీయుత పామర్తి
 సూర్యప్రకాశకర్మగారు, శ్రీయత భట్టిప్రోలు సత్యానంద
 కవిగారు, శ్రీయుత పెన్నెల్ల సత్యనారాయణరాజగారు, శ్రీయుత
 వెలగల నుక్కారెడ్డిగారు శ్రీయుత బోతూరి రామచంద్రరావుగా
 రు, కడు వందనీయులు.

ఇట్లు

కాకరవల్లి సత్యనారాయణ,

సంపాదకుడు.

మహారాజపోషకులు.

మ! రా! రా! శ్రీ శ్రీ కలి చిన వెంకటరెడ్డిగారు. రంగూన్
పూజకంట్రాక్టర్, ప్రొప్రైటరు ఆంధ్ర మేచ్ వర్కుస్,
మారుటరు.

“ శ్రీ శ్రీ సబ్బి వెంకయ్యగారి కుమార్తె కామిరెడ్డిగారు,
మారుటరు.

రాజపోషకులు.

1 శ్రీ శ్రీ సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావుసోదరులు, ల్యాండులార్డుస్,
రాజమండ్రి.

2 శ్రీ శ్రీ జంపన నుబ్బరాజుగారు, ప్రొప్రైటర్, చినఎండ్రకొలను,
ఖండవల్లి.

3 శ్రీమత్ తిరుమల వెంకటశ్రీనివాసాచార్యు లయ్యవార్లంగారు,
సీనియర్ ప్రొప్రైటర్, పెంటపాడు.

4 శ్రీమత్ కిలాంబి వెంకటశ్రీనివాసవరదాచార్యు లయ్యవార్లంగారు,
సీనియర్ ప్రొప్రైటర్, లింగాలఅగ్గిహారం. పెంటపాడు.

5 శ్రీమత్ యం. యస్. అవతారంగారు, ల్యాండులార్డుస్,
పెంటపాడు.

6 శ్రీ శ్రీ కామర్పు రామచంద్రరావుగారు, ల్యాండులార్డుస్, దువ్వ.

7 శ్రీ శ్రీ భూపతిరాజు సీతారామచంద్రరాజుగారు, ల్యాండులార్డుస్,
సిద్ధాంతం.

8 శ్రీ శ్రీ పెనుమెత్తి సీతారామరాజుగారు, ల్యాండులార్డుస్, అజ్జరం.

9 శ్రీ శ్రీ గొడవర్తి నాగేశ్వరరావుగారు, ల్యాండులార్డుస్, ఆచంట.

10 శ్రీ శ్రీ భారతం సూర్యనారాయణగారు, ఎల్. యం. టి.

ఖండవల్లి.

11 శ్రీ శ్రీ ఆణిమిశ్ర చినవెంకటశాస్త్రిగారు, ల్యాండులార్డు,
కాశీరవర్య

12 శ్రీ శ్రీ కోనాల బ్రహ్మన్నగారు, ల్యాండులార్డు, పెనుగొండ.

13 శ్రీ శ్రీ కొమ్మ కిరిటిగారు, ఏలూరు.

పోషకులు

1 శ్రీ శ్రీ గండిమల్ల సీతారామ బహద్దర్ నారు, జమిందారు ఆఫ్
గన్నవరం, నూజివీడు.

2	,, మోతే నారాయణరావుగారు,	} విస్సన్న పేట గండవల్లి జమిందార్లు, ఏలూరు
3	,, మోతే సరిసింహారావుగారు,	
4	,, మోతే కృష్ణారావుగారు,	

5 ,, గుడిమల్ల వీరేశ్వర్థిగారు, మర్చంటు, మార్బేరు.

6 ,, గుర్రా వెంకయ్యచౌదరిగారు మేనేజింగ్ ప్రొప్రైటరు

శ్రీరాంకురంగసినిమా, ఏలూరు.

7 ,, పాలవర్తి శివరావుగారు, హెడ్ క్లర్కు L. F. Office,
మమాలా

8 ,, డాక్టరు కోకా అహోబలరావుగారు మమాలా.

9 ,, ఇనుగంటి రాజగోపాలరావుగారు, నూజివీడు.

10 ,, చింతా చినసామరెడ్డిగారు, ల్యాండ్ లార్డు, మార్బేరు.

11 ,, జవ్వాది వెంకయ్యగారికుమార్తె లక్ష్మయ్యగారు, పెనుగొండ

12 ,, తాడిమిటి విశ్వనాథంగారు, డాక్టర్, పెనుగొండ.

13 ,, సి. హెచ్. వెంకటసుబ్బారెడ్డిగారు, మార్బేరు.

- 14 „ కొండా నారాయణమూర్తిగారు, బాక్సరు, మారుటరు.
 15 „ మునమర్తి శోభనాద్రిగారు, మర్పాటు, ఆచంట.
 16 „ చిల్ల నుబ్బిరెడ్డిగారు, మునసలు, మాట్టరు.
 17 „ చూసె కృష్ణమూర్తిగారు, పెనుగొండ.
 18 „ పెన్నెల్ల రాజగోపాలరాజుగారు, ల్యాండ్ లార్డు, ఆజ్జరం.
 19 „ తురగా వెంకట్రామయ్యగారు, ల్యాండ్ లార్డు, పిట్టల వేమవరం
 20 „ యర్రా చినరామయ్యగారి కుమార్తె వీరరాఘవరావుగారు,
 ల్యాండులార్డు, ఉప్పలూరు.
 21 „ కలిడిండి వెంకట్రామరాజుగారు, ల్యాండులార్డు, శింగవత్తం
 22 „ కొచ్చెల్ల కోట వెంకట్రాయుడుగారు, ల్యాండులార్డు, కలవలపల్లి,
 23 „ చుండూరి పానకాలరావుగారు, మర్పాటు, పాలకొల్లు
 24 „ చుండూరి నారాయణరావుబ్రిదర్సు వారు మర్పాటు పాలకొల్లు.
 25 „ మేడూరి సూర్యవర్ధనంగారు, మండపాక.
 26 „ వి.వి. నారాయణమూర్తిగారు, సిద్ధాంతం
 27 „ యం. సూర్యప్రకాశరావుగారు, వినియ్య ఇన్ స్పెక్టరు, ఖండవల్లి
 28 „ గొర్తి సుబ్బారావుగారు. రాజమండ్రి
 29 „ లక్కరాజు సూర్యప్రకాశరావుగారు, భట్టిపాళెం
 30 „ కాకరవర్తి సుబ్బారావుగారు, కమిషన్ ఏజంటు, తిరురు

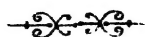
స హాయు లు.

- 1 భోగవల్లి సీతమ్మగారు, తిరురు
 2 జనవ సూరమ్మగారు, పెరవలి
 3 టి. జి. బంగారుస్వామిసెట్టిగారు రాజమండ్రి

విషయ సూచిక.

- 1 కర్తవ్యమేది?
- 2 సాక్ష్యాధికములు (Records)
- 3 కృత్యమప్రయత్నము.
- 4 కన్నుగడ.
- 5 కపటనాటకము.
- 6 కలాయనము.
- 7 కనపురేశునికృతిజ్ఞ.
- 8 దయ్యములు.
- 9 యోగాభిరామాయణము
- 10 విచారణ.
- 11 కృజాభిప్రాయము.
- 12 బుడబుక్కలవాడు.
- 13 భవిష్యత్తు.
- 14 పిచ్చివాండు.
- 15 పురజనమహాసభ.
- 16 ఆనందత్యాగము.
- 17 సీతా స్వేషణము.
- 18 శివసింగురహస్యకృతనము.
- 19 వశ్చత్తాపము.
- 20 శృంగభంగము.

నాక్కమారుగ లోనఁ బ్రవేశించిరి. గణేశుఁడు వ్రశ్శింపఁబడి “పండే” యని వ్రశ్శుత్తరమిచ్చెను. వానికందరకును ధైర్యముచిత్కెను. లోని శేషమునే “స్త్రీలందరును బైటకుపోగోరెదను. రహస్యములు మాటలాడవలసియున్నది”యనెను. స్త్రీలుపోవగానే మగవారందరును మాటలాడుకొనఁదొడంగిరి.

పూసగుచ్చినట్లంతయు నానువ్రసిద్ధవ్యాయవాది కమలాః రుఁడు తనలో చెప్పినట్లు చెప్పిచేసెను. ఇదివినిసంతసే వారెల్లరాశ్చర్య ముగ్నులైరి.

“ఇది నమ్ముటకు ఏలులే”దని నురేంద్రుఁడుపల్కెను.

“నేను మొదటనే స్త్రీయెవఁజెయో దీనికి కారణము లుండునని యనుమానించితి”నని రవీంద్రుఁడనెను.

“నేను నట్లే యెంచితిని. కాని మీరెల్లరు నామాటలను శ్రోసి పుచ్చితి”రని రమేశుఁడుపల్కెను.

“ఇక ముందుచేయఁదగ్గదేది” యని భ వానిశంకరుఁడడిగెను.

గణేశుఁడంతటి యాలోచనాపరుఁడో రవీంద్రుఁడు సంతటివాడే. గణేశుఁడు “ఇదియంతయు మఱకు సమంజసముగ లోచనమును. కాని, లోకులకట్లుకనఁబడదు. ఇదివరలో మీరు, పుర నానులు, నేనును కూడ మనోరమ నిష్కల్మషయనియు పూతచరిత్రయనియు నమ్మియుండిన వారమే. మనకే దీనిని నమ్ముటకు ఏలులేదనిలోచించుచుండగా నింక నెవ్వరు నమ్మగలరు? అంతియకాక ఈసంగతి నేవిధముగ నాధారముగ గొని యీతని నిర్దోషిత్వమును స్థాపింపవగును? దీనికి నిదర్శనములేవి? కమలాకరుఁడు చెప్పినట్లుగ దీనికొక దృష్టాంతమైనలేదే? ఇదికోర్టులో ధృవపరచుటయెట్లు? కోర్టువారు మనమాటలను పాటించి యొకవేళ మనోరమను పిలుపింతురనుకొందము. ఆమె యిదివరకే తెలియనిదాని వలె నటించుచున్నది. అదియుగాక దీనిని స్థాపించుటకు ఏలు లేకుండు

నట్లు తగిన జాగ్రత్తను తీసికొనియున్నది. ఇప్పుడామెను. పిలువబడి యడిగినచో నిర్భయముగ, నిశ్చలముగ. “ఈతఁడుతనవగఁదీర్చికొనుటకై నానాధునిజంపయత్నించి విఫలుడగుటచే నితరానున్న యపయోగము రాక మానను. ఊరకుండనేల యసి, విరోధిభార్యనగు నన్నునిం దాస్పదురాలుగ జేయఁ జూచుచున్నాఁడు. నాచరిత్రమంతయు మీకు తెలిసియేయున్నది కదా? ” యని యచటివారిముందువల్కును. అందులకందరును “సత్యము. ఈమెసిష్కల్పవ ; కమలాకరుఁడు పరమ ఛండాలుఁడు, దోషి. అసత్యప్రలాపి, యనియందుకుగదా! దీనివలన నితనికి యెక్కుగలుగును కాని లాభముకలుగఁజాలదు. “ప్రజావాక్యించ కర్తవ్యమ్” అనుగీతి పంచాయతదాల్లును న్యాయాధిపతియు గూడ నట్లే యందురు. దీనిమూలముగ నితనికి పులిమీద పుట్రయనునట్లు నేరము బలమగును. ఇతఁ డీనికి ద్వీపాంతరవాసమో, యురిశిక్షియో తప్పదు కనుక నిష్పయమున నేమియు చేయఁజాలనని తలంచెదను.” అనెను.

“నీమిగఁజేశా! ఇట్లు పల్కెదవు? నీవువాదించవలెనన్నచో నీనేరమనఁగ నొర! ఇదివరకెంతకంటె కష్టమగునేరములను బట్టలేదా? నడిగ నాలోచింపుము. ఇదియుఁగాక నిపుపట్టిన నేరము పోవుట యన నెట్టిది? ఇదివరలో నెన్నిమాడ్లు నీవుచేపట్టితివన్నంతమాత్రమున న్యాయాధీశుఁడు నీకునుకూలముగ తీర్పునియలేదు? నివనిన యెంతటి న్యాయాధిపతియు నొబడకుండునా?” యని రమేశుఁడు పల్కెను.

“నిజమే. కాని నాహసనునకు పూర్ణముగ నిది ఫలించునని నొచునదియు, తగినంత సత్యములేనిదియు, నిదర్శనములు మొదలగు లేని దయిననుగ కేసులను వట్టలేదు. ఒకవేళ స్నేహమును పాటించి నాకిష్టములేని నేరము వట్టినను, నేను వాదించఁజాలక పోవుటయేగాక, నయ్యది నిష్ఫలమగును. అంత మాయశమునకు చెఱపును, కమలాకరునకు నష్టమును గలిగితిరును.” అని గజేశుఁడు మారుపల్కెను.

“హానీ! నీవు వాడింపకున్నను వీనికి సాహాయ్యమునుండి విముఖుడవుగాకుము. ఇదివరకు నీవీతని కత్తుమున పనిసేయబూనితి వని నంతమాత్రమున పాటలీపురవాస్తవ్యులెల్లరును కమలాకరునకు మేలుగలుగుని తలంచుచుండిరి. ఇప్పుడు నీవు విడచి వేసినచో కమలాకరుడు నేరనుడనయ్యి, నాకారణముననే కరమపవిత్రుడవగు నీవు నైతిము వీనిని వదలివై చితివనియు తలంపకమానరు. కనుక వీనినుండి వీడిపోవకుము”

“సరియే. ఇంక నన్నేమిచేయును నదవు? ఇంక పనిచేయువారెవరు.

“ఎవరన నేల రవీంద్రుడే. మీరీకరణి నంత చెప్పినను రవీంద్రుడు పలుకుకున్న వాడు. చూడలేదా? అతని కేదియో తోచియుండవలెను. ఏమి? రవీంద్రా! ఏలకలుకవు? నియభిప్రాయమేమి?”

రవీంద్రుడు వీరిమాటల నెల్ల వినుచున్నను తనమనసునం దేదియో స్థిరపరచుకొనియుండెను. కాని తన్నడిగినప్పుడుగాని మాటాడుట కాలేదు సిద్ధపడలేదు. ఇప్పు డాతనియభిప్రాయము నడిగినంతనే యీతడు లేచినిలువబడెను దేహమును సడలించెను. కంభీర నాదముతో నాతడు “మిత్రులారా! మీరందరును తలంచినట్లు నన్ను పెద్దగా జేసి యడుగుచున్న వారలగుటచేత, నాయభిప్రాయము వేరుగచున్నదని చెప్పుసాహసింపుచున్నాను. మాన్యుడగుగణేశచంద్రుడు చెప్పినదంతయు సమంజసముగనే తోచుచున్నను నాకొకించుక వేరుగనోచుచున్నది. అది చెప్పుటోపుచున్నాను. మీరెల్లరును సానధానచిత్తులై విందురుగాక!”

“నేను మొట్టమొదట కమలాకరుని చూడవలసియున్నది. అతడే నేనేమిచేయవలసియున్నదియు నిశ్చయించుసుగాక! కాని నామనస్సునం దొకరీతిగ నేను చేయవలసిన కార్యమును నిశ్చయపరచుకొనియే యున్నాను. నేను మొదటినుండియు కమలాకరరాయలందు

నమ్మకము గల్గియేయుంటిని పూతచరిత్రయగు నానందనువరించిన యీతఁడు సాధారణమానవుడై యుండఁజాలడనియు, నట్టివాఁ డక్కమ ముగ ధనపురేశునిఁ జంపునంతటిదోహియై యుండఁజాలఁడనియు నాకు మొదటినుండియు తోచుచుండెను. ఇప్పుడు నేను చేయునదేదియో చెప్పెదగాక! నేను కమలాకరుఁడు సిద్ధోష్ఠియని ఋజువుచేయుదును. అదిసాధ్యమగువా? సాధ్యమగుననియే నాతలంపు. అతఁడు వారిరువురి సంబంధమును గూర్చినవిదర్శనములన్నియు నశించివని తలచుచున్నాఁడు. అది తప్పు. తప్పుక కొన్ని కాకున్న కొన్నియైననుండి తీరును. అది యీతనికి తెలియకపోవచ్చును. అతఁడు వారిరువురును తగిన జాగ్రత్తను తీసికొంటిని తలంచుచున్నాఁడు. కాని యిట్టివారల రహస్యములె బయలగుచుండెను. సర్వసాధారణముగ మనము దాగుకొనఁ దలంచునపుడే మనము కనుగొనఁబడుచున్నాము.”

“ నన్ని కార్యమునకు నియోగించినచో నివృత్తినుండియే తగిన పనిచేయుదును. మనకు ధనమున్నది. కలుకుబడికలదు. మనస్థితినిబట్టి చూచినచో మనక నేకులు సాహాయ్యముచేసితరుదురు. రేపునాయం కాలములోపుగ తగువారలను నియమించి “అచూకీ” తీయుదును. నేనిదివరక నేకమూరులు కమలాకరుని గృహముండిన వీధిని చూచియున్నాను. అది సజముగ నిర్మితప్రదేశమే. కాని అందునుగూడ బీదలు నివసింపుచున్నారు. వీరెంతటి జాగరూకతతో నివసింపుచున్నను, వారిలో నొకఁడు గాకున్న నొకఁడైన వీరిని చూచియుండును. నేను నియమించినవార లీసంగతుల వారముదురు. వారిపేర్లుచెప్పట యనవసరము ఎవఁడెయో గూఢ ముగ నిండువర్తించు స్త్రీయని మేము చెప్పదుము కానివలన కొంతసంగతి బైటపడును. అబంగాళాను పరీక్షింతురు ల గొప్పోయై విదర్శనముండికి మానదు; ఇది మొదటి పని.”

ఈతఁడు గృహము నవనిపేరు పెట్టికొనెనో యాతఁడు జీవించి యుండెనా యనుసంగతి కర దేశములలో నారయవలెను. అతఁడుండి నచో నాతఁడొక సిదర్శనము.

“ ఇక మూడవదెద్దియన వీరికి పరిచారికగనుండిన సీతనరయుట, ఆమెయెచటనుండినను కనుగొని రప్పింతుము. వీరికి తెలియకుండిన నామెకు వీరిపేరు తెలిసెయే యుండవచ్చును అధమము, మనోరమముఖమునైన నామె చూచియుండును. అందు ముఖ్యముగ స్త్రీలు, వారిలో పూలనమ్ముపడఁతూలు, పరిచారికలు, చాలతెలివి తేటలుగలిగి వర్తించురు. వారికి తెలియని సంగతులుండవు. మన మనేక పుస్తకములును పరిచారికలును, పుష్పలావికలును, రాజాస్థానములందలి భటులును, రహస్యములు వెల్లడింతురని చదివియుంటిమికదా? ఈమెయు వారివలెనే యుండగూడదా? ఈమెను కనుగొన్నచో ప్రబలమగునాత్మము దొరకును.

“అదియుఁగాక, వీరలచట నివసించుకాలమున వీరియుపయోగానిమై పాలుదెచ్చువారు, తోటమాలీలు మొదలగువారు మనకీకపియందులగుసాహాయ్యము చేయగల్గియుండురు.” అనుటయు,

అహ! తెలివియన నిట్లు లుండ వలెననినులేంద్రుఁడు ప్రశంసించెను. తక్కిన వారెల్ల కీతని మాటలతోడ చకితగాత్మతైరి. నాభావము తెల్లున్నను సరకుచేయక రవించుచు,

“ఇచటకూడచాలపనిచేయవలసియున్నది. కాని యదికష్టమైనది. అయినను రహస్యాపరాధపరిశోధకులను తగినవారిని నియోగించి సంగతులను తెలిసికొనవచ్చును. వారుచేయుపనులను వర్ణించుటకు నెలులెడు. వారెంతటికార్యమునకైనను సమర్థులు. ప్రాతఃసేరములను బైటకుదీయుటయందు వారికి శక్తిమెండు. వారిచటికివచ్చి “నూపీ” అయ్యుదురు. వారు మనోరమభావమును కనిపెట్టుదురు. శివసింగునుండి

యేయసాయముచేతనైన రహస్యము నూడదీయుదుగు. రమేశుడు వచించినట్లు శివసింగున కీసంగతి యంతయు తెలిసియేయుండును. ఇట్లు తగినంతపని చేసినచో వారు కమలాకరునినరము సత్వముగా దని నిరూపించి వానికివిమోచనముగా వింక గలరు.

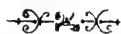
“ఇక మనమందరమును మదివఱలో పక్షిక్షిగని తమయందు గొయ్యములను తెలియఁజేసినవైక్యములు కనికీచారని గవర్నమోక్ష వారికి తెలియఁజేసి కొంత సమయమునకు దాగిస్తామిచువట్లు చేయవలెను నీవసింగు పిచ్చివాడు కాడనియు, వాతడు మోసగాడనియు, చాలవఱకతడు తెలివితలవాడేయనియు, ఋజువుచేయుండుము. అతని నేవిధముగ నైనమాటాడునట్లు చేయుదము. అతనియకాక వేరువ్యాయాధిపతి కిమలాకరుని నేరమువిచారించుటకును, ముఖ్యముండి విడదీయుటకును ప్రయత్నింతము. ఇట్లు మనకు సాధ్యమగునంతప్రయత్నము చేయుదుముగాక. ప్రయత్నమాచే కొండనైనను వెళ్లింపవచ్చును. మనము వెనుదీయరాదు. దీనికి మీరెల్లగును దోడ్పడవలయును. శివసంగమును వెచ్చింపవలెను. అటువైనజరుగుసంగతి చూడము. ఇందులకు వెనుకదీసినచో సర్వముచేటయు, కమలాకరుడు మిగిలుడగుటయు నిశ్చయము. అందుచే ధర్మపుర, మిథునపుర వంశములు ఘోరిలుటయు జరుగును. ఇదిమీయభిప్రాయములను తెలియఁజేయుదురుగాక” యని రవీంద్రుడు కూర్చుండెను. వారెల్లగు నాశ్చర్యపరవశులైరి.

“ఇందులకు మేమెల్లరమును సంతసిచితిమి. మీప్రయత్నిములకు మాచేతనై సంతసాయము చేయుదుము. నేడే కమలాకరుని జూచుటకేగుదము. మరియు వారె డివివర కిచ్చినవాజ్మాలములును, సాక్ష్యములకునునకల్లు (Copies) తీసికొనవలెను. అవి నేడే తీసికొందముగాక” యనిగ సెనుగుటలెను. అంత వారందరును భోజనములుచేయఁబోయిరి.

భవానిశంగరు డిదియంతయు చూచినంతనే వానికి రవీంద్రుని యందుభక్తియు నునుమరాలి కేమనిచెప్పమనా యనునందియము గల్గెను. వట్టలేక యారడు “స్త్రీలడిగినచో నేమని చెప్పవలయు”నని ప్రశ్నించెను. రవీంద్రుడు “స్త్రీలకు కొలదిదినములలో కమలా కరువివిచారణ కోర్టువానియెగుట జరుగగలదనియు నచట నీతఁడు జయమొందుటకు సాధియము లేదనియు చెప్పవచ్చును. అంతి యాకాక యీతఁడును మాటలాడుచున్నదేమని యడిగిన భావిప్ర యత్నములని చెప్పవలెను.” అనిరవీంద్రుఁడుపల్కెను వారందఱును గృహములకేగిరి

2 న ప్రకరణము.

సాక్షి క మ లు. (Records)

ప్రథమవిచారిణసమయములో నిచ్చిన వాద్యాలములు, నా క్ష్యమలాదిగాలవన్నియుఁ జూచి నకభ్యున్నాసికొనుటకు ననుమతి నొసాగినపెటనే రవీంద్రుఁడతఁడచంక్రియ కోర్టునకు పోవుచుండ, దానిలో రవీంద్రుడు “మన కిట్లనుమతి నిచ్చుట కేమికారణము? బహుశః సుఖి తనకింక నేభయును లేదని యెంచియుండనోవు. అందుచేతనే మన కనుమతి నిచ్చుట” యనుటయు గతఁడు

“అతనితోడ చాలదినములనుండియు వ్యవహరించుచుండిన నా కాలని సంగతియంతయు బాగుగఁ దెలియును. అతఁడు భయము లేదనియే నిశ్చయముగా తలంచినచో నితరులతోడ మాటాడనంతటి గర్విష్టి. ఇతఁ డయయే కారణమున తలంచినచో నాతనికి డయచూపు నవసరము గల్గినను చూపవలెను. దీనికి మూలకారణము కా

నేకారణముచేతనైన నోడిపోయినను తప్పించుకొనుటకు సాకుగ నుపయోగించుట"కని చెప్పెను.

ఇది సత్యమే. మొదట నవీనమోహనునితోడ నాలోచించియే యీతఁ డిట్లునుమతి నుసంగెను. నవీనునకు మనసులో కమలాకరుఁ డనిన యెక్కుడు దయయే కాని, తరుచు వారితో ప్రస్తావించుచుండినచో నాతనినిగూడ ననుమానించి, సంగతులన్నియు తనతోడ చెప్పవలెనునని, ముఖర్జీ కట్టు తోచకుండునట్లుతఁడు సంచరింపుచుండెను. ఆకారణమున నాతఁడు వీరితో మాట్లాడుటకూడ మాని వైచెను. ఈకారణముననే ముఖర్జీ వానితోడ నన్నిసంగతులను గూర్చి యాలోచించుచుండెను. అందుచేతనే మొదట నవీనమోహనునితో మాట్లాడినపిమ్మట వారి కనుమతి నుసంగెను. ముఖర్జీ,

తనతో నాలోచించుటకు వచ్చినపుడు ముఖర్జీని నవీనుఁడు వరిహసించెను.

"కాలము మించినపిదప నాతోడ నాలోచించుటకు వచ్చితివా?" యని యాక్షేపించెను. ఇది యీతని కెంతయు కష్టముగ నున్నను తనవనిని వీడక "నావిధివిహితకార్యమును చేసినందులకు నన్నిట్లు వరిహసించ చెల్లువా? నేరమువైకిరీయుట నావిధికాదా? ఇత నాతిప్పేమి? నేరస్థుఁడిదివఱలో నాన్నీహితుఁ డగుటచేతను, నేనాతని బంధుగురాలిని వివాహమాడదలంచి యుండుటచేతను నావని నుండి తొలఁగుట చెల్లువా? అట్లు కార్యమును సమగ్రముగ జేయనిచో వలుపురు తూలనాడరా?" యని ముఖర్జీ మారువల్కెను.

"నిజమేకాని, "లోకులు వలుగాకు" లన్నట్లు వారొకరిరిగ నుండజాలరు. చేయవలసిన కార్యము చేయకున్నచో నధిక్షేపించిన వారే చేసినపుడు నిర్దయుఁడనియు, గర్వియనియు వల్కుచుండురు."

“ఇదియు సత్యమే. నన్ను వ్యాయవాదులలో మేటియగు సీతానాథరాయ లభినందింపుచు వ్రాసిన లేఖ చూడలేదా? అతఁ డియ్యారివాడు శానికారణమున వ్యాయము వాలోదించి యిట్లు చేసెను. ఇక నీయూహకృజలు బహుశహ నేవల్లు చేసినందులకు నన్ను గర్హింతురుకాబోలు. వారందరును కమలాకరుడు నేరస్థుడనియు, నేనిట్లు చేయుట నావిధియనియు నెఱిగియుండియు నిట్లనవ్యాయముతో దూచిన చూతురుగాక! నే నెట్టికార్యమునుండి విముఖుడను కా గల్గుదును? ఈనాడే నాపై యధికా వ్యాయశాస్త్రసమ్మతముగ కని చేయుచుంటిననియు, విజయముచేకూరుననియు, సభివృద్ధిగల్గుననియు వ్రాసెను” ఇట్లు చెప్పచుండగ వినలేక:—

“ఏది యెట్లున్న నేమి? ఇంతటితో నీసంభాషణనుండి విరమింప ముగాక! కమలాకరుడు దోషికాఁడో, యగునో నే నెఱుంగను. నేరముమాత్రము వానిపై బడినది. ఇదివఱలో నాతఁడు మంచివా డనియు, చదువుకొన్న వాడనియు, బుద్ధిమంతుడనియు నే నెఱుంగు దును. పూర్వము మాయిరువురకును స్నేహముండెడిది. కాని యీ కారణమున దానికి విష్ణుము గల్గెను నా కందులకు విచారముగ నే యున్నది. కాని నీ వేటికి వగ చెదవు? నీవీకార్యమును చేబట్టితివి. విజయమును గాంచగల్గుదువేమో? అట్లయిన సంశోషింపవలసిన వాడ వేరే కూరక విచారించెదవు?” అనెను. నవీనుడు,

ఇంతటితో విరమించి రాధాకాంతుడు వెడలిపోయెను వెం టనే రికార్డులను చూపవచ్చునని గుమాస్తాకు కబురంబెను. ఇది సాధారణముగా కోర్టులలో విచారణ పూర్తియైనపిమ్మట చేయు చుందురు. కాని, సాకర్యముకొరకు వ్యాయాధికారి యిష్టమైనచో విచారణకు పూర్వమే యిట్లయఁబడినది. ఈసందర్భములో తాను జయము గాంచితిరుదునని తలంచి ముఖర్జీ యిట్లుచేసెను.

ఇదివఱకునుండియు ఏరికిహితుడై, కార్యముల నెరవేర్చుచుండి న కరంచంద్ యీవార్త విని సుఖోషముతో వారి కన్ని కాగితములు నిచ్చివేసెను. వారు కావలసినవన్నియు వ్రాసికొనిరి.

వారెంత వెదకినను శివసింగువిషయమైన కాగితము లెవ్వయు నందు లేవు. రాధాకాంతుడు నేరము జరిగిన దినమున శివసింగిచ్చిన వాఙ్మూలమును, పిమ్మట నాతనినుండి వివిధప్రయత్నములు చేసి యితరసంగతులను, గూడ చెప్పించబోవుటయు, వైద్యశాస్త్రజ్ఞులిచ్చిన యభిప్రాయములును, మొదలగునవన్నియు పూర్ణముగ వదలివైచెను. అతని కట్లు చేయునధికారము గలదు. ఏవి యవసర మని తలంతుగో వానినిమాత్రము తీసికొని తక్కినవన్నియు వ్యాయాధిపతి విడచి వైచును. శివసింగు కోర్టు క్షిప్తచో నాతడు ఫిర్యాదితరపున సాక్షిగ నుండును అట్టివానిసాక్ష్యము నాధారముగ తీసికొని, యీనేరము నెట్లు స్థాపించబూనితివని యధికారు లాక్షేపించవచ్చును. అందుచే నాతడు వానిసంగతియంతయు విడచివైచెను.

“ఇట్లు విడచివైచుటచే నాతని తెలివియంతయు తెల్లమైనది. నిజముగ ముంచితియే చేసెను. కాని, నేరము నెట్లు స్థాపించునని గతేతడు వృచ్చ చేసెను.

అది మిగుల సులభమైనపని. తారానాథుడు నేరముజరిగిన కాలము సరిగ వివరించెను. మొదటిసాక్షి చెప్పినప్రకార మానంద భవనప్రాంతములకు నేరస్థుడు పోవుచుండుటయు, నేరము జరిగిన పిమ్మట మరల నాతనిని చూచిన మూడవసాక్షి యగుముసలిదాని వాఙ్మూలమును వివరించి, పిమ్మట నేరస్థునిసమయములో మువ్వరి సాక్ష్యములును, దానితో నేకీభవించుటయు, వాని సాహాయ్యముచేత నేరస్థుడు తత్సమయమునకు పోయియుండుననియు, నేరము జరిగిన కాలమున నచ్చట నుండెననియు స్థిరపరచెను.

పిమ్మట నాథఁ డచట నేమి చేయుచుండెను? అను ప్రశ్నకు తుత్తరముగా రెండవదినమున చేసిన విచారణలో కమలాకరుఁడు నీటిలో చేతులు గడుగుకొనుటయు, తునాకి పేల్చినట్లు జమిందారుని జేహమునందలి గుండ్లును, వారి గుంటినమీపముగో దొరకిన తూటాయు, కమలాకరుఁ డుపయోగించు తూటాగొట్టము నిదియు నొకే రీతిగనుండుటయు నిర్ధారణ చేయఁజాలియుండెను. దీనివలన నంతయు స్పష్టము. భయంకరముగను, నిర్వివాదార్హముగను. తేటతెల్లముగను, కమలాకరుఁడు దోషియని తేలుచుండెను. ఇది చూచినంతనే గణేశుఁడు “కమలాకరుఁ డిఁక నేరస్థుఁడైనను, కాకున్నను తగినంతసాక్ష్యము లేకున్నచో నెట్లు దుర్లభ” మనెను. అంత వారు తమకు వలయు విషయములను స్వీకరించుకొని చెఱసాలలోనున్న కమలాకరుని చూడజోయిరి.

అతఁ డచట ధైర్యము చెడఁజియుండెను. నీరాతని కీశంగతులన్నియు దెలిపి, ధైర్యము గఱపి, విచారిణ యంతమగువఱకును, సైకోర్టు (Sessions Court.) తీర్పుచెప్పనంతవఱకును తమకు కావలసిన విషయములన్నియు చెప్పుచుండవలసినదనియు, తమకు సాయముగ ముసలిరాఘవుని దీసికొనిపోవుటకును సమ్మతించవలసినదనియు నొడంబరచిరి. తాను తర్రోత్తరములగు కార్యములకై కలకత్తా జోవుటకు సిరఁజఱచి రవీంద్రుఁడు వెడలిపోయెను.

అనాఁడే రవీంద్రుఁడును, భవానియు, రాఘవుఁడును కలకత్తాకు పోయిరి.

కివభక్తిరహము.

అంతఃకర్త

భక్తిభావభక్తియత్నము.

కలకత్తా చేరినంతనే రవీంద్రుడు భవానిని భర్తృగృహమున వదిలి, యింటి కేగి, భోజనమైనపిమ్మట సహపాఠియు స్నేహితుడును భక్తిస్తుతము దొరతనమువారి కొలువునను రహస్యాపరాధపరిశోధకుడు నగు కరీమ్ అనువానిని బిలువబంచి, సర్వమును నివేదించి, యెలులైన రాజ్యాపేక్షాద్రవ్యమున కేగి తగిన భోగిట్టా చేసి, సీతను గొనిరావలసినదిగ నియమించి కుంపెను. ఆతఁడట్లు వెడలగానే తాను కమలాకరుని నివాసస్థానమగు 'రమావిలాస'ను జూడఁబోయెను.

ఆపీఠియంతయు పాదువడినట్లుండెను. అందు కూలి నాలి చేసి నేవించువా రైదార్థర యిండ్లును, పాదువడిన గృహములుకొన్నియు, దక్క నితర మెద్దియును లేదు.

రవీంద్రుడు కమలాకరునిగృహము వ్రవేశించి రెండుగంటల కాల మాయింటినంతను పరిశోధించెను రాఘవుడు వచించినరీతిగా నాగృహమంతయు కొత్తగ మరమ్మతు చేయబడుటచే నన్నియు కొత్తగానే యుండెను. అచట సర్వ దేదియు లాభములేదని తలంచి మరల గవాక్షములన్నియు మూసివైచి తలుపును తాళిముచే బిగించి వెడలిపోయెను. పిమ్మట చుట్టుప్రక్కల నివసించువారి సరముటకై పోయెను. అచట సగృహమును గుఱించి యెఱిగినవారును, ఒకయువకుఁ డిందు మారుపేరు పెట్టుకొని యొకానొక యువతితో వత్సరము లో కొంతకాలము నివసింపుచుండుననియు, నాకాలమందైన నామె కొన్నిగంటలుమాత్రమే యందు నివసించిపోవుచుండుననియు చెప్పఁగల వారును, ముగ్గురుండిరి. వా రారనిని జూచినచో పోల్చుకొనుగలమని యు, వారఁడు నిజనామమును మొఱుగుపఱచుచువ్యాడనియు తమకు తెలియునని చెప్పిరి.

పీదకు నాయుంటిలోనివారియవయోగార్థమై పాలుదెచ్చుపిల్లలను కలసికొని మాట్లాడెను. ఆమె తనకు సీతన్నీహితరాలనియు, తరుచుగా సమీపమందున్న తనయింటికివచ్చుచుండెడిదనియు, నాకాలములో తనయజమానురాలు మిగుల రహస్యముగ వ్యవర్తింపుచుండుననియు, నెన్నిమారులామెను చూడవలయునని వ్రేలుతీచినదనియు తనకు సాధ్యమగుచుండలేదనియు, తనయజమానుని తఱచు చూచుచుండినను, యజమానురాలిని చూడకొక్కగలదనియు, చెప్పినట్లు వెలియజేసెను. మరియు సీత రాజ్యపేంద్రవరముననో, తత్సమీప గ్రామముననో జననీ జనకులతో వసియింపుచుండెననియు చెప్పెను.

పిమ్మట వారున్నచోట విడచి యింటికిపోయి శ్రీభామూలముగ రహస్యముగ కరీమనకంఠయు నెఱింగించెను. గణేశునకు తనరాకను గూర్చి యొక శ్రీవాసి, మరునాడే మరల రహస్యముగ పాటలీపురమును జేరెను.

జగత్కిశోరుడును తనయునిచూడ నుద్దేశముతో రహస్యముగ గూడవచ్చెను. మరునాటిమధ్యాహ్నము చెరసాలలో కమలాకరుని, జగత్కిశోరుడుకలసికొనెను. చూడఁగా తనయునితో జనకునియొగమనము జెలుపగనే కమలాకరుడు సంకోషముతో నాతని నెదుర్కొనెను. వారిరువురు ముఠారులగాగిలించికొని కొంతకాలము దుఃఖించిరి. కమలాకరుడు కొంతవడికి ధైర్యముదెచ్చుకొని “నాయనా ! నిపునన్నింతవరకును చూచుటకు రాకుండుటచే నాపైదయతప్పెననియు, నిట్టికొడుకుండుటకంటె లేకుండినను మంచిదేయని తలంచి, నామొగమును జూడనిచ్చగించుకుంటివనియు, నిన్నిదినముల నుండియు కని, పెంచిన తల్లితండ్రుల నన్నువీడినచో నాకింకదిక్కవ్వరని తలంచి దుఃఖింపుచుంటిని. ఇక నీవునచ్చితివి గనుక నావిచారము తొలగిపోయెను” అనిపల్కెను.

“మొదట కొంచెము కోపము వచ్చినది. కాని, కన్న కొడుకగుటచేతను ఏక పుత్రవిషయమగుటచేతను వంశోద్ధారకుడవగుటచేతను, నిన్ను మరువజాలకుంటిని. నిన్ను చూచుటకు రాకుండినను, కలకత్తాలోనే యుండిన మేలగుననియు, వలయునన్నాహములు చేయవచ్చుననియు, తలంచితిని. కాని, నన్ను చూడకున్నచో నీవు ధైర్యమువీడుదువేమో యని యిచటికివచ్చితిని. రవీంద్రుడు నాకంతయు నెఱిగించెను. కాని నీవుచేసినది చాలతప్పువని. వరనారీలోలత్వము కానివని. వరస్త్రిలను వాంఛించుటచే రావణాదులుసశించిరి. కాని, పుత్రమీహమును వీడజాలముగదా!” యని జగత్కిశోరుడు మారువల్కెను.

“తండ్రి! నిజమే. మొదట స్వజ్ఞానముచేత తప్పుచేసినను, యిప్పుడు వశ్చత్తాపము పొందుచున్నాను. మనలోకొందరు దైవములేదనియు, మన కార్యములకు శిక్ష లేదనియు, పల్కాయుదురు. అది వట్టి భ్రమ. మన నేరములకు వరలోకమునకదా యనుభవించవలెను. అందుచేత నీలోకమున నెట్లునంచరించిననేమి? యని విష్ణువీగుట వెఱ్ఱివని. ఇచటి నేరములకేదో విధముగ నిచటనే దండ ననుభవించుము. చోరుడు శిక్షితుడగుచున్నాడు; జారుడు రోగముల పాలగుచున్నాడు. అన్యాయప్రవర్తిరకుడు అంత్యకాలమున నిస్సహాయుడైచచ్చుచున్నాడు. అట్లే నేనును నాతప్పుపనికిచటనే శిక్ష ననుభవించుచున్నాను” అనికను లాకరుడు వాపోవదొడంగెను. జగత్కిశోరుడు వానినూరాల్పెను. పిమ్మట రవీంద్రుడు కొంతయాచూకీ తీసినాడనియు, కాని యది ప్రస్తుతము విచారణకు వనికిరాదనియు, చెప్పుచుండగ, రంగస్వామి గోనిక ప్రవేశించెను.

రంగస్వామి పొడుగైన బక్కపలుచనిమనిషి. అతడు ముప్పది వత్సరముల వయసుకాడైయుండెను. అక్కడొక సామాన్యకుటుంబీకుని కుమారుడు. చిన్నతనముననే తండ్రిగతించుటయు, దుస్సాంగత్యము

లకు లోనై, ధనమునంతయు పాడుచేసెను. కొంచెము చదువుకొన్న వాడగుటచే నుకదాకరీ సంపాదించెను. కాని, యందుననికరాకుండుటచే నాతనిని నోసివైదిరి. అతడెవలకునికొరకు ప్రయత్నించినను పూర్వ మెచ్చటనుంటివనియు, యోగ్యతాపత్రికలున్నవాయనియు, పని యిప్పించిన లంచమంతయాయగలవనియు, పలుతెఱంగుల బాధలుపెట్టుచుండుటచే, ప్రాణములు విసిగి, పనులకై ప్రయత్నించుట మానుకొనెను.

ఒకవాడతడు త్సుద్బాధ కాగలేక, పలుపురను యాదించి, విసిగి, వేసారి. ప్రక్కవారిలోలూ మూడిపండ్లనుచూచి, యాగలేక, దొంగతనముగ కొన్ని పండ్లను తినెను. ఈకార్యము చేయుచుండగ జూచి యజమానిపట్టుకొని, పోలీసువారికి స్వాధీనపరచెను. వారాతనిని శిక్షించి చెఱలోవైదిరి. అతనికి విధించినకాలము గడచిపోయినను, బాగుగ భోజనము దొఱకుచుండుటచేతను కారాగారమును విడువకుండెను.

“ఇంటికన్న గుడి వదిలమన్నట్లు వానికి స్వేచ్ఛావర్తనముకంటె యిచటనే బాగుగనుండెను. అంతియగాక ధనవంతుడగు కమలాకరునకు పరిచర్యసేయుటకుపనికివచ్చునని దొరతనమువారికి వ్రాసి యనుమతి తెప్పించి ముఖర్జీ వానినందులకు నియోగించెను. అతడును కమలాకరుని ప్రేమతో చూచుచు, పరిచర్యసల్పుచుండుటచే కమలాకరుఁ దాతనికి కొంచెము ద్రవ్యమిచ్చి యాదరింపుచుండును. అతడు దానిలో పుగాకుకొని కాల్పుకొనుచు, కమలాకరుని భక్తిశ్రద్ధలతో గొల్పుచుండెను.

రంగస్వామి లోనఁ బ్రవేశించి మిమ్ము జూచుటకు రవీంద్రుడును గణేశుఁడును వచ్చుచున్నారని యెఱింగించెను. ఇంతలో వారును లోనఁ బ్రవేశించిరి. కొడుకును ఏడ్చొని జగత్కి శోరుడింటికిపోయెను.

4వ ప్రకరణము.

సంక్షిప్తము.

పన్నగద.

న్యాయవాదుల నిరువుగను కమలాకరు డెనుర్కొని యుదితా సనాసీనులగావిడెను. ఇదివరలో కమలాకరుని నిర్దోషిత్యమునందు నమ్మకము లేకుండినను, రవీంద్రుడు గన్గొనినవిషయములచే నమ్మకముపుట్టినవాడై గణేశుడు తానిదివరలో నుకస్త్రియొక్క బూటక పుఖ్యాతిచే మిత్రుడును విశ్వాసార్హుడు నగుకమలాకరుని మాటల నమ్మనందులకు మనఃపూర్వకముగ వశ్యుత్తాప పడి ఓమార్పగా వేడికొనెను. పిమ్మట కమలాకరునితో రవీంద్రుడు తానునర్చిన ప్రయత్నములకు ఫలితము వీరితిగ నేకరువు పెట్టెను.

“మనము ప్రస్తుతావస్థలో ఫలవతులగుల సంగతులు (1)రమా విలాసమున కధికారి కమలాకరుడు. ఆతడు మారుచేరుగో నందు వర్తింపుచుండెను.

(2) ఆగృహమున నసియించు కాలములో నాతిహాక స్త్రీతో నుండువాడనియు, నామె తానెవ్వరెయో తెలియకుండుటకై తగినంత జాగరూకతతో మసలుచుండెననియు,

(3) ఆమె వత్సరమున కొకటి రెండు మాసములు మాత్రమే యచటికివచ్చుచుండుననియు, నా కాలమునకు సరిగ మనోరమ కలకత్తా లో నుండుననియు, స్థిరపరచుట”

“అగును. ఇదంతయు పూర్తిగా స్థిరపడినదని” గణేశుడు వల్కెను.

ఇదియేగాక, మనలో మనకు స్థిరపడినది. సీతయెట్లయిన మనోరమనుచూచి యుండుననియు, నామె దొరకినచో మనోరమను సీత తన

యజమానురాలినిగ బోల్చుకొనగలదనియు, నిశ్చయము. నేను తగిన మనుష్యులను కుంపియున్నాను. వారు కొలది కాలములోనే సీతను కొని రాగలరు. కాని యీలోపుగ నీకేను విచారణకువచ్చుచో మనకు కావలసినన్ని యాధారములు లేవు. కనుక రేపటిదినమున పత్రికలలో వ్రాకటింపఁబడుకోస్తుకార్యక్రమమును బట్టి నేరమెపుడు విచారించఁబడునదియు తెలియునుగదా. ఒక వేళ రేపుసోమవారమే యీకేను విచారించఁబడుచో మనకు గలయీస్వల్పకాలములో సరియగు సాక్ష్యము లతో కేసును ధృవపరుపఁజాలము. సాధారణముగ నీదినములలో యెంతటినేరములైనను నిజముపై సాధారణదీయే గెల్చుటలేదు. కనుక దానికేదో యొక కన్నాగమ, పన్నవలయును, అది నేనింతకు పూర్వమే నిశ్చయించుకొన్నాను. అది నేనిపుడు టాకు చెప్పెదను. మీరిరువురును సావధానచిత్తులరై విని మీయభిప్రాయము లీయగోరెదను." అనిరవించుచుండనుటయు "ఇట్టికల్పితకథతో మనమీనిషయములో జయముగాంచగలుగుదుమని తలంతువా?" యని కమలాకరుడు వ్రశ్శించెను.

"ఈదినములలో నిజమునుగైకొని వాదించు న్యాయవాదులును నిజమగు నేరములను కనుగొని తీర్పునిచ్చు న్యాయాధికారులు, మన్నారని తలంచెదవా? ఎల్లరును ఇదినమ్మదగినదాయని చూతురు. నమ్మదగినచో నయ్యది తప్పక నిజమని ధృవపడును మనము నట్టి దానినే కల్పింతము. అంతయకాక, ఈనేరము నీపై వారోపించఁబడిన కాలములో నీకథ కంతయును మూలాధారము శివసంగ్రహనను, వాని వ్రశంసయే మేజస్ట్రేటు తనకాగితముతో వదలివైచినాడుగదా? ఏల? వానిని వదలి వైచినను నేరము స్థాపించుటకు తగిన పీలు గలదు కనుకనే. అట్లే మనమును జమిందారిని సంగతి నెత్తుకుండగనే సీనిస్టోపీత్వమునకై వాదించుము. నిజమును వట్టి చూచినచో సీనేరము వాదించువారుగాని, నేరారోపణ సేయువారుగాని, వాదితర

పున వాదించువాగుగాని, యేయితరులుగాని, నిజమును గన్గెనుఁ జాలరు గదా? కావున నే నొక ప్రతీకథను కల్పించినాను. " ఇట్లు చెప్పి వారి యభిప్రాయము లెట్లుండునో యని గనీంచుకొను కొంతవడి యూరకుండెను. అతఁడింకను చెప్పినచో నీభారమంతయు తనపైననే పడుననియు, నొక వేళ, కర్మముజాలక పరాజయము గల్గినచో నేర స్థుఁ డీ కార్యమును వాకే వదలివైచినచో నేనెట్లో " తండ్రిలు వడి యుండెడివాఁడనుగదా. అట్లుచేయక వాకొంతు తీసితి " వన్నచో "తానేమి చేయవలసి యుండు"నని యాలోచించు కొనుచుండెను. మరల యిట్లని ప్రారంభించెను. "నేనుచెప్పెడి దంతయు నాభావమునకు సరియని నోచుచున్నది. నిజముగ నాపాదరుఁడే యిట్టి యవస్థ లో నుండినను నేను వాని కీరీతగనే చెప్పియుంచును. దీనికనుమతించుట కాని, కాదనుట కాని నీయింపున్నది నీయిచ్చ వచ్చినట్లు చేయుటకు సంసిద్ధుఁడను."

కమలాకరుఁ డెద్దియు చెప్పలేదు. అతఁడు తెరఁదీసివైచినట్లు నిజమునంతయు చెప్పినేసినచో విజయము సేకూరదాయనియు, నొక వేళ యట్లు కాక, అపజయమే గల్గినచో నేదిచేయుటకును నీలు లేదుగదాయనియు, నిపుడు నీరు చెప్పినట్లుగ నసత్యములు వల్కి ముక్తి గాంచుట కర్తవ్యమూ యనియు వివిధవిధములుగ నాలోచించు కొనుచుండెను. అతని కసత్యములు పలుకుట యనిన చాలకష్టముగ నుండెను. మొదటినుండియు సత్యమేకలుకుట కలవాటు వడినవాఁడగుటచే దబ్బరలాడుట యనిన వాతని మనస్సొల్లకుండెను. కాని వీరు మాత్రే మంతటి యధర్మకరాయణులా? వీరికిమాత్రము సత్యమని న యిష్టములేదా? కాని, చేయవలసిన దేదియని యాలోచించు కొనుచు "నీయభిప్రాయమేమి ? "యని గణేశుని ప్రశ్నించెను. కాని గణేశుఁ డిదివర క సంపూర్ణముగ నాలోచించి, రమీనుని మార్గమే య

నుసరణీయమని నిశ్చయించుకొన్నవాడగుటచే వినువుతో “ ఇది వరకే మేమివిషయముపై చర్చనల్పితిమి. మీవారెల్లరును, నేనును గూడ రవీంద్రుని మేధాశక్తి కచ్చెరువది. యాతఁడు చెప్పినమార్గము నే యనుసరించుటకు నిశ్చయించితిమి. అట్టిసమయములో రోగిని వైద్యుఁడు నీకీమందు త్రాగుట యిష్టమాయని యడుగువట్లు నిన్నీ తఁడు మరల వ్రశ్నించి యుండగూడదు. కాని యడుగుటచే పెడచూర్గములు బట్టక యీతని మార్గము ననుసరించి మేలుపొందవలసినదనియే నాయభిప్రాయము. అపైన నీయిష్టము. ’ ఒకవేళ రోగికి మందు రుచింపనట్లే నీకు నిది సరికదనిచో నీ వేద్యపాఠశాలవాసశిక్షతో సిద్ధపడి యుండవలసి వచ్చు”ని చెప్పివేసెను.

ద్యపాఠశాలవాసము, మరణము, అనుమాటలు విన్నతోడనే కమలాక్షరున నీక వేరుమార్గము లేదని నిశ్చయమయ్యెను. అందుచేత “నేను మీవశమైతిని. పాలనుముందినను నీటనుముందినను మీజే భారము. నేనుచేయవలసిఁ దేదియో తెలుపుడు. ” అనియాతఁడు వల్కినను. అతఁడు చాలవట్టుదల గలవాఁడు. ఒకమార్చేదియైన స్థిరభరము కొనినచో దానిఫలిత మెట్లున్నను చేసితిరును. ఈతని దృఢసంకల్పము తెలిసికొన్నంతనే సంతృప్తచిత్తుడై రవీంద్రుఁడు తానుకల్పించిన కథ నేకరువు పెట్టసాగెను.

ఇదివరలో చాలదినములనుండియు రవీంద్రుఁ డీ యుపాయము నుగూర్చి యాలోచించుచుండెను. తుదకతఁడు కాలముమించి, తగినంత నిద్రాసములు నీకరింపకున్నచో ఏమార్గమున యనుసరింప వలయునని తలంచియుండెను అతఁడు నాదుల పక్షమువారిని, వారిభావములను, తెలివిజేటలను, ముఖర్జీలత్వము నంతయును, పూర్ణముగ నెఱిగినవాడగుటచే తనకీ విషయములో జయము నిశ్చయమని పూర్ణముగ వానికి దోచెను. కనుకనే యాతఁడు సామాసింది యీకథను నీరిముందు బెట్టుట కుద్యుక్తుడయ్యెను.

“ఈనూతనకథమే సరియని నిశ్చయించుకొన్నవార మగుట చే మనము మనోరమను పూర్ణముగ మరచిపోవలెను. మనము చేయవలసిన దెద్దియన, నారాత్రి కమణాకరుడేమి చేసినదియు మనకు చెప్పవలసిన యగత్యములేదు. ఆతఁడు బయటకు పోవుటకు కారణము మాత్రము నిశ్చయింపవలెను. దానికొక యుపాయము నాకు తోచినది. దానిమూలముగ జయము నిశ్చయము.”

“అదియేదియో చెప్పచున్నాను వినుడు. నీవానందకు లేఖను వ్రాసియున్నావుగదా? అందత్యంతావశ్యకములగు వస్తువులుటచే రాజాలనని వ్రాయలేదా? దీనివలన నీవంతకుపూర్వమే యాలోచించుకొంటివనియు, నంగుమూలముననే నీవామెకా లేఖనంబియుంటివనియు తెలియుచున్నదిగదా? నీకు కృతికూలురు దీని నాధారముగగొని నీవు పాత్యనుద్యమించితివని వల్కుచున్నారు.

మనకు నదియే తగిన యాభాగము, దానిమూలముగనే వారిమాటలను తిప్పి వేయగలుగుదుము.

“అట్లయిన వారికామె యా లేఖనిచ్చివేసెనాయేమి?” అని కమలాకరుడు వ్రశ్నించెను.

“లేదు. కాని, మేయరు, భవాని శంకరాచులును నాకీసంగతి చెప్పియున్నారు. తమవరి నిన్ననేకసార్లు ముఖర్జీ యావిషయమై వ్రశ్నించియున్నాడు.” అని తన కాగితములకట్టలోని యంశముల నీరీతిగ చదివి వినుపించెను.

వ్రశ్న:—నీవు కొలది కాలములో ఆనందమయి యను కన్యకను వివాహమాడబోవుచున్నావు గదా?

ఉత్తరువు:—అగును.

వ్ర:—కొంతకాలమునుండియే సాయంకాల మామెదగ్గర గడపుచుండుట లేదా?

ఉ:—ప్రతిదినము నట్లు చేయుచుంటిని.

ప్ర:—నేరము జరిగినరోజుమాత్రమే మట్లు చేయలేనుకాదా?

ఉ:—కారణాంతరముచే నట్లే.

ప్ర:—నీవాదినమున నట్లు పోకుండుట కామె యాశ్చర్యకరద లేదా?

ఉ:—లేదు. నేనామెకు రాజాలసని వ్రాసియుంటిని.

అంత గతేశుడు “చూచితివా? ముఖర్జీ నీవు లేఖను వ్రాసినట్లు పక్కకొన్నంతనే యింక నావిషయమును మరల ప్రశ్నింపలేదు. మరిల నడిగినచో నీకనుమానము గల్గునని యట్లు చేసియుండెను” అనెను. రవీంద్రుడు మరల “నియారవవాజ్ఞానములో నిట్లున్నది:—

ప్ర:—నీవేయుద్దేశమును లేకుండగ నే తుపాకిని గొని పోయితివా?

ఉ:—అది నాన్యాయవాదులలో నాలోచించి చెప్పెదను.

ప్ర:—నిజము చెప్పటకు న్యాయవాదు లెందులకు?

ఉ:—అది నానిశ్చయము.

ప్ర:—ఆదినము గాత్రీ కదిగంటలవరకు నేనుచేయుచుంటివా? చెప్పగలవా?

ఉ:—అదియు నిప్పుడే చెప్పెదను.

ప్ర:—నీకొకకానందకనిపెట్టుకొని యుండినను రాకుండుటకు తగినంతకని యుండి యుండును.

ఉ:—నాకొకకు కనిపెట్టుకొని యుండవలదని వ్రాసియుంటిని.

“అబ్బ! ముఖర్జీ యెంత తెలివి గలవాడు” అని గతేశుడనెను.

రవీంద్రుడు చిట్టచివర విచారిగాను పూర్వము వాజ్ఞానము నందినట్లు చెప్పియున్నావు.

ప్ర:—పాటలీపుత్రమునకు కంపుటకు సాధారణముగ నెవని నియోగింతువు.

ఉ:—నా రైతుకుమారుడగు నుబ్బుసింగును.

ప్ర:—అట్లయిన నాదినమున నిలేఖను గొనిపోయినవాడారేడే కదా?”

ఉ:—అగును.

ప్ర:—ఉత్తరములో నికు పనియుండుటచే రాజాలన నాకు చెప్పితివి కదా?”

ఉ:—అగును. సాధారణముగ ట్లేచేయుదును.

ప్ర:—కాని యావిషయములో నాకు కాగు ఆనాడు నివేచితి కేసితివి?

ఉ:—అది న్యాయవాదులతో నాలోదించి చెప్పెదను.

ప్ర:—చెప్పననుటయు, దాచుటయు ఈకిరయులపక్షా పక్షముంచుకొనుము.

ఉ:—అది నేనెఱుఁగుదును. ఎట్లయిన తత్ఫల మనుభవిం చుటకు సంసిద్ధుడను.”

ఇది వినిననోడనే కమలాకరు వాశ్చర్యపడెను. అతనికిట్లు చెప్పి నట్లు జ్ఞాపకములేగు. ఎంతటి మేధావియైనను రెండుమాసములలో నే మి చెప్పెనో యెట్లు జ్ఞాపకము పెట్టుకొనగలడు? అదియుగాక, నితఁ డుండిన స్థితియు నట్టిజే. కాని, గడ్డిపరకలువెంటిగా నేర్పడి మదపుటనుఁ గునైనను బంధించునట్లు వాని మాటలన్నియు మెకటిగా చేరి ప్రబల మగు ప్రతికూలసామ్యములయ్యెగాదా?

ముఖర్జీ నేర్పుతో కమలాకరుని వివిధసమయములందు ప్ర శ్నించినప్పు డిచ్చిన యుత్తరువులన్నియు కమలాకరరాయలు మరచి పో యెను. రవీంద్రుడు వానినిప్పుడు వినిపించగ నే తానొక ముఖ్యమైన రహస్యకృత్యమున కారాత్రి పోయిన ట్లావ్వకొనుట తెలిసికొని

“ఇంకేమున్నది. నా నేరము స్థాపించబడినట్లే. దీనినుండి యెట్లు తప్పించుకొనుట” యని యధైర్యముతో వల్కెను.

“నీవు చెబుతున్నది సత్యమేనని నీమదికి వేరువిధముగ దోచుచున్నది. కాని నాకీవిషయమును గూర్చి యాలోచించుటకు బాగుగ వీలుకల్గినది. దీనికి తగిన సమాధానము నిదివరకే యాలోచించియున్నాను. నివవాసమెచట జరుగవలసియున్నది?” యనిరవీందుడు అడిగెను.

“రంగాపురమునందలి యాలయముగో”

“మరిగూరువునో నివిషయమై చెప్పితనా?”

“చెప్పియుంటిని. దానికి వలయుప్రయత్నములంగూర్చి యాలోచించి యుంటిని.”

“అతడు నీన్నేహితుడా?”

“అగును. వాకు ముదిన్నేహితుడు. అనేకమారులు నేనాతనిని విందులకు పిలిచి యుంటిని” అనుటతోడనే రవీందునకు సంతసముగల్గెను.

ఇత మన కార్యము కడుసులభము. ఆరాత్రి యొద్దిది మొదలు కనునొకడు గంటలువరకును వారియింట నెవ్వరును లేరు. వారారాత్రి సమీపమున నున్న బంగారు యింటికి విందుగమవహించిరి. అప్పుడు నీవు వానితో నివిషయముగూర్చి చూట్లాడుటకును, దైవభక్తులను, సజ్జనస్తోత్రోపాత్తులగు వానితోడనే సంగతినంతయు చెప్పి యాశీర్వాచములు బడయుటకును పోయియుంటివని చెప్పవచ్చును. ఇది యత్యంతముఖ్యమగు కారణమగుటచేతను, ఒకవేళ మూనడ కీవిషయము తెలియజేసినను ఆమెకు నీసంగత్యమును వీడి యుండుట కష్టముగా నుండకపోవును గనకను, యింతటి కార్యమునకే నివామెదగ్గరకు పోకుండుట కామెకు కష్టముగ దోచవచ్చుననియు, తలంచి, నివామెకు పనియుండుటచే రాజాలనని సాకు వ్రాసి తప్పించుకొనజూచితివనియు చెప్పవచ్చును.”

"అది చాలాకాగుగ మన్న"దని గళేశుడు మార్పించెను.

"ఇట్లు చెప్పినచో నాడు పూజాగృహమునకేగుటకు పెద మార్గము లేలబ్బితినిని భ్రష్టింప నచ్చును. అది దగ్గరదారి గనుక యని చెప్పవగును. అంతేగాక, అతడు నొమ్మిదిగంటలు చాటినపీడ వ విద్రోహగలడనియు, విడివగలో నిట్లురాదలంచినట్లు చెప్పకుండుటచే నాతడు నీకై నేచి యుండదని భయపడుటచేతను, త్వరగా నవట చేరుకలంపునో నట్లు పోయితినిని చెప్పవచ్చును. అట్లుపోయి తలుపు తట్టితిని. కాని యెంతవీచినను యెవరును కలుక లేదు. "

"ఇదియంతయు తమంజసముగానే యున్నది. కాని, చిట్టడవిగుండా నేల పోయితివన్నచో నేమిచేయవగును? మీకీ ప్రదేశమంతయు కాగుగ వెలియదు కాని, రంగాపురమునుండి మాయంటికి మగలివచ్చుచారికిని, చిట్టడవికిని సంబంధ మెద్దియును లేదు." అని కమలా కి గుండ నెను.

" అదియు చూచితిని. ఈవ్రీక్ష రావచ్చుననియే దాని కనువగు జవాబును సమకూర్చితిని. నీవు తలుపు తట్టుచుండగా నొక బాలికి ఈబారిని పోవుచుండెననియు, నామె పూజారిని తాను చెఱువుదగ్గర కలసికొంటినని చెప్పుటయు, నీవు పొసికొట్టకై చెఱువునకు చిట్టడవిగుండా పోయినచో నాతనిని కలసికొనజాలుదువని యామె చెప్పుటయు, నీవట్లుచేసితిని. కాని, యామెచూచిన పూజారి వేరొకడు. నీవట్లుపోయి, వేరొకపూజారినిచూచి, యాశాభంగముగల్గుటచే నీతానెడఁమునకు చిట్టడవిగుండా తిరిగి పోయితిని. అట్లు నీవు తలంచిన కార్యమునకు విఘ్నము గల్గుటయే కాక, ఆనందతో నుభము గ కాలముగఁ గుఱుముచెడిపోవుటచే, రెండునుగూడ పాడగుటచే కోపముగల్గుటయు, నాకారణమున రెండవసార్కి నీవట్లుకనబడితివనియు చెప్పవచ్చును.

“సరియే. అట్లు చెప్పినచో కృతిపక్షులు, యామాతృపువని వ్యాయవాదిగో వాగోచింపనేలయని యడుగరా?”

“నిజమే. అదియే మన శస్త్రుగడలో నమ్ముటకు వీలులేనిది. కాని, నేనిది యంతయు శిత్తుగా వ్రాసియుంటిని. గణేశుని సాహాయ్యముచేతను కరంచంద్ సాహాయ్యముచేతను తదితరులగుమిత్రుల సాహాయ్య మూలమనను, యెట్లును నమ్మునట్లు చేయుదునుగాక. ఈరీతిగా కమలా కరుడు మొదటచే చెప్పి చో నిగడబిడయే లేకుం డెడిది కాని, జరుగనిదా నినిగూర్చి చింతించుట వెట్టితనము. ఇక ముంగుసంగతి వాగోచింపవలెను మొదటనీవిషయముగో గాజకీయములనుగూడ చేర్చవలెందినిగాని, ను ది వీలుగాదనిమానినై చిత్తి విచారింపనయమున కేదో యొకటి యా లోచించెదను. నాకథకంతయు మీగు నమ్ముతించినచో, మొదటివిచారణలో కమలారుగ పుట్టలమ్మనానిని కలసికొనుటకు పోయియుంటినిని చెప్పెను. అది మనకొక యభ్యంతరము. ఇక మిగిలినదంతయు బాగుగనే యున్నది. కమలాకరుడు చేసిన కార్యములను కొంచెము మార్చినచో పిమ్మట సంతయు బాగుగానుండును. కమలాకరునకు చుట్టలుకాల్పుట యం దెక్కువవీరిది అగుచేత వాతడు చుట్టలను వట్టుకొనిపోయె ను. గాని యగ్నిపెల్ల మురిచెను. కొంతదూరము పోయినపిదప వా తఁ దాసంగతి గ్రహించెను. అగుచేత సాధారణముగ తుపాకి నుపయోగించువారి కద్ధతిని విక్రమరగుల్కొల్పెను అనేకసారు లట్లు చేసెను.

అకారణమున చేతులు మసియగుటయు, వానిని కడుగుకొనుటయు తటస్థించెను. ఈవీరేశదా యంతగ ననుమానముగలుగజేయుచున్నది. అదియే మన కు ను ప్ప బలమగు సాక్ష్యము. నిజముగ నేరస్థులమేయై చో నిరుపక్షేలయుంతుము? హంతకుడు తన రక్తిని కత్తైన దుస్తులనుంచుకొనువా? వానినెట్లో వదల్చి

వేసికొనును. అట్లే మనమును ఏదని పారబోసియో, మరియేరీతిగనో
యాపులేకుండగ జేసియుంచుము. ఇంక తక్కిన నేరములు నంతటివే.
అదియేకదా మనము నేరముచేసితిమని నిర్ధారణచేయుటకు సంగ
ల్పించిరి? అనందజా బాకతా రాగామందురుకదా? అది తప్పు. ఎవడై
న హత్యనుద్యమించినచో, నదిచేయునునని గాని, మరియేదో యె
రకృత్యము సేయునుననిగాని, లేక యట్టియర్థము నిచ్చులేఖ వ్రాయుట
గాని చేయునా? అది తనప్రాణములపైకిరాదా? అదియేగాక, యెవ
డైనను హత్యను సంగల్పించి, పట్టలను గొట్టుటపై యుపయోగించు
చిన్నరవ్వలుపయోగించునా?

“నూది” బోవుదానికి గొడ్డలి నవడుటయోగించును?”

కమలాకరుడు “అమాటనే వలుమారు ముఖర్జీతోనంటిని.
కాని యాతడు పెడచెవిని బెట్టెను. ఎజము. మనమీమాటను బా
గుగూర్చింపవలెను” అనియెను.

అరియగాక, రాఘవుడు వాకొకటిచెప్పెను. అతడు నేర
ము జరిగినదినమునకు పూర్వపుదినము నితుపాకిని శుభ్రీకచినట్లు
చెప్పెను నిపు దానినుపయోగింపకున్నచో మనము తప్పుక నెగ్గితి
రుదుము.” అనెను రవీంద్రుడు,

అహ! అని చకితగాత్మృదై వల్కుచు “ఉండుము. జాపకము
చేసికొనును. అకటా! అదిమున నేనొక చెవులపిల్లని చంపితిని.
ప్రతిపక్షయములోను మనకు దైవము ప్రతికూలముగనే యుండెను
కాని సాధారణముగ రెండు గొట్టములుండినచో కుడివైపు గొట్టము
నే యుపయోగింతుము. నేను నట్లే చేసియుండి తీరవలెను. కాని
పూర్తిగా జాపకములేదు.” అని కమలాకరుడు పల్కెను

అట్లయినచో నిట్టిసందిగ్ధవిషయమును మన మెత్తుకొనగూడదు
నిపు తుపాకినిచూచి ఏలయినచో ఏమాటను చెప్పుమని గణేశు
డనెను.

“ఇదియే మనకు తయారయిన చిత్తు తీర్మానము. దీనికి విచారణ సమయములోగా మెఱుగుపెట్టి తయారుచేయుదము. ఇంక మేము పోయే దముగాక!” అనెను రవీంద్రుడు.

ఇంతలో కమలాకరున కేదియో జ్ఞప్తివచ్చెను.

“ఒకసిముసమాగుడు. నాకొక కొత్తయూహ తట్టచున్నది. మనోరమ నాకొకై శివుక కరితపించును. ఈవాటికామకు విచారముగలుగక మానదు. కనుక నే నుక లేఖవ్రాసి మీకిచ్చెదను. మీలో నొకరుపోయి ఆమెను కడపిచూచిరండు. మనకేమైన నామె సాహాయ్యముచేయవచ్చును” అనెను.

“సరే మంచియూహయే. కాని లాభముండదనుకొనెదను. అయినను వ్రాసియిమ్ము నేనెపోయెద” ననియె రవీంద్రుడు. అంత కమలాకరుడు,

“మనసంగతిసంతయు నాసలహాదారులతో చెప్పివేసినాను. ఇప్పుడైనను రక్షింపుము. మనసంగతినెత్తిను. నేనిట్లు చావునకు సిద్ధుని గుఱుండ నారకొంగువా? రమా ! ఇప్పుడైనను నన్ను రక్షింతువని తలంచెదను. కమలాకరుడు” అనివ్రాసి లేఖను రవీంద్రునికిచ్చెను. వారు నాతని ఏడ్చొసి గృహములకేగిరి.

రవ వ్రాకరణము.

కమల వాటకము.

మరునాటి యుదయమున కమలాకరుడు నిర్దేశించిన వ్రాకరణము మనోరమను రవీంద్రుడు కలసికొనినెంచెను. ఈకార్యము తానొకడేచేసినచో నే వ్రాకరణముగా పరిణమించునో, అట్లుచేయుట మంచిదగునో కాదోయని యడుగుట కాలండు రమేశుని దగ్గరకు

పోయెను. రమేశుడు డాతనిజూచి “విశేషము లేమియును యుమగును తానుచదువుచున్న గ్రంథమును బలమీదనుంచెను.

“కమలాకరుడు వాగ్దాతని నెఱుగించినాడు. అందులను మీసాహాయ్యమవసరము. మనోరమతో సేనాక సంగతి మూట్లాడ గోరెదను. అతఁడామెకొని లేఖనిచ్చినాడు. మీరెట్లైన నేనామెతో మాట్లాడుటకవకాశముగల్గింపవలెను.”

“అది మీయకాదు. మనోరమ భర్త చాలనుస్థితియందున్నాడు. ఆమె నిరంతర మాతనిని కనిపెట్టుకొనియుండును. అందుచేత నామె బ్రతుకురాదు. ఆమెను కలసికొనుట కవకాశములేదు.” అనిరమేశుడు బదులుపల్కెను.

“మీరాతనికి చికిత్స చేయుచున్నాడనిదా? అతనిని చూచునట్లు పోయి, ఒకమారు నేను మూట్లాడుటకు సహస్యముగ వచ్చితినిని చెప్పుడు.” రమేశుడు కొంతవరకు వాగ్దించి

“సరే యెట్టిప్రకారమును సిద్ధమే. మిమ్మరి రక్షింపవలెనని తిలచినచో వెట్టికపన్నైన చేయవలయునుదా? యనికల్గి దుస్తులను ఛరించి రమీయినితో మనోరమాగృహభిముఖుడై వెడలిపోయెను.

ధనపురపు జమీందారు తనయుండు కాలిపోయిన పిదప పాటలీపుత్రముగా మహారాణివీధిలోనుండిన యొక పాతగృహము నదైకు తీసికొనెను. అందు పూర్వము ధనికులగు వర్తకులు వసియుంపుచుండిరి దానికిచుట్టును వ్రాకారముగఁదెను. ముందునుకకొల తలుపువలె పెద్దకవాటముండెను. కగటివేళల దానిని తీసియుందురు. కాని కఱ్ఱతో చేయబడిన యొకతడికవలతితలుపు వేసియుండును. దానిని తెరిచినచో లోకలింగంబు మోగెను. లోక నుక చిన్న మేడయుండెను. అందుకింద నుకదావడియు, దానికిరుక్కల రెండుచిన్న గదులును, ఒక చిన్నగది క్రిక్కమెట్లగదియునుండెను. పైనున్నగదిలో రోగియగుజమీందారు

వరుండియుండును. రమేశుడు పక్కగదిలో రవీంద్రుని గూర్చుండజేసి పైకిపోయెను. ఆగదిలో తగులబడిగామిగిలిన కుర్చీలు, సోఫాలు మొదలగు సగముకాలిన సామానులు, చిందరవందరగ వడివేయబడి యుండ నలదొకకుర్చీపై రవీంద్రుడు కూర్చుండెను.

ఇట్లాతడైదారు నిమిషములు కనిపెట్టుకొని కూర్చుండునరికి మనోరమ ప్రవేశించి “మీరు నాతో నేదో మాట్లాడనెంచితిరట కాదా? యనిప్రశ్నించెను.

“అగునండి”

“జేసినిగూర్చి?”

“కనులొకరునిగూర్చి. ఆతడెట్టిసిరియందుండినదియు మీకు తెలిసియేయున్నదికదా?”

“అగును ఆతడు ఘోరకృత్యమును తలపెట్టినాడు. దైవకృప మాయందుండబట్టి కాని, లేకుండిన సీపాటికి మూడశ యెట్లుండవలసినది. నేను, నాపిల్లలును దిక్కులేనివారమై యెట్లాడవలసెడిదిగాదా?”

“నిజమే కాని యాతడెట్టికూరకృత్యము లొనర్చుచువాడు కాదు. అతడు స్వకారవమును గోలుపోవుటకై నను సమ్మతించి పరుల సంగతి బైటబెట్టకుండినాడు.”

“ఏమిటది? ఎవరి సంగతి?”

“అతడు మీకీలేఖనిమ్మని నన్ను వంపినాడు”

ఇంతివరకును మనోరమ గుంచుకంతయు తొట్టుపాటును. నూచింపలేదు. ఆమెసహజసౌందర్యమింపుకైనను తప్పలేదు. కాని నిరంతరమును వతిసన్నిధానము ననే వర్తింపుచుండుటచేతను, నిద్రలేమిని, మొగము కొంచేము వసివాడియుండెను. తలవెండుకలు సంతోషములేమి చిందరవందరగ నెగుడుచుండెను. ఆమె యొకింపుకైన భావము మార్పువహింపక లేఖ విప్పించిది,

“ఇందలిసంగతి మీకు తెలిసియే యున్నదికదా?” యనియె.

“చిత్తమని రవీంద్రుడు మెల్లగవలెను,” న్యాయగాదులనగా నాంగ్లేయులకు నుతగురువులవంటివారు. వానితో నట్టిరహస్యములును పాపములును, పుణ్యములు మొదలగున వన్నియు చెప్పి వేయవలసిందే కదా? కనుక, దీనిలోని సంగతులన్నియు నాకు తెలిసియే యున్నవి.”

అనుటతోడనే కోకముతో మొగము కేపురింక, కండ్లు గూడ్చి భావము నూదించు, ఎంతసాహసము ! నాతండ్రిగారి పెనిమిటిగారి పిలుచునట్లు రమా యనియేదేదో వ్రాసినాడు,,

“అగునండి! పూర్వము మీరాతనిని కలకత్తాలోనిరమానిలాసమునందు కమలమని పిలుచునప్పుడు మిమ్మల్లు పిలుచువాడుకచే నట్లు వ్రాసియున్నాడు.”

“ఏమి? కమలాకరుడు నన్ను తనయుగపుత్రుకడైయగి నుచున సాహసింపుచున్నాడా యేమి?

“సత్యము. నాతోనట్లు చెప్పియున్నాడు”

“ఓహూ ! నా పెనిమిటిని చంపనుద్దేశించి, తుపాకి పేల్చి, యాతనిని గాయపరచి, మాయింటికి నివ్వంటింది. వైగా వాపై నింద మోపజూచుచున్నాడుగా? మీసన్నాగమంతయు తెలిసివది. ఏమను కొనుచున్నాడు? నానాధుడు గతిచెననియు, నేననాధననియు తలంచినా యేమి? ఇప్పుడే యీశేఖను వాధర్తకొసంగి తగిన చర్యను తీసికొనియుండునుగాని, యీత డిప్పుడు రోగపీడితుడైయున్నాడు జాగ్రత్త. ఇట్టి కారులరచువా? యని గట్టిగానఱువసాగెను. అంతట రవీంద్రుడు కంకమొందుచు “నెమ్మదిగా మాట్లాడుడు. పరులు విందు” రనియెను.

“ఏల నెమ్మదిగా మాట్లాడవలెను? ఇట్టివి విందురని మీకుభయము గాని నాశేల? ఈయారన న్నిఱుగనివారెవరు? దురాలాపము లాడసాహసింతురా? ఎంత ఘోరము ! ఇది యెల్లరు వివవలయుననియే నాతో

గిక్" యనికెట్టిచెను. అంత గొంచెము ధైర్యముజెచ్చుకొని, యిట్టిది తటస్థిగవగలదని యెఱిగియున్నవాడగుటచే "మీరిట్లనిన లాభము లేదు. తగిన విదర్శనములున్నవి. అయినను మీకీర్తిని పొందుచేయుట కిష్టములేక, కనుకాకదు. తగినంత రహస్యముగనే యుంచినాను. కనుక నెమ్మదిగ మాట్లాడుదని" నెమ్మదిగ ధైర్యముతో పల్కెను.

"ఏమీ" విదర్శనములున్నవా! అట్లయిన ఋజువుచేయుదు. ఇదే నా వాధుని" చెప్పెదను. జాగ్రత్త" యనియరుచును రవీంద్రుడు పిలుచుచున్నను వివర మనోరమ వెడలిపోయెను. రవీంద్రుడు విశ్వేష్టుడై విలువబడిపోయెను. ఇంతలో గమేశుడు మెల్లగ నొదికి వచ్చి రవీంద్రుని నీపువై చేయివైచితిట్టి "ఇంతనెమ్మదిగ మనోరమ మాట్లాడునని నేను తలంపలేదు. ఆమె బైటకువచ్చినంతనే యేమియు నెఱుగనిదానివలె తనవాధునిగూర్చి పృసంగించినది నేను——" అని యేదో చెప్పబోవుచుండగా రవీంద్రుడు "నేను కలగనుచున్నానా? నిజమా? ఏమిది? నేనెవరులను చూచితినిగాని, యింతచక్కగ తన పాత్రను నిర్వహించిన నటిని నేనెన్నడును చూడలేదు. ఎంతకంటనాటక మాడినది! నన్ను సర్థాంతపడివైచినదిగదా?" యనియె.

గమేశుడు వాసిని గదినుండి యావలకుగొంపొయి "ఏమిజరిగిన" దని వ్రోక్షించెను. రవీంద్రుడు జరిగినదంతయుచెప్పి "ఇట్టిధైర్యశాలిని, మీసగిత్తెను నేనెన్నడును చూడలేదు. ఈమె నిజముగ చాల సాహసురాలు. పదిమందిమగవారిని చంపిపుట్టిన"దనియాశ్చర్యముతో పల్కెను.

వారిరువురు నట్లుపోవుచుండగా, వ్రోక్కనున్న పూలచెట్లలో నాడుకొనుచుండిన పద్మాలను యను మనోరమ క్షేపపుత్రిక యెరుగుగవచ్చి గమేశునకు ననుస్కరించెను. ఆమె యెనిమిదేమలకాలిక. చక్కనిచుక్క. ముద్దుపలుకులతో "ఏనుండి! డాక్టరుగారు! గూహాన్నగారి కెట్లున్నది" యనివ్రోక్షించెను.

“వచ్చా” నెమ్మదిగ నే యున్నది. ఏమి పట్టు చిక్కిపోయి నాపు” అని గమేశుడు కత్తెను

మాచెల్లెలు జబ్బుకాదు. పిచ్చిపిచ్చిగా నుండియు, నాకేరియు నోచుటలేదు. అంతేగాని యానోష్ట్రమునను శిలాపిక్వములను చూచిన నాకేరిమిగెనుగు భయము. చీకటిపడినంతనే యున్నయు మానాన్న కాదిని చూపబోయిన మునుష్యులవలె సంచరించుచున్నందును.” అని యెను.

“సాకుము. అంతేగాని మీ యిల్లువదలినప్పటినుండియు నిటు శక్తియిచ్చును. అంతా మీ యిల్లుకాలినపుడు నిపు చాల భయపడి యుండును.”

‘నిజమేమిటి; అంతా మీ ను, మాచెల్లెలు గదిలోకరుంటిని. నాకు పిచ్చిపట్టెను. కొంత సేపటికిలేదు చూడగ నే మాఅమ్మలెలుపువేసి నెమ్మదిగ నొకటివచ్చి నాచెల్లెలియును పైపు చూచి ముక్కుపట్టుకొని పేద్యకు ఇంతలో తుపాకిపేల్చి చప్పుడయ్యెను. అంత నామె గుంపులెరచుకొని పైకి కరుకెక్కిపోయెను. నేనును యేడ్పుచుకరుకెక్కితిని. కాని పొంగిపొర్లునట్లు నాకు కండ్లుకనబడలేదు. ఇంతలోనే శివ లింగు వచ్చి నన్నును నాచెల్లెలిని పైకి తీసికొని పోయినాడు”

“అట్లయి తుపాకిపేల్చినపుడు మీయిమ్మ దగ్గర నేయున్నదా?”

“ఉన్నది” అనుటయు ఇంతలోనే వాదాసివచ్చి,

“నిజమేమిటి. మనోరమగా గప్పు కచ్చలనేయున్నారు. నేనును పక్కనే పరుగియుంటిని. చప్పుడు వినిగ నే లేచితిని. ఇంతలో నామె పైకి కరుకెక్కిపోయినారని చెప్పెను.

“సరియే మేమిటపోదుము.” అని గమేంద్రగమేశులు వెడలిపోయి సంతనే దాసియు, పద్మయు గోసికి పోయిరి.

దానిలో రమేశునకును గవీంద్రునకు నీకీంది సంభాషణ జరిగెను.

రమేశుడు “ నీయభిప్రాయమేమి ? ”

గవీంద్రుడు “ నాకేము నోచుటలేదు. ఈపిల్ల చెప్పినదానిని బట్టి చూచినచో మనోరమ యీశ్వరము చేసినట్లులేదు. ”

రమే—నాకు నట్లేతోచుచున్నది. కాని యీమి మొకవేళ పిల్లను భయపెట్టి యెవరైన నడిగిన పిల్లచెప్పుమని చెప్పియుండలేదు గదా ?

రమే—లేదు. అమె ఫీర. ఇతరులకు తెలియజేయకు. ఎవ్వరిని నమ్మదు. తానే నొనపెట్టుకొని గెల్చిన గెల్చును. నేకున్న తత్ఫలమును భవించును.

“అట్లయిన మరెవ్వరు చేసియుండును. ? ”

“అదియే. నాకును గ్రాహ్యము కాకున్నది. ”

ఒకవేళ కమలాకరుడే యిట్లొనర్చి మనలను మోగించుటలేదు కదా ? ”

“అది వట్టికల్ల. నీవొకప్పుడేపు మాట్లాడకుండుము. నాకేపుడే మియు నోచకున్నది. పద్మ, మనోరమ యీవలకుబోయి యుండవని చెప్పలేదా? అట్లయిన నామె కమలాకరుడగ్గరకే పోయియుండును. ”

“సరియే. అట్లయిన నాకింకొకయూహ పొడముచున్నది. మనోరమ తన్ను విడచినంతనే కమలాకరుడచట నిలువఁబడి యుండును. అతఁడదివరలో తమ లేఖలు బాగుగనుంధననియు, నొకవేళ నిర్భయ తద్వారానచ్చియుండవలెననియు చెప్పలేదా? ముంబునూర్పుట కాలము వ్రేయత్నించి యుండవచ్చును. కాని సాధ్యము కాకపోవచ్చును. ఈమంటనుచూచి జమిందారు డీవలకు వచ్చియుండును. కమలాకరు బాతరు తన్ను బాచననియు, తప్పించుకొనుటకు ఏలులేదనియు గ్రహిం

చి యీతనిని తుపాకితో కాల్చి యుండవచ్చును. కారానాథుడు పడిపోయిన పిమ్మట కమలాకరుడు పారిపోయి యుండవచ్చును.

“హా ! దైవమా ! కాదు కాదు, అట్లు జరిగియుండదు. కాని నీవిట్లెవరితోడను పలుకకుము. ఈమూటవిన్నచో నిక నెవ్వరును నిజమును బైటబెట్టినను నమ్మరు.”

“అట్లయిన నిజమింకొకటి యని తలుతువా ?”

“అట్లే యెంచుచున్నాను.”

“అట్లయిన మనోరమ పేర్ని లేదని బాలిక చెప్పియుండలేదా ?”

“నిజమే. కాని, యామె తన ప్రయత్నము కొనసాగి వివాహోద్యమమునుండి మరలింకగల్గినచో నూండుకుంటకును, లేకున్నచో నెట్లయిన వివాహమాడుటకై తన మగనని కాల్చివేయుటకును యెవనినైన నచట నిలువబెట్టి యుండును. వాడిమె విఫలప్రయత్నము గుట నెఱింగి పేర్నియుండును.”

“అట్లయిన నాడు చిన్నగుండ నేల పేర్నియుండును?”

“వాడు తెలియక యట్లుచేసియుండును.”

“అట్లయిన శివసింగే వాంతకుడని నమ్ముదువా?”

“నేను నమ్మెదను”

“నేను నెట్లే తలంచుచున్నాను. కాని ప్రయత్నముచేసి కనుగొనవలెను. వాడు నమ్మెతించుట కష్టము.”

ఇట్లు మాట్లాడుచుండగ నే వాగు రమేశుని గృహము సమీపించుటయు వారరువురును పడిపోయిరి.

6 వ పాఠ్యరణము.

— — — — —

పరిచయము

కాథాకాంతముఖ్యము విన్నవనము కాలము యెట్లగ్నిజనరలు నుండి తొలగివచ్చెను. అది కనాస్యముగ నీయబడెను అందు కోర్కవారు కనులాకరుని నేరమును సహారవ్యాపారాధిపతిచే వచ్చేసామ వారము విచారించుటకు సురభరచిగని యుండెను. ఈనాటికి తన ప్రియస్థిమూ ఫలించినదనియు, ఈ సుఖసద్భావము గవర్నమెంటువ్యాపారవాదియగు సీతావామయ్యు ఈకేసులో నాదించుటకు సిద్ధము కలుపట మారెడి జయముచేకూపిండ్ల యుండెను. ఇంక తనకు గాలోపుయశము, బిరుదములు, సున్నతపదవిగూర్చి గాలిలో మేడలు పట్టించుకొనుచు, నాతడే గానీ సుఖించెను. ఆరాత్రి యాతడు తన కున్నగోపదవి వచ్చినట్లును, బిరుదమాయుబడినట్లును, ప్రిజలందలు తన చాచిచక్కమును, నేర్పును, ప్రిశంసించుచు స్వాగతములిచ్చినట్లును కలగ నను అంగుచేత ప్రివృత్త లేమిటతోడనే సుఖోపము మితి మీరయ్యానుభవించెను. సహకారియగు నవీనోపానున కేతంగించుటకు పోయెను. పోవుచున్న దారిలో నతిగర్వముగ నడచుచుండటచే నెల్లరకును కనులాకరుని నేరము సిగ్గుపడుటకేరియ నభ్యంతరములేదనియు, అంగుచేతనే యీతడు ధైర్యముతో నున్నదనియు నుచుండెను.

నవీనుడు తన గ్రంథాలయములో నాసీనుడై యపుడే వెలువడిన యాంట్లయగ్రంథ మొకదానిని చదువుకొని యుండెను. ముఖ్యములోనికి పోవుటతోడనే,

“ఈవార్త వింటివా?” యనెను

“ఏమిటది?” యన నవీనుడు ప్రిశ్చించెను.

“నాకు నిష్పాపాయంకాలము సీతానాథరాయలు రహస్యవర్తమానము పాపినాడు. కిములాకనుని నేరము పై వారము విచారించబడును. ఇక ముఠకు జయరాం బట్టియను.”

“ముందే యెట్లు చెప్పగలవు ?”

“సీతానాథుడు వాదించుటయు, కేసు స్పృశింపబడుటయునా?”

“అదియ కాక యిదివరగా ప్రతికక్షులు శివసీగు నాధారముగా గొని నేరమును లేదని నిరవహించుచున్నారు. కాని ఇప్పుడు వాదనమునకిది విముఖులై పుట్టుచున్నది.”

“జాగురి చేయున్నది. కాని సీతానాథుని మించిన వాడు గల నే శుఠుడు, అదియు కాక, నాకు శివసీగే నాధారముగా చేయుచున్నది. ఇదివిషయమున నెల్లప్పుడూ లేక నకజయము గాంచిన నో సీతానాథుడేమనునో, ముందేమిజరుగునో యిచ్చుకైన విచారించినావు కావు. కీడగది మేలించుమనఁ చెప్పినాను.”

ఈమాటలు శానికి శూలములవలె వాతెను. అగ్రాధినిగనాతి కవజయముగల్గినచో నేమగునో పూర్తిగా నాలోచించి యుండలేదు. ఇదివినుటతోడనే యశవిసంహోషమంతయు నొక్కచూపుగా వెలిసిరి. జానెను. అంత నాతనికి మాటలందుట కట్టిపెట్టినదీన చేయవలసిన సంగతములు చేయుచుకొని వెడలిపోయెను.

దానిలో నుభయైతన సంగతి నాలోచించుకొన మొదలిడెను. నాజముగ తానుజయించినచో గలగులాభమునకు మేరలేదు. ఒకవేళ నది గలకు న్యతిక్రిమజరిగినచో అదికనీకీ నాటిల్లివదలి సీతానాథుని కనకగను దీర్చుకొనును. అతడు చెప్పినచో తనకీయుద్యోగ మూడిపోవుటయు, తనకీధోగతగుల్లులయ బెట్టవచ్చును. ఈమాట లెలంచిన నది సత్యమని తనకి ధైర్యముగల్గెను. కాని నోటిలో రెలదూర్చి రోకటి

పోటునకు వెలువనమీలాభమని తలంచి యాతడు తనకు జయము నిశ్చయమని యూరటగల్గించుకొనెను.

అట రవీంద్రుడు తన కార్యము విఘ్నమగుట నెఱింగించుటకై కమలాకరుని జేరి సర్వము నెఱింగించెను. కమలాకరుడీశ నిట్టివానితో ప్రయోజనములేదనియు, తానే మనోరమనుకలసికొని మాట్లాడినచో తనకు మేలుగఁబడవచ్చుననియు నిశ్చయించుకొని, మాధవు నెల్లయిన నొడంబించి యారాత్రీయే మనోమనుచూచుటకు పోదలంచెను. అందులకై రవీంద్రునడిగి వారెచ్చటనున్నదియు, వారియింటి గుట్టు మట్టులును, జమిందారుని దేహస్థితియు నెఱింగెను. పిమ్మట ఆనందను తానొకసారి మాట్లాడవలసియున్నది కావున రావలసిన దనికబురంపెను.

ఆనాయంతినమే యానంద వచ్చెను. ఆమెతో కమలాకరుడు తా కాక పరి బైట కేగవలెననియు, మరల తెల్లవారుజానల తిరిగి రాగలయు, నంగులకు తగు ప్రయత్నములను సల్పువలసినదనియు కోరెను. ఆనంద యిదివఱకే మాధవుని నోబటచుకొని యున్నదగుటచే దానికి వలయు ప్రయత్నము లొనరించెను. మాధవుడు తన కిది యపాయకరమనియు, నెవరైన నొకవ కర్మము చాలక కమలాకరుని చూచుట తటస్థించినచో తన గతి యేమి కావలసినదో యూహించుకొనవలసినదనియు, తన్నీ కార్యమునకు నిర్బంధింపవలదనియు వదిలబడిగ ప్రార్థించెను. అంత వారొక యుక్తిపన్నిరి.

ఇదివఱగా తన శిక్షాకాలము పూర్తియైనను పెడలిపోకుండిన రంగస్వామి యారాత్రీ వెనుకప్రక్కగోడ కొకక్కము తీవ్రపారిపోవలసినదనియు, నానికి ఖర్చులకై వేయియావ్వములు కమలాకరుడు షోనగవలసినదనియు, వాతడు చేసిననోవనే కమలాకరుడు బైటకేగి తన వసన నిర్వర్తించుకొని తిరుగ చెఱసాలలోనికి రావలసినదనియు యేర్పాటు గావించిరి. అవసరమైనచో రంగస్వామి పారి పోయింట్లు చెప్పవచ్చుననియు తలంచిరి.

వలసిన కవిముట్లు మాధవుడు వెచ్చి యాయుగా నోడకు మనుష్యుఁ డొకఁ డవలీలగా పోవుటకు తగినంత వీలుచేసి రంగును కమలాకరుఁడును బైటఁ బడిరి. రంగుని వీడ్కొని కమలాకరుఁడు మనో రమాగృహభిముఖుడై పోవుచుండెను. రంగస్వారియు నాతఁ డెచోఁగి పోవునో చూడఁ దలంచి వాని వెన్నంటియే పోవుచుండెను.

7 వ ప్రకరణము.

ధనపురేకుని పృథ్వి

చెఱచుండి వెలువడిన కమలాకరుఁడు పరులు లేన్ను గుర్తించు కుండునట్లు మొగముపై నెన్నని సత్ప్రయు నుకటి కప్పుకొని, యూరి చివరనున్న సందలలోఁ బడి ధనపురేకుఁడు కొత్తిగా విడిసియున్న మందిరమున నమీపించి తలుపు తెట్టెను. అత నొక పుకతై వచ్చి తలుపు తెఱచెను. అమె యిదివఱలో కమలాకరు నెఱుంగును.

“జమీందారుగారు గృహమందున్నారా?” యని కమలాకరుఁ డడిగెను.

“ఉన్నారు. జబ్బుగానుండుటచేత నెవరికిని కనబడరు. అమ్మ గారు నంతియే”

“అమ్మగారిని చూచితిరవలెను”

“అది వీలు కాదు.”

“నీవు పోయి కమలాకరుని నేరము విషయమై కొన్నిసంగతు లు తెలిసికొనుటకు మేజిస్ట్రేటుగా రెవరినో కుంభివారనియు, నుకమా రాతిఁడు మాట్లాడక తీరదని చెప్పుచున్నాడనియు చెప్పుము.”

“అట్లు మొదటనే చెప్పకపోతివా?” యని యాతని వెంట

సిద్ధులొసిన చొందరలతో తలుపు కలుపు నుగచి మేలకు వెళ్లిపోయెను.

ఇంతవఱకు కమలాకరుడు తలచినట్లు జరిగెను. ఇంక మనోరమోపదర్శనము నిశ్చయముగా లభించును అని భావించుచు నిర్విఘ్నముగా నెరవేరినందున, అతడు చేయవలసివచ్చిన మనోరమ తన్ను జూడగనే వదిలిపోవకుండా చూచుకొనవలసియుండెను. దైవానుకూలముగ తలుపు గదిలోనికి తెగచుకొనియుండెను. కమలాకరుడు తలుపువెనుక కీచ మనోరమ లోనికి ప్రవేశించునని తలుపువేయుటకు సిద్ధుడై యుండెను.

ప్రాకృతిమండీయ నాథుడు తా నామెదగ్గర యెట్లు నడచుకొనవలెనో నిశ్చయించుకొనెను. కాని యిప్పు డాధైర్యవంతయు నుండక మాకాతనిని వదిలిపోయివచ్చుటకు, అతనిదేహము వాడకపాగెను. గుండెలు కొప్పుకొనుచుండెను. అతడు కాగిదియంతయు చలించుచున్నట్లు భావించునని. మనోరమ వచ్చుటకు పదిసిముసము లాలస్య మొనరును. ఆకాల మాతనికి పదిసిముసములు పదియుగములకు నుండెను. ఇట్లాతడు వేదన పొందుచుండగనే యడుగులచప్పుడు వినివచ్చెను. ఇంతలో జమిందారితోయు లోన ప్రవేశించెను.

ఆమె కొన్ని యడుగులు లోన బెట్టి గదిలో తనకొత్తకై వచ్చిన యాతడు కనిపించుటకు కాశ్చిర్య పడుచుండెను. కమలాకరుడు తలచినట్లు యెను. అతడు జోకమాటుగ తలుపులు మూసివైచి,

“మన మిప్పు డిరువురి మున్నాము” అనియెను.

ఆమె యాశ్చర్య భయ సంభ్రమాన్నితయై “కమలాకరా!” యని యరచి, పారిపోవుటకు ప్రయత్నించెను; కాని లాభము లేకపోయెను. అచట నుండి కిటికీ తెగచియుండ నందుకీ పోవుట కామె యచటికి కరుగి డెను. కమలాకరుడు డామె వెన్నంటి,

“నీ నిశ్చ సారిపోజాడకుము! ఒకవేళ నట్లు చేసినచో నేను నీవెనుకనే నీమగని దగ్గరకైనను వచ్చి తీరెద” నని తెదరించెను.

ఆమె వెట్టిచూపులు చూచుచు “నీవా? యిచటికి వచ్చితివా?” యనియె.

“ఓను నేనే యిచటికి వచ్చితిని. నీవు పాపము కమలాకరుడు చెలసాలయంగు బంధితుడై యుండుటచే మన కేయ పాయమును వాటిల్లదనియు, నిశ్చ కకటనాటకము సాగింపవచ్చుననియు, నేరము నీవు చేసినను నేను నీ కిదివఱలో చేసినదోహమునకు నాపై పగ దీర్చు కొనుటకు నాపై నేరముస్థాపించి శిక్ష పాత్రునిగఁ జేయవచ్చుననియు, నిజముగ నేను నిర్దోషివైనను నాకీశిక్ష తప్పదనియు ధైర్యముతో నుంటివి కాబోలు! కాని “తా నొకటి తలంచిఁ దైవము వేరొకటి తలంచె నన్నట్లు చేచిచటికి రాగల్గితివి. ఇంక నెందు పోగలవు?”

ఈమాటలు వినినచోడనే యామె మొగము వైవర్ణ్యత నొందెను. ఆమె యనూయఁగో

“ఇదియెంతయును రాక్షసకృత్య” మనియెను.

“రాక్షసకృత్యము కాక మరేమి?”

“పరమదోహి! మహాపాతకుడా!”

అతడు వికారమైన నవ్వు నవ్వెను. “నీవా! నీనా! నీవట్లనెదవా?”

కష్టముతో ధైర్యము తెచ్చుకొని మనోరమ “ఓను. నేనే యిట్లు నిన్ను హింసించుచున్నాను. నీనేరమును నీవు కాదనజాలవు. న్యాయాధీశులైనను కనిపెట్టఁ జాలని నీయూహలను నేను కనిపెట్టినాను. నీవు, నేను నిన్ను భయపెట్టినప్పుడు నేనట్లు చేసివైతునని భయపడినావు. “ఇంక నంతయు నయిపోయినది. ఈమె యెట్లయిన మగనిగో”

చెప్పి తీసు" నని తలచి నేను గోవి శేఖర కే నామగఁడు బైటకు వచ్చునట్లు గడ్డిమేటి నంటించితిని కనుక దోహివి. తరువాత పైకి రాగ నే తుపాకి గాల్పితిని గాన మహాపాతకుఁడవు" అనెను.

అతఁడు మరల నవ్వెను.

"ఇదియోనీయూహ? ఇదియెవ్వరైనను నమ్ముదురని నెలచితిని వా? మన శేఖలన్నియు కాలిపోయివి. నీవిదివరలో నానోసంబాధము కల్గియుండలేదని చెప్పినచో, నేను నీ కాముకుఁడను కానని చెప్పు లేవా? ఇంక నీవు నీమగఁడు" చెప్పినను, నాకేమియపాయము రాగలదు? ఏమియులేదని నీకు వెలిసియే యున్నది. మనయాచారములను బట్టి స్త్రుల కవమానము గూర్చుదియే కొన్ని సమయములలో పురుషునకు యశముదెచ్చును. ఇంక నేను నీభర్తనుకూచి భయపడుచునుటకు, నేనుకొని జడియుకొడను కానని గోకమెఱుగును. నేనొక వేళ భయపడినను, మనమిరువురమును సీతాసదస్యముగో కలసికొనుచుండిన సమయమునందైనచో నట్లు జరుగవచ్చును ఏలయ? మనచట్టము ప్రకారము నీభర్త న్యాయశాస్త్ర మొకచోను, తుపాకి నొకచోను గొని, హతాత్తుగ మనముండిన స్థలమునకు వచ్చినచో నాతఁడు వాపై కగదీర్చుకొనుటకు ఏలుండి యుండును. మనపాదుచట్టము నేరస్థురాలగు తనభార్యను, భర్త నేరము జరుగుచుండగా బట్టుకొనినచో నాతఁడే శిక్షవిధించుటకు సమ్మతించుచున్నది. ఆకారణమున జేసి నాతఁడు మనల నిరువురను మృత్యుదేవత కాహుతిగ జేసియుండ గల్గును. కాని, యిప్పుడట్టి భయమునకు కారణము లేదుగదా? కనుక నీమాటకు భయపడు నంతటి యాడుదానవా?"

ఈమాటల విన్నపు డామె యిండుకైన చలించుకొన ధైర్యముగ నుండెను. ఆమాట లాతని నిర్దోషిత్వమును, సత్యస్వభావమును వినువారికి వెల్లడింపుచు, ముఱుకులవలె నాటునట్లుగ నుండెను.

మనోరమయు “ఇట్లుజరుగలదా? ఎవరైన నిట్లనుకొనగలుగుదురా?” యనిగొణుగుకొనుచు, ధైర్యము తెచ్చుకొని “నాకు మరి సిమిలము పోవుచున్నది. నీవు చేయకుండినచో నీకార్యము నెవరుచేసియుండును.” అనిపశ్చించెను.

కమలాకరు డామెచేయని గట్టిగ పట్టుకొని చెవిలో మెల్లగ “దుర్గార్థురాలా! నీవే!” యనిపల్కి, యామెను పక్కనున్న బీచ్ లో వదునట్లుగ నెక్తోపునోసి “ధర్మహీనవై, నాకార్యము కొనసాగింపకుండఁగ జేయు తలంపునో నుండిన నీవే యీ కార్యము ను జేసితివి. మనము మొదటిసారి కలసికొన్నప్పుడు మూర్ఖుడనై నీవు సజముగ విచారమునో నుంటివని యారాధ్యుటకు నీవు ధర్మసహితపు గావున మనకు వివాహము సంఘటించజాలదనియు, నాకారణమున నానందను వివాహ మాడదననియు పల్కితిని అప్పుడే నీవు “హ! దైవమా! నా కాయాహా” అనియుండిన నెంత బాగుండెడిది” అని విచారించితివి. సజముచెప్పము. ఆయాహా యేమి? ఇదియేమిదా?” యని పశ్చించి, భావగర్భితముగ “నీవు నేరస్థురాలవు గాకుండిన సజ నెవ్వరై యుండును?” అని పశ్చించెను. ఆమె యాశ్చర్యముతో తాను కూర్చుండినచోటనుండి లేచి “సజముగ నీవు చేయనేలేదా? అట్లయిన నేనే చేసితివని నమ్ముచుంటివా?” యనియె.

“నీవు చేసియుండినచో, బహుశహా చేయించియుండువు.” ఆమె యిది వినినతోడనే విచారముతో “హ! దైవమా! ఈతఁడు నిజముగ నేను నేరస్థురాలననియే నమ్ముచున్నాడు.” అనిదీనముగ పల్కెను.

అప్పుడు, పిడుగులు పడినపీఠ్యుట వాకసమంతయు సశ్శబ్దము గునట్లు శాంతిజేవలె యొకమారు వారినిరువురనా వహించెను. వారిరువురు నొకరి నొకరు చూచుకొను చుండిరి. వారి మానసములయం

జేమియు తోచకుండెను. ఇరువురును నిజస్థితి గ్రహించిరి. వారి ననుమానభూతము వదలివైచెను. ఇరువురును తాము నిర్దోషులమని గ్రహించిరి. తామిదివరలో తక్కుటభిప్రాయములం దుంటిమనియు గ్రహించిరి. ఇది వారి మానములను భావరహితములుగ జేసివైచెను. ఒకరునుగూడ నిజమగు దోహి యెవఁడో గ్రహించ గే కుండిరి.

“ఇప్పుడేమిచేయవగు”నని మనోరమ వ్రశ్చించెను.

“నిజము చెప్పివేయవలెను”

“ఏమిటది?”

“మనకిరువురకును సంబంధముండెననియు, వారాత్రి మనయే ర్పాటువ్రకారముగ నానంద భవనమునకు వచ్చియుండినసీయు, నచట దొరికిన తూటాగొట్టము వ్రాచే నిప్పు రగుల్కొల్పుట కుక యోగింపబడెననియు, మనవ్రణయలేఖలను కాల్చివేసిన ముక్కల ను పారవేయుటకు వ్రయత్నించుటచే నాచేతులు నల్లవడియెనని యు చెప్పివేయవలెను.”

“అట్లన్నదను జరుగకూడదు” అని సశ్వయముగ మనోరమ పల్కెను.

“అట్లు జరిపి తీరెదను. ముమ్మాటికి నెల్లడిచేసెదను”

“కూడదు. కూడదు” అనిఘోషించి కమలాకరుని మాట్లాడ నియకుండగ నే,

“నిజము చెప్పటకు నీలులేదని నీకు తెలియుట లేదా? సత్యము చెప్పినను మననిర్దోషిత్వము నెవ్వరును నమ్మరు. వారు మనలనిరువురను తోడిదొంగలని మార్తీయు లెందురు.”

“ఏమివను కాని. నేను చచ్చుటకియ్యకొనను”

“అట్లుచెప్పుము”

“అదియే చేయుచున్నాను.”

“అంతయు చెప్పి వేసి నను దానివలన నీ కీడియు లాభము లుగఁజాలదు. కాని, నాకు మాత్రము కీడు సేయఁగలదు. అదియో నీవు వాంఛించునది? నితోపాటు నేనుకూడ నధోగతి చెందినచో నీకు మాత్రమేమి లాభము? దీనివలన నీకు శత్రుత్వమే? కాధర్మమే?”

అతడామెను రూక్షణభావముతో చూచుచు, “ఇంకినుని వ్యయిత్నములు మానవా? నేనధోగతి చెందఁజూపుచున్నాను. చావు నకు సిద్ధుడనై యున్నాను. ఇట్టి సమయములో నాతో బేరము లాడుచుంటివా? ఇదివరలో నన్ను ప్రేమించితి నన్న దానపు నేడిట్లు పుల్కుచుంటివా? స్త్రీలెంతటివారలు! వారిని నమ్ముట మూర్ఖతయే తిప్ప వేరుకాదు.”

“నేను బేరము లాడుచున్నానా? సరియే. వినుము. నిజముగా నేను బేరములే యాడుచున్నాను. ఇయ్యది నాకీర్తికి భంగముగల్గించును. జీవముకన్న మానమునే యెక్కువగాఁజూచుకొనుచున్నాను. కాని మానప్రాణములకన్నను, విన్నెక్కువగాఁజూచుకొనుచుంటిని. నీవిపు డధోగతి చెందుచున్నావని పుల్కుచున్నావు అట్లనునచో మనమిరువురము నీ దేశమునువదలి పారిపోవుదము. నివౌక్ష్మ మాట — సరియే — యనినచో, నేను నా సర్వస్వమును, స్వహిమమును, భర్తను, పిల్లలను, కీర్తిని, సమస్తమును, ఏడి రానై యున్నాను. నీ హియొక్కిమాటను పుల్కుము. నేను, వెనుదీయక, విచారింపక, మాటాడక కాలవ్యవధి లేకుండగ, నీవెంట వచ్చెదను”

ఇట్లు పుల్కునపుడు గాలిచే కదలు లతవలె, నామెదేహము తియు కింపించెను. కనుల పూర్వజేజముచు వెలువరింప నాగెను. రోమాంధములు గగుర్పొడిచెను. కేశవాశిము ఏడెను. పెటజిరాడెను. పాలవలె నామె దేహచ్ఛాయ బయట పడెను. గద్గదస్వరముతో

ప్రేమపురస్కృతములగు చూడుకలలో, దయార్థి హృదయము
లో, విచారభాగముతో నిట్లు పలుక సాగెను

“ఇంక మనకేమి యభ్యంతరము! నీవు చెఱసాలనుండి బైటబడి
తివి. ఇంక మనకు కష్టము లేడేరెను. నేను మొదట మనపిల్లను—నీసం
తానమును—కూడ దీసికొని రాదలంచితిని. కాని, యాపె చాలజబ్బు
లోనున్నది. మరియు పిల్లయున్నచో మృగబట్టు బైటపడవచ్చును. మన
మిరుపురి మీయైనచో మనల నెవ్వరును కనుగొనజాలరు. మనకు కావల
సినంత ధనమున్నది. పురాణములలో వర్ణింపబడు నాసౌఖ్యవంతము
లగు డేశములకు పోవుదము. అచట, నాదూర డేశములందు నిర్విచార
ముగ, సర్వకారముగ, సశ్చలముగ, నిరంకుశముగ, నిర్నిరోధముగ,
నిర్వాజప్రగయముతో బంధు, మిత్ర, శత్రు, బాధలులేకుండ,
నెవ్వరును వెలిసికొనజాలకుండ, నితరులెఱుంగకుండ, నిరంతర కేళి
విలాసములతో మనజీవితము గడపుదము. ఇంక నేను జేరిములాడు
చుంటిననజాలవు. నేనిగి నిదానము. నిభ్రాంత్యము. నిదాసిని నీసహధర్మ
చారిణిని. నీవిక నాసర్వస్వమవు, కిర్తివు పోషకుడవు. భర్తవు, మానము,
ప్రాణము, సుఖము, దుఃఖము, అన్నియు నీవే. నిబాధ లేనా బాధలు. నీ
సౌఖ్యమే నాసౌఖ్యము. నీవేనేనుగ వర్తింపుదము” శిరము వెనుకకు
వచ్చి, యరిమోడ్పులగు నేత్రములను నాననిపైకొఱిగి “చెప్పుము,
కమలాకర! నీయిది చెప్పు”మని దీనముగ ప్రార్థించెను.

అగ్రదామెను భుజములనంటి వ్రేవరాఖ్యుని చందమున వెనుక
కు గట్టిపెట్టెను. పారిపోవుదమునుట యాతని కనవ్యాముగదోచెను.
చావెన పారిపోవుటకుంటే మేలే” యనియెను

అమె నిశ్చేష్టయయ్యెను. కత్తివాటువైచిన నామె మొగమున
నెత్తురుచుక్కయన్న మూట లేదు, నేత్రద్వయము తజోవిహీనమ
య్యెను. తినులతి వసినాడెను. ఇంతిలోననే మెఱుపువలె నామె నొ

కయ్యాగ్రహభావ మావహించెను. ఛాగునవెనుక కరుగిడి. మిగిలు కోరెదనని" యడిగెను.

“నన్ను రక్షించుటకై నీసాహాయ్యము.”

“అట్లయిన నాగతియేమి”

అతఃజేమియు కలుగలేదు. ఆమె, యిదివరలో నత్యంతవివరముగా నివృత్తయైనది యందు నదీర్ఘముగ తేసి, కరమానూయభావమునో నిట్లు పలుకసాగెను.

“అనగా, నీవు నీసాఖ్యమునకై, నాప్రాణమును, మానమును ధారపోయుచు నెదవు. నీకొఱకు ! అంతియగాక, ముఖ్యముగ నీకు కాబోవుభార్య యొకనందకొఱకు ! ఇదంతనులభమగుసంగతి యింతలంచెదవా? నేను నీకొకప్పుడు ప్రాణధారయను, ఇప్పుడసాఖ్యకాగణమును, హేయమగుదానను. ఆమె యిప్పుడు నాస్థానమాంకిమిందియున్నది. ఆమెయే నీసాఖ్యములకు మూలమును, ప్రాణపదమునై యున్నది. పూర్వము ప్రేమపాత్రమగునేను, నీ నూతనవిధూసాఖ్యమునకు సోపానములుకాంగోరుచున్నావు. నీనామె గౌరవసంపదకై నామానహానియైన నాలోచింపవు. ఆమె ప్రేమామృతపూరితమగు చిటునవ్వునకై నాదుఃఖసముద్రమునైనను లెక్కలేయవు. కల్ల ! కల్ల ! అట్లెన్నటికినీ జరుగదు. నీనూతనవధువు నీసాఖ్యముమెందుటకు నన్ను రక్షింపుమనికోరుట మూర్ఖత్వము. నీవు నాదానిసంతయు, నామెకొఱకై కోలుపొమ్మనుట పెట్టి. ఆమెనుండి నిన్నుగ్రహించుటకై స్నేహంతను వీడెదనుగాని, నిన్నామెకు సమర్పించుటకు మాత్ర మెట్లు చేయనని యెఱుంగుము.”

“పాతకీ! ”యని కమలాకరుఁ డటచెను.

ఆమె యాతని నిర్లక్ష్యభావమునో చూచెను. ఆమె కనులనుండి క్రొర్యము వెలిగింపఁచుండెను.

“నీనిగను నాసంగతి పూర్ణముగ గ్రహించుకొను. నీచేత నైనట్లు నన్ను నూలవాడుకొనుము. పొమ్ము. నీమెత ప్రయత్నించినను, నేనెట్లు నానిష్ఠోఽభిప్రాయమును స్థాపించుకొనగల్గుదునో నీవ్యాయవాదిరవించుగొడ యిదివరలో చెప్పియుండ వచ్చును ”

అనూయాకరవశుడై, యాగ్రహవేశుడై, వివేక హీనుడై, కమలాకరుడు చేయివై మనోరమను కొట్టబోవుచుండ నింతలో “అస్త్రీ నంటకుమరి” మొదల వాక్కు వినవచ్చెను.

మనోరమాకరమలాకరు లిరువురును వెనుకకు దిగి చూచి మొక్కకేక వైచిరి. ద్వారములో నొకచేత పిస్తాలును ధరియించి, కాల్పు నుద్యక్తుడై ధనపురేశుడు నిలచి యుండెను.

అతడు శవమువలె కళావిహీనుడై యుండెను. అతడు ధరించిన శెల్లుదుప్పటము జీరాడు చుండెను.

మొదట మనోరమ యరచినయరపు చావనుద్యక్తుడై పడకపై బరుండియుండిన యాతనికి వినబడెను అతనికేదో శోచెను. సత్వ విహీనుడై యుండియు, నెట్లో లేచి నెమ్మదిగ పాకులాడుచు, వీరిరువురును నిలచియుండిన గదిని సమీపించెను. వీరిసంభాషణమంతయు సాంతముగవి నెను. కమలాకరుడు ద్వారస్యముసేయుచుండగ తలుపు సందులో నుండి చూచుచున్నవాడగుటచే, తలుపు తెరచి లోన బ్రవేశించెను.

“నేనంతయువింటి” నని వారిరువురు నణగదొక్కునట్లు తిట్లు ముగి జూచెను.

మనోరమ విచారనూచకమును, దీర్ఘము నగు నిట్టూర్పువిడచి దగ్గరనున్నకుర్చీలో కూలబడెను. కమలాకరుడు సహజముగ ధైర్య శాలియుగుటచే నెట్టకేలకు “మీకు చాల దోహముచేసియున్నాను. మీపగదీర్చుకొను ” డని పల్కెను.

“న్యాయస్థానమే నిన్ను శిక్షించు” నని ధనపురేశ్వరుడు మెల్లగ వల్కెను. “హా! దైవమా! అట్లయిన నే నెన్నడును చేయనిదుష్కార్యమును చేసినట్లు స్థిరపరచెదవా? అంతకన్న సీచమేమున్ను” డని కమలాకరుడు వాపోయెను.

“అది యంతసేవమా? అట్లయిన నితరునిభార్యను రహస్యముగ చొడిచి, దొంగిలించి, పిల్లల సవాధలనుగడపివైచి, పారిపోవసంపి ద్ధుడైన ఛండాలునికంటె సీచతముఁడెవఁడు? నిజముగ నీవు నిర్దోషివే. కాని నామానసమునందు రగుల్కొనిన యగ్నికంటె వేగగ్ని యెక్కడ నున్నది? నాహృదయమును ఛేదించుట నాముఠముకంటె వేరాయుధ మెక్కడనున్నది? నాసౌఖ్యమును, మానమును, ఫలమును, జెటచుటకంటె, నాగృహమును, ధనమును చొటచుట యెక్కుదా? ఇంతిభార్యమున కొడంబడిన ఏకంటె దోహియెవ్వఁడుండనోపు? తప్పక న్యాయస్థానమే నాపగదీర్చుటకు తగినది.” అనియె కారానాథుఁడు.

కమలాకరుఁడు భయకంపితుఁడయ్యెను. అతనికండ్లకుగట్టినట్లా తనిముందు తనభావిస్థితి గన్పట్టెను. “చావైనమేలే” యనియొరచెను. “చావైనను త్రమమే” యని హృదయమువైపునకుచూపుచు “ఏల నీ వాతుపాకితో నన్ను పేల్చవు? నన్నేలకాల్చివేయవు? నీకు రక్తపాత మనిన జంకా? చంపుము. నన్ను చంపివేయుము. నీభార్యను చొడిచితిని. ఇట్టివానిని తెగటార్చుట కేల వెనుదీసెదవు? అలస్యమువలదు. చంపుము”

జమిందారు పిస్తోలును క్రిందకుదింపెను.

“న్యాయస్థానమే నీకు తగినశిక్ష విధింపగలదు. నీవు నాయశము నకు కళంకముచెచ్చితివి. నేను నీయశమును హరించెదను. నిన్ను శిక్షింపదగినంత రుజువులేకున్నచో, నేను నిన్ను స్వప్నముగజూచితినిని చెప్పివైచెదను. నీవే నేరస్థుఁడవని వల్కితరెదను. ఇదియే నాదృఢ

ప్రతిష్ఠ. నిన్నెట్లయిన సవమానము పాలుగావించి యురితీయించెద" నని చెప్పివేసెను.

ఇట్లు చెప్పి యురితీయించుచు రాబ్రాముత్తించెను. కాని యాసారంభముచేతను, కష్టముచేతను, గోగపీడితుడగుటచేతను, సత్యవిహీనుడగుటచేతను, పడిపోయెను, కమలాకరుడును పరుగెత్తి పోయెను.

8 వ కృశ్నిగణము.

శ్రీకృష్ణ శ్రీకృష్ణ

దీప్యమాను

రాముడు "ఓహూ! శంకరా! ఎక్కడనుండి వచ్చుట?"

శంకరుడు "పొల్లదివములకిరిము బంగుగులయింటి కేగి తిరిగి వచ్చుచున్నాను."

"అంతాక్షేమమా?"

"క్షేమమే. ఏకేవములేమి?"

"ఇంకిను విసలేదా? కమలాకరరాయలు నిష్కుటిరాత్రి చేత నుండి తప్పించుకొనిపోయినాడట. ఊరిలో నెక్కడజూచినను యీ వార్త చెప్పుకొనువారే"

"ఛీ! అది నేను నమ్మను, అతడెందులకు పారిపోవును?"

"లేదులేదు. నిజముగా పారిపోయినాడు. మన వెంకటాద్రిపురాత్రి యేదో పసిమీద పోవుచు నాతని జూచినాడట. ఊరిలో నెచ్చటనుయీ పాతకయే. కమలాకరుడు నిలువకుండగ పిచ్చివానివలె పరుగెత్తిపోయినాడట."

"అనిచుకాక పోవచ్చును. చీకటిలోజూచి వెంకటాద్రివల్ల తలంచి యుండవచ్చును."

ద్వితీయభాగము.

“కాదు; కాదు. చిన్ననాటినుండియు చూచుచున్నవానినే గుర్తించజాలదా? ఏదేహమును నీవు మరచెదవన్నట్లు చెప్పుచున్నావే”

“నిజము నిలుకడమీదతేలును. నాకుపనియున్నది. నేను పోయెదను. ” అనుటయు వారిరువురును తమదారిని తాముపోయిరి.

అనాటియుదయ మెచటజూచినను కమలాకరునిగూర్చియే విచిన్చుచుండెను. వ్రజిలు గుంపులు గుంపులుగ జేరి వీధియందు మాట్లాడుకొనుచుండిరి. కొందరు జైలుఖానదగ్గరకు పోవుచుండిరి. చెఱసాల యొద్ద జనము కిటకిటలాడుచుండెను. అచట నాయూరివ్రజముఖులందరు రుజేరిరి, నుర్రేందు, నవీనుడు, వారు వీరననేల పాటలీపుత్రములొ జనులు సగముపైగా నందుండిరి. ఎల్లరును ముక్కులపై చేతులు వైచువాఁలే.

రవీంద్రుడుదయముననే లేచి వెలుగముకడుగుకొనుచుండగా నానందభృత్యుఁడొకఁడువచ్చి తనయజమానురా లొకమారానిని దోడ్కొని రావలసినదిగ చెప్పెనని తెలియజేసెను. రవీంద్రుడును శీఘ్రముగ తనపనిని ముగించి, వానివెంట నేగను దారిలో పెక్కండాగ్రసిన పలుకిరించినను మాట్లాడకయే పోయి గమ్యస్థానముచేరెను.

ఆనంద యాతని లోనికి గొంపోయినంతనే “ఏమిటి, ఈయకవాడు? ” అని వ్రజిించెను.

“నిజమే. కాని, కమలాకరుడు పలాయనమగుట కల్ల. నిజముగ నాతఁడు దోహియై యున్నచో నాతిడట్లుచేసియుండునని యనుమానింపవచ్చునుగాని, సిద్ధిపేయైన యాతడిట్లు చేయుడు. ”

“అతఁడు రాత్రి యెచటికేగెనో తెలియునా? ”

“తెలియును”

అమెముఖము, ధరించినచీరవలె తెల్లనై యుండెను. విచారిము
 10 “అతఁడురానిదివరలో పేమింటనయామెను చూడబోయి యుం

మను. ఆమె నన్ను వివాహముచేసికొనకుండుటచేత నెట్లైన నామెను లోజరచుకొనుటకు వెళ్లియుండును."

"ఆవిషయములో మీరనుమానించిన యవసరములేదు. మనోరమ యిట్టిగాఢతరమగు వలపుగలిగియుండజాలవని నేను దృఢముగ చెప్పగలను."

ఈమాట విన్నతోడనే యానంద యాశ్చర్యపరవశమై పక్కనున్న సోఫాపై కూలబడెను. కొంతకాలమునకు. "మనోరమయా" యని పోషించెను.

రవీంద్రుడు తామెనర్పించెప్పను గ్రహించెను. అతఁడిదివరలో కమలాకరు డామెకు, తనపూర్వవృత్తాంతము చెప్పియుండునని తలంచి యిట్లుపల్కెను. కాని, నాలుకజారినపీమ్మట తప్పునుగ్రహించినను కార్యములేదుగదా? చేయకాలినపీమ్మట నాకులబట్టినచో నేమిలాభము.

"మనోరమయా! ఇదివరలో నెల్లరిచేతను పతివ్రతాశిరోమణియని పొగడ్తగనుచున్న యామనోరమయేనా? మొన్నటి సాయంకాలము మేము దేవాలయములోనికి బోయినపుడు నేనామెను జూచితిని. ఆమెభక్తి యాశ్చర్యము గల్పించెనే? ఆహ! ఎంతటిసంగతి" యని యానంద పలుకజొచ్చెను. రవీంద్రుడు "అమ్మా! నేను చెప్పకూడనిసంగతి పోమాదవశమున చెప్పివేసినందులకు నాయితప్పును జన్మముండినంతకాలమును మరువజాల" ననిపశ్చాత్తాపతప్తుడై పల్కెను. ఆమె విన్న మొగముతో లేనినవ్వుతెచ్చుకొని నవ్వెను. "సరియే. ఈమాటయిట్లుంచి పశ్చింతపుసంగతి విచారితము. జరిగిన సంగతినంతయు కనుగొనిరం" డని యాతని వీడ్కొనివకుండును.

రవీంద్రుడు వదియుదుగులైన నడువకుండగ నే యాతని నెఱింగిన యొక పెద్దమనిషి "ఏమండి రవీంద్రుడుగారూ! మీకమలాకరు

దు పారిపోయితాడట. నిజమేనా?" యని వ్రశ్నించెను. రవీంద్రుడు
 "వట్టిది. అది యెన్నడును జరుగజాల"దని యుత్తరువించెను. అట్లు జరి
 గినదండీ. నేటియదయమున మారముతు భార్య దూడగడ్డికయి పాత
 కోట సమీపమునకు పోయినవట. అంతవామె యీసంగతి వ్రతినారి
 కిని తెలియజేసినదట. అచట జయిలుగోడకు కన్నమువేయబడియున్న
 దట. పోలీసువారువచ్చి యీసంగతి మేజిస్ట్రేటుగో చెప్పిరట. వార
 దరును పోయియున్నారు"

"సరియే. చూత"మని రవీంద్రుడు వెడలిపోయెను. దారిలో
 పెక్కండ్రాతనిని వ్రశ్నింపజొచ్చిరి. కాని వారిని సరకుజేయకయే ర
 వీంద్రుడు చెఱసాలను సమీపించెను. అచటననేకులు గుమిగూడియుం
 డిరి. మధ్య రమేశుడు ముఖర్జీ ప్రమాఖులు నిలచియుండిరి.

ముఖర్జీముఖము విన్నవోగుముండెను. ఆతఁడీసంగతి విని కర
 మసంతోషముతో తనకార్యము ఫలతమొదగలదుగదా యని గం
 పెదాసతోపచ్చెను. కాని పాపము! వానితలంపునకు వ్యతిరీక్తముజరిగె
 ను. కమలాకరుడు చెఱసాలనుండిపారిపోవుటకుబదులు చెఱసాలయందు
 తనశయ్యపై సుఖనిద్రించుచుండెను. పారిపోయినది రంగస్వామిగాని
 కమలాకరుడుకాదు. ఇంతలో రవీంద్రుడు వ్రశేశించెను. ఇతని చూ
 చినంతనే ముఖర్జీముఖము శ్రేతకళవహించినట్లయ్యెను. రవీంద్రుని
 జూచి యారేడు,

"ఏమివిశేషములు? కమలాకరునిగురించినవార్త నిజమా?"
 యని వ్రశ్నించెను. కాని రవీంద్రుడుమాత్రీ మీసాటి చాకచక్యము
 లేనివాడా? అతఁడు "అట్లెన్నటికిని జరుగదు. కమలాకరుడు తాను
 జయముగాంచగలనని పూర్ణముగ నమ్మియున్నాడు. ఆతఁడేనిపారిపో
 వును?" అనెను. ముఖర్జీ మాట్లాడకుండగనే రమేశుడు " నిజమే.
 కమలాకరుడు తనశయ్యపై సుఖముగ నిద్రించుచున్నాడు. " అనెను.
 అంత రవీంద్రుడు నెలవుగైకొని కమలాకరునితో మాట్లాడజొయెను.

అతడు లోనికేగిన కమలాకరుడు అడుగులచప్పుడు విని లేచెను. వానిని జూచినంతనే గొప్పయావద తటస్థించినట్లుగ రవీంద్రుడు గ్రహించెను. “మరల విఘ్నమే తటస్థించెనా?” యనివ్రశించెను.

“అహ! ‘వృథా’నడయే. మనవ్రాయత్నములెల్లవమ్మగును” అని జరిగినసంగతినంతయు చెప్పివేసెను.

“నిజముగ నీవనినట్లది గొప్పయావదయే. జహాంగీరే యిట్లు సామ్రాజ్యముచే నిక మనకు శిక్ష తప్పదు.” “నిజమే, కాని, వాని నేనిధముగను నిందింపజాలము. సర్వసాధారణముగ భర్త లాత్మకారవమునకై భార్యలనడవడిని చక్కబెట్టుకొందురు. అట్టివారికి భార్యలు నుష్ప్రవర్తనము సాగించినచో వారికి పైవిచారమేగాని, మనసులందుండదు. ఇక నీవిసంగతి యిట్లుగాదు. అతడామెను తీరకరణశుద్ధిగ ప్రేమించెను; అట్టికూరిమిసతి తనకు దోహదముచేసినదన్న సంగతికీ తెలియగ నే వృద్ధయము చేదంపబడెను. కనుక నాతడెట్టి కార్యమునైన చేయగలడు. అతడామెయే తనకు సర్వమునని తలంచెను. నేనామెను పాడుచేయుట వానిసర్వస్వమును నాతనిని నీడిపోయెను. అతనిప్రాణములలో ప్రాణమైన భార్య వానిని పరిత్యజించెను; ప్రేమాస్పదులలో మిన్నయగు చిన్న కూతురాతనికి జన్మింపలేదాయెను. అహ! వాని దుఃఖము ఎట్లంపనసాధ్యముగదా? వాకింతవరకును నిజముగ వ్యభిచారమనిన నేమో తెలియలేదు. కాని వానిమొగము జూచినంతనే, అహ! నాకంతయు గోచరమయ్యెను. వానితుపాకి యేల నాపై తనపనిచేయలేదు. నేనుచాల బాధనొందుచున్నాను. కాని వానిస్థితిలోనుండినచో నే సంతకన్న నెక్కుడేమిచేసియుందును?”

రవీంద్రుడు నిశ్చేష్టుడయ్యెను.

“తరువారి నేమి జరగిన”దని వ్రశించెను.

కమలాకరుడు రెండుచేతులతోను తనశిరస్సును గట్టిగ పట్టుకొని యూహలన్నింటిని సమకూర్చుకొని యిట్లుచెప్పసాగెను.

“తనువార విచ్చివానివలె కనుగెత్తి యీవలబడితిని. నే నేదిక్కు
లపరుగెత్తినది, యేవీధుల గడచిరియు, నాకు తెలియలేదు. కాని
నాకొక్కటి మాత్రము తెలియును. నీలయినంతర్వరలో సాధ్యమయి
సంతకూరకు పోవలెనని మాత్రమే నాయాహ. ఇట్లుచాలవడిపోయిన
పిమ్మట, నాకు మరల జ్ఞప్తివచ్చెను. చూచితిని. అప్పటికి పాటలీపుత్ర
ము వీడి, సీతానదనము దారిబట్టితిని. మొదట నేనెట్లచటికి వచ్చితిని
నాకు తెలియలేదు. నై సర్గికమగునలవాటుచే నేనెట్లుపోయి యుంటిని.
నేను మరల నా, యీ, స్థానమునకు పోవలసివట్లు గ్రహించితిని. కాని
చాలగవలసియుంటున్నది తిరిగిరాజాలనేమోయను భయముపుట్టెను; కాని
యెట్లా చేసినా వైపునకు పరుగెత్తితిని. అప్పటికి రాత్రీ రెండుగంట
లయ్యెను. మాధవుడు నాకాక కెదురుచూచుచు దారిలో నిలచియుం
డెను. నన్నారెడల్లా సుచటికి జేర్చెను. నాశయ్యవై మేనువాల్చితిని.
ఒకింతతడవులో నాకునిద్రవచ్చెను. నిద్రలో నాకు సంకెలలు వేసివట్లును.
ఉరిత్రాకు పెడకురిగిల్పినట్లును, భయంకరముగ కలగంటిని. ఇప్పటి
కిని నాకాభయములేదు.”

రవీంద్రుడు భాషపూరితుడయ్యెను. “అకటా” యనియెను.

“నిజమే నేను నిన్నటిరేలు సచ్చటికి నాకుండినచో నిన్నటి నాకా
ధలన్నియు విముక్తిగల్గియుండును. నేను నాగ్రహమునకేగి యీసరి
కాల్మహత్యచేసికొని యుండువాడను”

“నీతలదండులో?”

“వారున న్ననుసరించియే యుండురు”

“ఆనందగతి యేమి?”

“అమెకొకటి ముఖ్యముగ నేనెట్లు చేసి యుండవలసినది. ఆమె
చిన్నది. నేను పోయినను, కొంతకాలమునకు నన్ను మరచిపోగలదు.
అట్లేకదా యెల్లవారును కొంతకాలమునకు తమగుఃఖమును మరచి
పోదురు.”

“కాదు; కాదు. అట్లెన్నటికిని జరుగదు. సామాన్యశ్రీలవలె నామె నిన్ను మోరుపజాలదు; ”

కమలాకరుని కన్నులనుండి యశులు జలజలవ్రాలెను. గద్గది కస్వరముతో “ ఆమె సామాన్యలవంటిది కాదు. నేను పోయినచో నామె నన్ను ననుకరించును. కాని, ఆహా ! నిజముగ నేను నేరస్థుడనని యురిశిక్షవిధించినచో, ఆమెవ్యధకు మితియుండదుగదా? ఎవనిని తానత్యంతప్రేమాస్పదునిగ నెంచుకొనుచుండెనో, యెవనిదుఃఖమే తనకు దుఃఖమనియు, నెవనినుఖమే తన కామోదదాయకమనియు తలంచి తాను పాల్గొనుచు, పాల్గొనబోవుచునుండెనో, అట్టికమలాకరుడు తనకు లేదని నెరిగినచో నాముద్దులాడి, యేమి కావలయును? ఆమెదుఃఖమును సహించుటకంటె యామె కావ్యజాలములను గాంచుకంటె ఆమెకు ముందుగా మరణించుటయే మేలుకాదా? ఇప్పుడే పోయినచో నామెకు నేనుమరణించితిన్న విచారముకంటె వేరొండుగలుగదుగదా? నిజముగ నేను శిక్షాపాత్రుడనైనచో నీవే నాహస్తముల యందు పిస్తాలు నిడి యాత్మహత్యను పోల్చుకొనుటకుండువా? ” యని వాపోవదొడగెను.

ఆకదలపాలయిసప్పుడే మహాజనులు ధైర్యమును చిక్కబట్టుదురని భర్తృహరి వచియించి యుండెనుకదా. రవీంద్రుడు సహజధైర్యమును విడనాడక “కమలాకరా ! ఏటి కిట్లనవసరముగ వాపోయెదవు? అదివరలో వాకొనర్చిన వాగ్దానమును మరచితివా? నీకిప్పుడేదియు చెడుగు తటస్థించలేదుకదా? అదియుగాక, ధనపురేశుఁడిపాటికి మృత్యుముఖమున బడిపోవకూడదా?,, యనియూరార్చెను.

“నిజమే. మొదట నాకు వట్లెనోచెను. నేను లేచినంతనే నాకదియే తలంపు. కాని అల్లుజరుగకుండుగా తమనిపార్థించుచున్నాను. ఇదివరలో హంతకుడను గాకున్న నిప్పుడైనవగుదును,,

“నిజమే. నానిసంగతి తెలియనిదే మనమేదియు చేయుటకు నీలులేను. ఇప్పుడే పోయి నానిసంగతి నగనెదను. సెలవిమ్ము”

రవీంద్రుడు వానినుండి పోయి రమేశునిగృహముచేరెను. రమేశుడు రోగులొదలు కోరినను పోక, వానికై వేదీయుండెను. రవీంద్రుడు రాగినే “రమ్ము నీకొఱకెనురుచూచుచుంటిని. కాని, యెందరు వేడినను పోలేను. రాత్రి జమీంవారుని గృహము జరుజరిగినో వింటివా?,,

“ఏమిటది? మీకు తెలిసెనా?”

“అవును నేనుకనుండ రోవుచుంటిని. ఇంతలో నాకరొకడువచ్చి తలుపుతట్టెను. నేను తలుపు తెరచుటయు, వాడు తనయజమానుడు చావుబ్రదుకులపై నున్నాడనియు, తలఁచుము కావలసినదిగ మనోరమ తెలియజేయుమననియు, చెప్పెను. నేనత్యంతాశ్చర్యభరవశుడనై వెంటనే దుస్తులను ధరించిపోయితిని. నేను పోవునప్పటికి తారానా ధుడు జీవచ్ఛవమై సోఘనైవడియుండెను. అతని జేహము కొయ్యబారియుండెను. మొగముపై నుకచిన్న గాయమునుండి రక్తము స్రవించుచుండెను. వానినిజూచినంతనే సర్వమును ముగిసిదని తలంచితిని.”

“మనోరమయో?,,

“మనోరమ ఇరదగ్గరకూర్చుండి, దాసిసాహాయ్యముతో వానికి మరల స్పృహతెచ్చుటకు ప్రయత్నించుచుండెను. ఇంతలో నేను పోయి, వానికుపచారములు సల్పి, మందునిచ్చితిని. కొంతకాలమున కతడు శ్వాసమువిడువసాగెను. ఒకగంటలో మరల నెమ్మదిగ మాట్లాడసాగెను. అప్పుడు జరగినసంగతినిగూర్చి ప్రశ్నించితిని. అప్పుడు మనోరమ చూపిననిశ్చలభావము వర్ణించితిరవలెను. ఏమియు మాట్లాడకుండగనే నిజము చెప్పవలదనుటకోయన దీనముగ వానివైపుచూచుచు

దేను. అంత తారానాథుడు నిజస్థితినిదాచి, వేరుమార్గముగ నీరీతిని చెప్పసాగెను. నేనీదినమున పూర్వముకన్న చేహస్థితి బాగుగానున్నట్లు లోచుటచే కడకమీదనుండి లేచి యెవ్వరిసాహాయ్యమునులేక నే, మెట్లు నుదిగితిని, ఇంతలో బలహీనుడనై నడువజాలక పడిపోతిని. అచటనొక మేజాబల్లమీద పడుటయు, కొంచెముగాయునుపడెను. ఆనెప్పిచే శను, నీరసముచేతను స్పృహతప్పిపోయెను” అంత నేను నమ్మినవానివలెనటించి “మీరు చాల పొరపాటు గావించినారు. ఇక నెక్కుపనిట్లు చేయరాదంటిని. అంతనాతడు సాధిప్రాయముగ భార్యనుచూచుచు “నిజముగనది పొరపాటే. ఇక నెక్కుపని వంతటిపొరపాటుచేయును, పూర్వముకన్న నెక్కువగా నిక్కుపని బ్రహ్మకవలెనను నానెప్పుచున్నది,, అనెను.

రవీంద్రుని డేదియోజులుకబోవుచుండినను, దానిని మాటలాడ నీయక. “వినుము ఇంకను చెప్పవలసియున్నది.” అని యలవాటుచొక్కన కండ్లజోకును తుడిచికొనుచు, “నేనింటికి పోవుచుండిన దారిలో పరిచారిక యొకర్లు భయభ్రాంతయై పరుగెత్తివచ్చి, వారిపెద్దకుమార్తె కన్ను మూర్చిల్లినది చెప్పెను. నేను పోయి చూడగ నామె మూర్ఛావస్థలోనుండెను. నేనామెను సేవచేర్చిన తరువాత దీనికేమి కారణమని యడిగితిని. అంత పద్మ తల్లి వైపునకు చూచెను. కాని నేను వారిరువురకును మధ్యనుండుటచే నామెతల్లి చూడ్కులను పై పజాలక యెట్టకేలకు “నేను రాత్రిపరుండియుండగ నెవ్వరో ద్వారముదగ్గర గంటను కొట్టిరి. అంత నేను కిటికీయెద్దకుపోయి నిలిచితిని. దాని దీప ముచూడగా నెవ్వరో లోనకనివేశించెను.” అని చెప్పునంతలో “వాడు కొద్దివారు నాకొరకు పంపినలేఖను గొనివచ్చినా” డని మనోరమ చెప్పెను. అంత నేను విశ్వసించినట్లు నటించి, తరువాత నేమి జరిగినదని వ్రళ్ళింపగా “దాని తరువాత నింటినుండి చెట్లకిందనుండి రాతి

బొమ్మ యొకటి కదలివచ్చి దగ్గరనున్న చెట్టుకింద దాగుకొనెను. కొంత కాలముకునప్పటికి, యింటిలోనుండి పెద్ద శ్రీకలు వివలడెను. ఇంతలో నాబొమ్మ పారిపోవుటయు, తరువాత నింటిలోనుండి యింకొక దయ్యము పారిపోయెను. ఆదయ్యములను చూచినప్పటినుండియు నాకు భయము వేయుచున్నది." అని చెప్పునంతలో మనోరమ, "రమేశా! ఇది వట్టి వెట్టిపిల్ల. దొడ్డిలోని విగ్రివాములు కదలుననియు, నింటిలోని దయ్యములు పరుగెత్తుచుండుననియు భయపడుచుండును. పూర్వ కాల మానందభవనములో నున్న పుడెవ్వరిసాహాయ్యమును లేక యే, దీపమైన లేక యింటియాదు సంచరించుచుండెడిది. మీరు కాగుగ చెప్పి దీపభయమునుతొలగింపవలెను." నేను నంగులకు సమ్మతించి, యామెకు తగినరీతిని బోధించి, యీవలకువచ్చి చేతిలో సహపాయ నుక దానిని క్రింద కడవైచి, వెదకికొనువానివలె నటించితిని. దీపము వెలుగుల, మనుష్యుల యడుగులు పెద్ద పెద్ద, మేనులు వేసిన చెప్పులు తొడుగుకొన నట్లు కనబడెను. సజముగ దయ్యములే యుండుచో, గొప్పదయ్యములై యుండవలెను.

"అట్లయిన నిప్పు ననుమానించితివా?"

"అగును. సజముగ నేదోవ్యక్తి యీసంగతినంతను గమనించుచుండవలెను."

శివ ప్రసంగము.

ప్రేమ ప్రసంగము.

లోకాభిరామములు.

ఏమిసంగతి? ఎవరుగమనించుచుండిరి? సజము వెలియక నేను రాత్రియంతయు కరితపోచుచుంటిని. ఏమిజరిగినదో చెప్పుము. రమేశుడు రసించుచున్నదిగను. అంత రసించుచు పూసకుచ్చినట్లగు యు చెప్పివైచెను.

“అహా ! నేనటువంటి దేదియో జరిగినదియే తలంచితిని. ఎన్ని మారులాలోదించినను నాకీసంగతియే తోచుచుండెను. కమలాకరుని వంటి నుస్థితిలోనుండినవాడెవ్వఁ డిట్లు చేయకుండును. కాని వాని గ్రహములు బాగులేవు. వానికి స్పష్టియే స్వతిరేకముగ నున్నట్లు తోచుచున్నది.”

“ఏమో. ఎవఁడెటుఁగును? మనకిప్పుడు వచ్చిననప్త మేమున్నది? ఒక వేళ దైవము రక్షించి మనకు కమలాకరుని స్నేహితుఁడును, సీతయు కన్పించకూడదా? నేరము రుజువు కాకూడదా?” ఏమి? నేను చేయుచున్నయత్నము లంతనిష్ఫలములని తలంచితివా?

“అట్లన్నటికిని నేను తలంపను. నీవు చేయుచున్నయత్నము లెన్నటికిని వృథాకావాలవు. అంతవరకును నాకు పరిపూర్ణమగు నమ్మకమున్నది.”

“కావచ్చును.”

“ఇక శివసింగుకూడ మాట్లాడవచ్చునని నాకేదియో పిచ్చిన మృకమున్నది. అది నీచేతగాని, నీవారిచేతగాని జరుగునని నాయాత్మి చెప్పుచున్నది. అహా ! మనకొక నెలగడుపుండినచో నెంత బాగుండి యుండును. అట్లయిన కమలాకరుని నిర్దోషత్వమును స్థాపించియుండు ముగదా? కాని దైవభుటనను తప్పింప నెవరితరము? ఇక వారిమైనను గడుపులేదే. ఈదినము గురువారము; లేవు సోమవారమునుండియు విచారణప్రారంభమగునట. అపుడే మణింద్రచంద్రభూషణుడు మొదలగువారు వచ్చుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఈలోపుగ మన కార్యము సానుకూలమగుజాడలు కనబడివు. ఇక మనము చేయవలసిన దేది?”

“అట్లయిన నేనును, గణేశుఁడును పూర్వము తలంచినట్లు కల్పితకథను చెప్పి వానిని తప్పింపజూచెదము.”

“ఒక వేళ తారానాథుడు తాను చెప్పినట్లసత్యసాక్ష్యము నిచ్చినచో ?

“అతడు పొరపాటు పడినాడని చెప్పదము.”

“అయినను కమలాకరుడు శిక్షాపాత్రుడగునేమో ?”

“చూతము” అని మెల్లగ, “కాని అదియే అఖరుతీర్పు కాబాలదు. నేను చెప్పనది విని, యెవరితోడను చెప్పకుండుము. మేజస్ట్రేటు నకేమాలే మనుమానము గల్గినను మన యాశలడుగంటును. అతడు తప్పునవరించుకొనును. అతని కాయవ కాళమాయగూడదు. లేనిచో నేను చెప్పినది చేసితిరెదను. జయముగల్గితిరును.”

“అతడుత్సాహవూరితుఁ డయ్యెను. వానివాగ్ధోరణి నిజముగ జయముగాంచినవానివలె శోభజేయుచుండెను. అంతియే కాదు. మన కార్యమేదియు చెడదు. మన మొక్క రెండుమాసములు గడుపు కోరుదము. ఈలోపుగ మనకు కావలసిన సాక్ష్యములు సంపాదించితిరెదను. అంతియగాక శివసింగుచే చూట్లాడిచితిరెదను. ఇదివరలో మనోరమ ను బైబిలెట్టినచో నామె తప్పులకై తారానాథుడు బాధపడునని శంకించితిని. ఇప్పుడు తారానాథుడే కయ్యము. కు కలుద్రవ్వినచో నీక నాతనిపై జెండా నెత్తితిరెదను. అప్పుడు లోకులుకూడ సదివరలో ప్రీతిగారవమును రక్షించుటకు మనము చేసినత్యాగమును, మనయా దార్యమును పశ్చాత్తాపించితిరుమరు. వారు మనకు సానుభూతిని చూపుదురు.”

డాక్టరు రమేశుడు వీనిమాటలను వద్దునట్లు కనబడలేదు. కాని రవీంద్రుడు వానిని సరకుగొనయే.

“మనము రెండవమారు విచారణలో జయముగాంచితిరెదము. మొన్నరాత్రి జరిగినదంతయు నేదోవ్యక్తి చూచెనంటివిగదా? అతనికి మేకులువైచిన పెద్దజోడులుండెనంటివిగదా? వాడు రంగస్వామి కాక

మరెవ్వరై యుండును. నేనాతనిని పట్టుకొనెదను. రంగస్వామి తా
రానాధుని మాటలన్నియు పూనిగొచ్చిపట్టు చెప్పివేయును. అతడెట్లు
తన పగను నీర్పుకొందునని ప్రతిజ్ఞచేసెనో, యథావిధిగ, పొల్లుపోకుం
డ చెప్పి తీరును.

“దైవమట్లు జరుగునని ప్రసాదించునుగాఁ.” యని రమేశుడు
తలెత్తును.

ఇంతలో పలువురు వచ్చి తమ యిండ్లకు రోగులను వరీక్షించు
టకు రావలసినదని కోరిరి. రవీంద్రుడు సెలవుగైకొని విడలిపోయెను.
దారిలో నాతడు గణేశుని సందర్శించి మాట్లాడి యింటికివచ్చెను.
రవీంద్రుడు తన గదిలోనికిపోయి యారెండులేఖలను విప్పిచదివెను.
వీధిలో నానంద యెదురుపడి “వానికొకటకు రెండులేఖలు వచ్చిన”వని
చెప్పెను. అందొకటి వానిమిత్తు లెవరో వ్రాసియుండిరి. రెండవది, సీత
నచ్చేమించుటకై కుంపిణకరీమనుండి వచ్చెను.

సీతబాడలు తెలియవచ్చెననియు, నామెను పట్టుకొనుట కింక
మొక వారము దినములు గడువు కావలసి యుండుననియు, తెలియజేసి
యింకొక ముఖ్యమగు పిషయమునుగూడ వ్రాసెను. కమలాకరుని
పూర్వపు స్నేహితుడగు మాణిక్యరాయులు మృతినెందక జీవించి
యుండెననియు, వానిలెమ్ముడు కనబడి వానిని రమ్మని యొక లేఖ
వ్రాసెననియు, నాతడిచటికి వచ్చుటకు కదునైదునిముసములు
మాత్రము కావలెననియు, వ్రాయుచు, తనకిచ్చిన ధనము ఖర్చయి
పోవుటచే, సొంతింతపైకిము కుంపవలసినదనియు వ్రాసెను. రవీంద్రు
ని సంతసమునకు మేరలేదు.

అతనికి జయముగాంచుట నిశునమాత్రమనియు, ప్రధమప
చారణసమయములో తన కథ నెట్లో చెప్పి ద్వితియపచారణకై ప్ర
ధానస్వామిస్థానమువారి కభియోగము చేయుటకు సంకల్పించుకొని,

యీవర్తమానము మాత్రము కనులకు చెప్పుక తలగను మేమురూ
వ్యమాలు కిరీమునకు వంగిచెను. ఆతడచటనుండి భవానిశోకగుని
శకటమునెక్కి కనులొకగుని స్వరామగు సీతానదనమునకు పోయె
ను. అచట వాతడు మబ్బుసింగును కలసికొని యెల్లులునను రంగస్వా
మిని పట్టుకొనుచుని వానికి చెప్పి పగపుటకై బయలుదేరెను మబ్బు
సింగు పాటలీపుత్రులను నచ్చుచు దారిలో రవీంద్రుని కలసి
కొనెను.

రవీంద్రుడు—కనులొకగున కొక యువకారము చేతువలసి
యన్నది

మబ్బుసింగ్—అది యెట్టిదైనను చేసెదను. ప్రాణమునైన
నిచ్చెదను.

“రంగస్వామి యెచటనుండి నో యెలుగుచువా?”

“ఎఱుగును. వారిని పట్టుకొనుటకై పయిత్నించెదను. మీ
న్నటి వరకును జయమునుండి కన్నము త్రవ్వ పారిపోయెనని
వింటిని. అతడు వాగ్బురుగులుండిన ఘాటుపురములో నుండ
వచ్చును ”

“పోలీనువారిని పగవీరియి. వారాతనిని పట్టుకొనగలరా?”

“వారితరము కాదు. వానికి పలువురు బంధువులున్నారు.”

“నీవో, నీవు పయిత్నించిన పట్టుకొని తీరెదవు. మేమార
నిని మరల కొట్టులో పెట్టించువారము కాము. కాని వారికొక లేఖ
నిచ్చెదను. వానికి జవాబు తెచ్చిపెట్టిన చాలును. ఈమాత్రము
సాహాయ్యము నియజమానునకు చేయజాలవా?”

“అంతియేనా? అట్లునచో నేంటికిపోయి కూచారిలో చెప్పి
బయలుదేరెదను.” అని వెదలిపోయెను.

ఈరీతిగ రవీంద్రుడు చేతనైనన్ని వస్తువులు చేయుచుండెను. ఎట్లయిన నెదిరిబలమును ధ్వంసముచేసి, కమలాకరుని గలిపించి తీరవలెనని నాని దృఢప్రతిజ్ఞ. కాని జయముస్థిరముని యాతనికి నమ్మకము లేకుండెను. అందుచేత సత్యతాత్పరము గా జేశ్వరమేనులకయినను, జ్ఞాయత్నములు పూర్తియైన గాని దెలుపుట కారకు నిశ్చయించలేదు.

ఈభారమునంతయు వహించుట కారకు సమర్థుడా? ఇది యొక గొప్పపదముల సమయము. అందొకమనుష్యుని యాత్మకారమును, ప్రాణములును పణములుగ నున్నవి. ఇట్టి దాని నెక్కడు సాగించ సమర్థుడగునా? ఈయనా లన్నియు వానికి నోచియుండెను. కాని, రణవిద్యావిశారదుడగు దండనాథుడు తనసైన్యములను సర్ప, పద్మ, వరాహాది, వివిధప్రాయాహములను వన్ని యెట్లు నడిపించునో, యట్లే రవీంద్రుడును వివిధప్రాయములు వన్నుచుండెను. అతడు కమలాకరుడు నిర్దోషియనియు, ధర్మమే జయము గాంచుననియు, దైవము సజ్జనులను రక్షించి తీరుననియు, గట్టిగ నమ్మియుండెను అందుచేత తానుతటిప్రతిబంధకములు గల్గినను, వాని నవలీలగ, ఛేదించి వైతముని నమ్మియుండెను. ఇంచులకారకు సమర్థుడా?

అతనిని చుట్టియుండినవారెల్లరును విగతాశులై యుండిరి; ఒకప్పుడు లక్ష్మీప్రదమై, యానందదేవత కునికివట్టయి, కలకలలాడుచుండు నానందగృహమిపుడు పాడువడినకోటవలె కాంతివిహీనమై యుండెను. ఇదివరకు దార్ఢ్యవంతుడై యుండిన ముసలిభవాని శంకరుడిపుడు సత్వవిహీనుడై యుండెను రెండుమాసములలో నాతడు నిజముగ తొంబది యేండ్ల ప్రాయమువాడై పోయెను. అహ! శ్రేణమంతవానినైనను క్షీణింపజేసి వైచునుకదా? ఇప్పుడాతనికి నడ

చుటకు కర్తయూత కావలసివచ్చెను. వానిచేతులు వణకుచుండెను. మొగము శెల్లబడెను. కన్నులు లోనికి పోయెను. ఇంక జగత్కిశోరుని సంగతి చెప్పనవసరములేదు. ఇదివరలో నిరుపదిమంది నెక్కమూరుగ జంబంపగలునట్టివాడిపుడు నిద్రాహారములుమాని, సర్వకాలముల యందును విచారించుచుండుటచే, నీరసించి, లేచి నడయాడుట గూడ మానివై చెను.

ఇట్లాయింటియందెల్లరును విచారసాగరమున మునిగియుండిరి.

వారందరిలోన కొందఱు ధైర్యము వహించినవారిలో నెక్క యానందయే యగ్రగణ్యురాలు. ఆమె ధైర్య సాహసములను చూచి యెట్లయిన వామెను రక్షింపవలెనని రవీంద్రుడు సర్వవిధముల ప్రయత్నించుచుండెను.

విచారణకాలము సమీపించుచుండెను రమేశుడు వదించిన రీతిగా మణింద్రచంద్రుడు వచ్చి సత్రములో విడిసెను. జ్యోరద్లును వచ్చుచుండిరి. మృగింద్రచంద్రుడు దయార్ద్రహృదయుడు. కాని, కఠినుగానుండును. ఇరుతెగలవారిని బాగుగవిని, వ్యాయమును వరి శోధించుటయం దాతని శక్తునుపీఠి. అతడు కమలాకరుని వరక మానమును వినినప్పటినుండియు వానియందు సదభిప్రాయమునే గల్గియుండినను విచారణ సేయుట యాతని విధియైయుండెను.

ఎటర్నిజనరలు సీతానాథరాయలును వచ్చెను. అతడు వీధిలోనికి రాక కగలంతయు గృహముననే గడపుచుండెను. ముఖర్జియు వాని వెంటనంటి యుండెను. రవీంద్రునితో కరంచంద్ “వారు గొప్ప కన్నాగము కన్నుచున్నారట. నీను యీమాటలు చాల ప్రబలముగా నుండవచ్చు”నని చెప్పెను.

పాటలీపుత్రమున “భారతవర్ష” మను దినపత్రిక యొకటి వెలువడుచుండును. అందు మత, సాంఘిక, రాజకీయ, వాణిజ్యదివిష

యములు నిష్పాక్షికబుద్ధితో చర్చింపఁబడుచుండును. అది యఖల భారతీయమహాజనసంఘమువారి యుపశాఖచే బ్రచురింపఁబడుచుండుట చే దానికి కృపార మెక్కుడుగ నుండెను. మఱునాటి యుదయమున నానందను య భారతవర్షమును చదువుమాడఁగ నంగులో నిట్లు వ్రాసినాఁడు.

న్యాయస్థానసంచార కార్యాయమునా
కార్యక్రియము.

న్యాయములు నుడింద్రచంద్ర గారుగాయెఱుట

సోమవారము:—	(దోపిడి నేరములు,
	చదాస్తి తగిలించుటలు.
మంగళవారము:—	తగిలించుటలు,
	ఇతర నేరములు.
బుధవారము:—	ఇండ్లు తగులబెట్టుట
	హత్యనుద్యమించుట.

షరా.— కమలాక్షిరుని నేరముమార్చెను.)

ఇది రవీంద్రుడు తా నెన్ని క్రియత్నములు సల్పినను ప్రభుమ విచారణ నాపుచ్చేయుటకు వీలు లేదు; కావున, తానిదివరలో సరికల్పించినరీతిగ నడిపుటకు క్రియత్నములు సలుపుచుండెను. వారెన్ని విధముల క్రియత్నంచినను, ముఖర్జీ వ్యవధియైనచో నేరస్థునికక్షము వారు సాక్షులను తిప్పివేసిగాని, మరియేయితరములగు నుపాయముల చేతగాని నేరస్థానమునకు భంగము గల్గితే రిసుభయముచే విచారణ వాలసంపాదనదని గట్టిగా వ్రాసెను. ఆ కారణమున సరిత సంభవించెను. ప్రభుమవిచారణ జరిగినంతనే హైకోర్టులో నప్పీలుచేయుటకు సంకల్పించి రవీంద్రుడు గజేసునితో భావికాంక్షక్రియమును గూర్చి తెలుపుటకు పోయెను.

ఈదిగమున పాటలీపురివాస్తవ్యు లెల్లగును కుసుమావలై యుండిరి. గొప్పగొప్పవారెల్లరును న్యాయస్థానములోనికి వచ్చుటకు టికెట్లు (Tickets) కలు వ్రాసుకొనుచుండిరి. బీదల కటువంటి గౌరవము ఏలులేకలేదుకదా! ఇత మధ్యస్థులు న్యాయస్థానములోని గుమాస్తాలను తమకు ప్రత్యేకతగ్రహించి పంపాదించిపెట్టవలసినదనియు, నాకర్లను తమ్ములొసక పోవచ్చినచో లాచములిచ్చెదమనియు పలు కిష్టముల బడుచుండిరి.

ఇంతలో ముఖ్య జనాభిప్రాయమును మార్పుటకును, కనుక కరుసపై ద్వేషముపుట్టించుటకును, పూర్వ సూనందభవనముక్రింద బడి ముగించినవారల భార్యబిడ్డల సహాయార్థము మొకవిధి నేర్పటుచేయునట్లు వెలియు జేసి చందాలువసూలుచేయుటకు ప్రారంభించెను.

విచారిణులు ప్రారంభమయ్యెను. జ్యోతిర్లింగదలు సినారి యే లొకో చాల కఠినముగ దండ విధింపజేయుచుండిరి. దినాలా తీసి నానికి నాలువత్తిరములు కఠినశిక్ష విధించిరి. హంతకునకు వ్యవధి యైన లేకుండగ యురిశిక్ష విధింపబడెను శివు కమలాకరునినీయు విచారింపబడును. విచారిణప్రారంభమునాడు భవానిశంకరుడును, జగత్కి శోరుడును మాలిమే కోర్టున కేగిదలచినను, ఆనందయు, భవానియు కట్టుబట్టిటచే నాకు వచ్చుటకు సన్నుతిచిరి. మఱిదః చంద్రసియ జ్ఞచే గజేశ్వరమిగ్గు లిరువురును కమలాకరునితో కృపణ గించుట కనుజ్ఞమయ్యెను. కమలాకరుడు కళావిహీనుడై యుండెను. కాని, ధైర్యముతోనుండెను. న్యాయనాకు లిరువురు నాతనిని విడిచి పోవుచు “ధైర్యమును విక్రమము. ఆశను ఏదగు” మని చెప్పుట యు నాతడు “ధైర్యమెన్నటికిని చలించదు; ఆశమూర్తియు సున్న” యని చెప్పెను.

10 వ ప్రకరణము.

విచారణ.

కమలాకరరాయలు నిదురనుండి లేచెను. అతని కారాత్రి నిదుర సరిగ లేదు; తన నేరము విచారింపఁబడినట్లును, ఉరిశిక్షవిధించినట్లును, బంధుగులందరును తన్ను గొగిలించుకొని యేడ్చినట్లును. వివిధములగు స్వప్నములుగ నెను.

నేడు విచారణదినము విచారణజరిగెను. ఆదినమున 'భారత వర్షముదయముననే కాక సాయంకాలముగూడ ప్రచురింపఁబడెను. కొందరుపిల్లలు చానిని ఏధులవెంబడితిరిగి విక్రయింపుచుండిరి. అందఱు వ్రాయఁబడి యుండెను

“కమలాకరుని నేరము.”

నేడు పాటలీపుత్రముచరిత్రలో నొక గొప్పదినము; ఎల్లరకు నుత్సాహపూరితమగు సమయము ! ఏమిసంరంభము ! ఏమిగడలిడ ! ఈదినము పదిగంటలకు పాత్యనేరము విచారింపఁబడెను.

ఉదయమునుండియు పలువురు కోర్టులోనికిపోయి చూచుటకు టిక్కెట్లను కొనుచుండిరి. కాని సామాన్యులకందరకును టిక్కెట్లు దొరకువా ? పాటలీపుత్రముగో? వారెగాక చుట్ట పట్ల గ్రామముల నుండియు, పెద్దమనుష్యుల నేకులు విచారణ యేరితినంత మొందునో యని చూచుటకు వచ్చియుండిరి. విచారణజరుగుప్రదేశ మొక గొప్ప మేడ. అందయిదారువందలు జనముపట్టుటకు మాత్రము తగిన స్థల ముండెను. గొప్పవారికిని, గొప్పవారి పోకకమున్నవారికిని, మాత్రమే టిక్కెట్లు దొరికెను. తక్కినవారు తీర్థప్రజలవలె నిమగ్నజల్లినను రాలకుండునట్లు ఏధిలో నిలచియుండిరి. ఒకరి నొకరు సోసికొనుచుండిరి. చివరకు, చిలికి చిలికి గాలివానయైనట్లు తోపుడులు గుడ్డులాట

వరకును దిగెను. మిగుల కష్టముమీద రక్షకభటాధికారి తన పరివారముతో నెట్లో సంగ్రహముగచెను. గొప్ప గొప్ప జమీందారులును, న్యాయవాదులు మొదలగువారు వచ్చి కూర్చుండియుండిరి. మధ్య నొకపీఠ మమర్పబడి యుండెను. అందు న్యాయాధీశుడును, జ్యోతిర్లును, నేరస్థుని బంధుగులగు భవానిశంకరుడు, సవీనమోహనుడు, మొదలగుమిత్రులు, ధర్మపురేశుడును వచ్చి కూర్చుండిరి. తాతసమీపముననే యానందయు వచ్చి కూర్చుండెను. ఆసమూహములో నామె యొక్కతెయ్యేస్త్రీ, పక్కను స్త్రీలకొఱ కొకప్రత్యేకస్థల మేర్పాటుగావించబడెను; అందు భవానియు, తదితరులగు నైశ్వర్యవంతులగు స్త్రీలును కూర్చుండియుండిరి;

న్యాయాధీశుని ముందొక బల్లపై నొకయెట్టనిగుడ్డకప్పి కొన్ని వస్తువులుంచబడి యుండెను;

గదియారము పనునొకండుగంటలు కొట్టెను; అంత వాచకక్కగదిలోనుండి మనకు చిరపరిచితులగు నేరస్థుని న్యాయవాదులగు రవీంద్రుడును, గణేశుడును, వచ్చి కూర్చుండిరి; ప్రభుత్వమువారి న్యాయవాదియగు సీతానాథరాయలును వచ్చి తన యాసనముపై కూర్చుండి యుండెను;

ఇంతలో నేరస్థుడిరువంకల సిరువురు రక్షకభటులు పరివేష్టించి తనకు నియమించబడిన యాసనము సభిష్ఠించెను. అతడు విలువగల వస్త్రములను దాల్చియుండెను. అతని వక్షస్థానమున గౌరవచిహ్నముగు బంగారుపతకమును జమీందారులకీయబడు నీలివర్ణపుపట్టుపట్టియు ధరించియుండెను. అతనిమొగము వెల్లబారియుండినను కండ్లనుండి యొకవిధమగు తేజము విలువడి, వాని హృదయగాంభీర్యమును, విశ్వాసమును చాటుచుండెను. ఇంతలో రవీంద్రుని ప్రక్కకు వచ్చి రమేశుడు కూర్చుండెను.

అందరును విశ్వబ్రహ్మగ నుండునట్లు కట్టడిచేసి, మఱింద్ర చంద్ర భూషణుడు నిందితునిదిక్కలు, వాసివేరు, వెయిన్సు, హూదా, మున్నగునవి ప్రశ్నలచుటయు నేరస్థుడు లేగినరీతి ప్రశ్న త్రరమిచ్చెను. పిమ్మట వ్యాయాధీశుడు వాసిని కూర్చుండి నేరాగోళణమతయు వినునట్లుజూపించెను. కరంచంద్ కేసంతయు వినిపించెను, అది మఃకు చిరకలిచితిమగువిషయమే కనుక నేరుగ వ్రాయ నవసరములేదు, అంతపివిధముగ ప్రశ్నోత్తరములు జరిగెను.

వ్యాయాధీశుడు" సూదితుడా ! ఇదివరలో నివనేక ప్రశ్నలకు త్తరువులీయవరానిదిచితివి. ఇప్పుడు వాసికన్నింటికి సదుత్తరువులీయనిచో నీకుకష్టము సంభవింతును. నిమేలునుగో ప్రశ్నించు న్నాను. నిజము చెప్పుము

కమలాకిరుడు "మహాశయూ! నిజము తెలియవలయుననియే గోగుచున్నాను. అన్నింటికిని తగునమాధానముల నీయవారడను.

వ్యా—ప్రథమమున నీవేలమానము ధరించితివి?

కమ—వాకుకోర్టులోగాసి చెప్పుట కష్టములేకుండెను.

వ్యా—నీవైనాగోపింకబడిన నేరమల్గయు వింటివిగదా?

కమ—నేను నిర్దోషిని. నాచెప్పజోవు సంగతి సావధానచిత్తులరై పండురుగాక. మధుపురముకేసు చాలదారుణమైనది కాసి సరిగ నాలోచించిచూచుచో నది వట్టి తెలివితక్కువ కని. పిచ్చివాండుగ్రాని యుగ్గోనర్పియుండగా, ఇది నేనన్ననో, యిదివరకు న్నాదుడనైయుండ నీదగ్గ యందరు నెఱుంగుదురు.

మఱి—అది విచారణీయమే.

కమ—కాని—

మఱి—ప్రస్తుతిము నేనడిగిన ప్రశ్నలకు త్తరువులీయవలెను. అదనంతరము నీకు చెప్పకొనుట కివ కాళమీయబడును.

కను—మీచిత్తము.

వ్యా—నీ వనశికలముగ్ధ వివాహమునకు విశ్వమునుకొని
లేదా?

కను—(గంభీరముగ) అగును.

వ్యా—నీవగ్నిముగ్ధ కీనాత్యజగుగుటకు పూర్వమే మొనగడ్డ
వ్రాసి యుండలేదా?

కను—నేనుకీ జాలును మానాకగునుబుద్ధునిగుచేతి కుంటిని.

వ్యా—అదేమి వ్రాసితివి ?

కను—అది వార్యములగు వార్యములచే గాజాలవని వ్రాసితిని.

వ్యా—అవని యేమి ?

కను—అదికరుడేమో చెప్పజూపుచుండగా ముగిసినదే గురిప
వారిని జూచితి ! మొదట నీవు నీకర్మలగుణాదానమున మాంస
దవలసి యుండనని చెప్పట జ్ఞానకమున్నదా ?

కను—అసమయమున నట్లుచెప్పితిని కాని సరికాదు.

వ్యా—అసత్యము నేలనుడివితివి ?

కను—నేనంతటి యాపత్తులోనున్నానని తలచలేదు. నిజముగ
నాపై నేర గొర్రెపిండుబతుకు సాక్ష్యము నాకుత్పలేదు. అందు
చేత నీ వసరిముగ గుప్తములగు విషయములను బైటబెట్టుట కిచ్చగిం
చకుంటిని

మనీ—అయిన నీకు కొంచెమైన విసంగతిస్ఫురింపలేదా?

కను—త్వరిలో నేను నిజస్థితిని విహించితిని.

మనీ—మేజప్రేటడిగినపు డేల చెప్పవైతివి

కను—మేజప్రేటుగారు నాకు ముఖ్యస్నేహితు. దగుటచే
నాకు విశ్వాసము గలిగింపలేదు.

మనీ—విప్లవముగ చెప్పుము.

కను—నేనింతకు మించి చెప్పజాలను. అట్లుచెప్పవలసి వచ్చి నచో రాధాకాంతునిపై నేరారోపణ చేయవలసియుండును.

(సభలో గుసగుసలు) మత్తి:—సభికులారా ! మీరధికారి గారవము మన్నించి నిశ్శబ్దముగ నుండవలెను. లేనిచో మిమ్ములనంద రను పైకి పంపించివేయవలసి యుండును.

సీతానాథరాయలు:—ఒకవర్తమానోద్వేగియై నిందారోపణ చేయుదు ననువాక్యములను సహించజనను. మేజిష్ట్రేటిందు కడు నేర్పుతో పనిచేసెను. నిందితునకిట్టి దురభిప్రాయమున్నచో మొదటనే తెలియజేసి యుండవలసినది. అతడు నిర్దోషి కావాలి. న్యాయవాది వరీషునిచ్చిన యీతనికి చట్టములన్నియు తెలిసియుండును. అతని న్యాయవాదులు ననుభవశాలులే.

గజేశుడు:—మేమా మేజిష్ట్రేటు నిష్పాక్షికబుద్ధితో వ్యవర్తిం పలేదనియు, వీరినుండి శేను మరియొక న్యాయస్థానమునకు చూర్పు చేయవలెననియు కోరియుంటిమి. కాని యతడు నిర్దోషియని తలంచి యుండుటచే మీము చెప్పినట్లు చేయఁడయ్యెను.

సీతానాథుడు:—జ్యోరల్లే దీనినిజానిజములను కనిపెట్టుదు రుగాక.

మఱి:—(నేరస్తునితో) ఇప్పుడైన నీరహస్యమును వెల్లడించె దవా ?

కను—అట్లేచేయుదును. నావివాహము విషయమై మాకులగు రువుతో సంబంధించవలసి యుండెను. అదియుగాక నింకను కొన్ని విష యము లాయనతో మాట్లాడవలసి యుండెను. మామతగురువుతో నావిషయమై చెప్పియుంటిని; అతఁడావిషయమును మీకెఱుకపఱచ గలడు.

సభికులందఱు నేదోయొకయపూర్వసమాచారము వివశోవు డమని తలంపుచుండగా వారికాకాళంగము గల్గించెను. వారందఱు

నాకారణమున నవ్వవొడిగి. మఱియు నానిని వారింది (నేనును
తో) చెప్పము.!

కమ—కారణమున వారిని దర్శింపజేయితిని. కాని యార
డింటలేడయ్యెను ఎన్నిమారులు పిలచిన నెవ్వరును పలుకరైరి. ఇంత
లో నెరి బాలి యారవి నూరి వెలుపల చూచితినని చెప్పెను. నేనా
రిని కలసికొనుటకై పోయితిని. కాని యచట నాకారణము కావరా
లేదు నేనామి తప్పుచెప్పెనని తలంచి యింటికిగిరిని.

మఱి—ఇదియేనా నీవు చెప్పదలంచినది?

కమ—ఇదియే.

మఱి—ఇది విశ్వాస్థామని తలంచితివా?

కమ—ఇదివరలో నేను విజయు చెప్పెదనంటినిగాని, నమ్మదగి
నదిచెప్పి, కానిచో మానుడు నని వదిలించియుండలేదు. అదియుగాక
యింత చిన్నివిషయము చెప్పినచో నమ్మకసయే నేనిదివరలో చెప్ప
కుంటిని. కాని యిం దసంభవమెదియు లేదుకదా?

మఱి—అట్లయినచో నీవేల యద్భుతములఁజెప్పితివి? నరియగు
రాజమార్గమున నే పోజాలకుంటివా?

కమ—అది దగ్గర నున్నదికదా?

మఱి—అట్లునునీచాచి యెందులకు భయపడితివి?

కమ—నేను భయపడలేదు. కాని చకితుడనైతిని. ఎవరు
నుండరని తలంచినపుడు వానిని జూచినంతనే నాకు సంభ్రమము
గల్గెను.

మఱి—అట్లయిన నీవెవ్వరు నుండజాలరని తలంచితివా?

కమ—అట్లనుకొన లేకుగాని, అట్లనుకొనుట తప్పా?

మఱి—నీవచటనుండినందులకు కారణము వానితో చెప్పట

లేల క్రియత్నించితివి?

కమ—నేనీడియు చెప్పలేదు. లక్ష్మణుడు తానచటికిపోవుచుండనో నానో చెప్పెను. నేనును రంగపురమున కేగుచుంటినని చెప్పితిని.

మక్కి—నీవడవిలోనుండి పోవఁగలవాడననియు, పిట్టలనుగూడ వేటాడనుంటిననియు చెప్పి తుపాకిచూపలేదా?

కమ—అయియుండవచ్చును. అది నిందార్హమా? అట్లెన్నఁడు నానేరదు. నేను నిజముగ దోహదాధికలవాడనైనచో వానిని బాది నంతనే నాకపాయముగల్గునని శంకించి, వెనుకకు తిరిగిపోయెడివాడనే. అట్టితలంపు లేకుండుటచే నిర్భయముగ వెడలిపోయితిని.

మక్కి—మఠగురువును కలసికొనుటకు పోవుచు తుపాకినేల గొని పోయితివి?

కమ—నాభూమిలో మృగములు పెక్కులుండును. అందుచేత నాకు తుపాకి గొనిపోవుట యలవాటు. ఆసంగతి యీగ్రామస్థుల కందరకును తెలియును.

మక్కి—తిరిగిపోవుచు నీవేల యడవిలోనుండి పోయితివి?

కమ—అదియే చాల దగ్గరదారి యని తలంచెదను. కాని, వ్రయాణము చేయువాని నీదా నేల పోయితివనినచో నేను చెప్పను? అది వానియిష్టము.

మక్కి—నిన్ను వృద్ధుడగు కట్టెలమ్మవాడు చూడలేదా?

కమ—వాడు చూచెనని మాజప్తేటు నానో చెప్పెను.

మక్కి—వాడు, నీవు సంభ్రమావస్థలోనున్నట్లును, చెట్లయొకులను దుగించుచున్నట్లును చెప్పినా?

కమ—నిజమే. నాకు విషాదము గల్గెను. ఒకవంక నాప్రియురాలితో సంభాషించజాలనైతిని. ఇంకొకవంక తలందినకార్యమును

పాడయిపోయెను. ఉభయభ్రష్టత్వము గల్గుటచే నాకు కోపము వచ్చెను. అందుచేత నావిధిని దూషించియుండవచ్చును.

సభికులు చిఱునవ్వు నవ్వరి. మఱిందుగఁగూ మరల వారిని వారింది, “కమలాకరా! నీపురోహితుఁడు బందుగులయింటికి భోజనము నక్రమే పోయెనని యెఱుఁగుదువా?

గజేశుఁడు—మేము కమలాకరుని కాసంగతి తరువార చెప్పితిమి. అతఁడు జరిగినదంతయు మా తెలింగించుటచే మేమా పురోహితు నడుగుటయు, మా కారకు డట్లు చెప్పెను. ఆచిన్నపిల్ల చూచినది వేరొకఁడు; అతఁడు కావలసినచో నట్లు సాక్ష్య మీయఁ గలఁడు.

మఱిందుగఁ దాతనిని కూర్చుండఁజేసి,

“వనమాలి నిన్నుఁ జూచినపుడు నీ నామతో మాట్లాడకయే సాహాయ్యము చేసిపోయితి వనియు, నట్లయిన తప్పించుకొనఁ జూచె ననియుఁ జెప్పెనే?”

కమ—ఆరాత్రీ చాల చీకటిగ నుండెను. ఆమె నాముఖము ను చూచియుండఁ జాలదు. ఆమె నన్నెకింత సాయము చేయుమని కోరెను. నేనట్లు చేసితిని. ఆమెతో సంభాషించుటకు నా శ్రద్ధయు సగత్యము కనఁబడలేదు. అందుచేత నామెతో మాట్లాడలేదు. ఆమె యెద్దు నింపాదిగ నడచుచుండుటచేతను నేను మాందుపోయితిని; గాని, నా కామెనుండి తప్పించుకొను నవసరములేదు.

అంత న్యాయాధీశుని యాజ్ఞానుసారముగ వానిముందుఁజూచి మీదనున్న యెఱ్ఱగుడ్డను తొలగించివైదిరి. అందు నేరము జరిగిన నాటిరాత్రీ కమలాకరుఁడు ధరించిన యుపపులును, వాని తుపాకీ యు, నొకచిన్నగిన్నెతో మసియు, దానిపై నీరును, రెండుమూఁడు కూటాలు నుండెను. అందఱును దానిలో నేమున్నదో చూచుటకు

లేది నిలువబడిరి. న్యాయాధిపతి వారిని మరలఁ గూర్చుండఁ జేసెను.
వానిని నేరస్తునకుఁ జూపి,

“ఇవి నీ వానాఁడు ధరియించిన దుస్తులేనా?”

కమ—అగును.

మఱి—ఇవి మతగురువును దర్శించుటకుఁ దగిన దుస్తులే యని
తలంచితివా?

కమ—అతఁడు నాన్నేహితుఁ డగుటచే నేనంతమాత్రము
స్వాతంత్ర్యము వహించుట సహజము.

మఱి—ఈగిన్నెలోనున్నది చూచితివా? ఇందు నీరంతయు
పైనున్నది. లోన మసియున్నది.

కమ—అది సత్యమే. మేజిస్ట్రేటు మాగృహమును వరీక్షిం
చిన దినమున నిగిన్నెలో నంటించిన కాగితములనుసి యున్నది. నన్ను
దీనివిషయమై పశ్చింహగా నిస్సందేహముగ నాతనితో నేను చేతు
లను కడుగుకొంటినిని చెప్పితిని. నేను నిజముగ దోహిస్తానెచో తగిన
జాగ్రత్తన తీసికొని నాకు పశ్చికూలముగ నుండునని తోచినవస్తువు
లన్నియు దాచివైచియుండనా? అట్టిస్థితిలో నీచిన్న విషయమే ఘన
మగుసాక్ష్యమని తలంచుట యేటిన్యాయము?

మఱి—అది నిజముగ పబలమగుసాక్ష్యమే

కమ—అది చాల సులభముగ పోసివేయవచ్చును. నేను
చుట్టకాల్పుట కలవాటువడి యుంటిని. నేను పోవునపుడు నాతో
చుట్టలను గొనిపోయితిని. కాని నిప్పుపెట్టె మఱచితిని. అందుచే నల
వాటువ్రాకారము నగ్ని ప్రజ్వలించుకేసి చుట్టలు త్రొగితిని. అందు
చేత నాచేతులు మసివారెను. నేనింటికి తోగివచ్చి నాచేతులను శుభ్ర
పఱచికొంటిని.

గజేసుఁడు—ఇది యసత్యము కాదు. ఈతఁ డానందగృహ
మందు మఱచిన నిప్పుపెట్టె యిప్పటికి నచటనే యున్నది.

మణి—గజేశా! అదిసోయో మలాకరుని చెప్పనిమ్ము.

కమ—అందుచేత నానీరు మలినమైనది.

మణి—(తుపాకిని చూపి) ఇది ఏదేనా?

కమ—అగును వాడే. ఒకమారు చూతువా?

మణి—చూడవచ్చును

అతః డాక్టర్ముఖో దానిని స్పృశించెను. ఒకగొట్టములో చేయిపెట్టి చూచెను. తన న్యాయవాదులవంకఁ జూచి యేదో మెల్లఁగ చెప్పెను. వాని మొగము జేపురించెను.

మణి—ఏమది?

గజే—(లేచి) కమలాకరుఁడు నిర్దోషియని ఋజువు చేయుటకు బలమగు విషయము కనఁబడినది. దైవానుకూలముగ తనిసేవకుఁ డగు రాఘవుఁడు నేరము జరిగినవాటి పూర్వపునము తుపాకిని శుభ్రీకరించియుండెను. ఇప్పుడుకూడ నిరెండుగొట్టములలో మెకటి శుభ్రీకరింపఁ నే యున్నది. అందుచేత కమలాకరుఁడు తారావాఘసై రెండుమార్లు ప్రేల్చియుండుట యసాధనమని తెలియుచున్నది.

ఇంతలో నిందితుఁడు తుపాకిని కైకొని తన జేటుగుమాలు వంగు లోనికి చొప్పించి తుడిచి పైకి దీసి శుభ్రముగ నున్నదనుటకు నిదర్శనముగ చూపించెను. ప్రేక్షకులెల్లరు దాని సత్త్వంతోత్సాహమున చూచుచుండిరి.

మణి—అట్లే రెండవదానినిగూడ చేసిచూపుము!

నిందితుఁ డట్లొచ్చెను. అదియు శుభ్రముగ నే యుండెను.

మణి—చూచితివా? అరెండును శుభ్రముగ నే యున్నవి.

ని విడివడఁగ నుమా రొకడజను తూటాల నుపయోగించితి నను చెప్పితివి. దీని నిజము తెలిసికొనుటకు తుపాకులయం దాటితేటి వారిని వీలిచియున్నాము. ఓయీ! ఇటు! ఇటు! పిథిలోనున్న భీమసింగు

ను పిలువుము! భీమసింగు వ్రేళ్ళించెను. ఆతని నందఱును యెఱిగి యుండిరి. ఆతఁడు తుపాకులను చేయుటయగును, కాల్పుటయందును పాపివ్యుడని మన మెఱుఁగుదుము. అతఁడు తుపాకిని చూచి పరీక్షించి “ఇది చాల విలువగలది. ధనాఘ్యులకుఁ గాక, యితరుల కిట్టివి యుండఁజాలవు.” అని చెప్పసాగెను. మఱిందుగఁ జాతని నివారించి “అనవసరవ్రసంగ మేల ? దీనినిగుఱించి మీకు తెలిసిన విషయము లేమో చెప్పు” మనియెను.

భీముడు—చిత్తము. దీనిగొట్టముల సాధారణముగ మలినము కావు.

సిందితుడు—అది తప్పు. నేను నాతుపాకిని చాలసార్లు శుభ్ర పరచియుంటిని. ఇది చాలగుండ్లు పేల్చినచో మలినమగును.

భీముడు—కాని, యది సాధారణముగ పెక్కు గుండ్లు పేల్చి యుండుటచే నట్లు కావచ్చును. ఒకటిరెండుగుండ్లను వ్రేయొగించిన చో నేను చెప్పినట్లే యుండును.

కమ—అది నేను సరికాదని వాదించెదను.

మఱి—విదాఱు కాల్చినచో?

భీము—తప్పుక మసియగును.

మఱి—నాళములను రెండింటిని పరీక్షించి నియభిప్రాయ మేమో చెప్పుము.

భీముడు—(అట్లుచేసి) తుపాకి తుడిచినతరువాత రెండుగుండ్లయినను పేల్చినట్లు లోచదు.

మఱి—(నేరస్థుఁడనీ) చూచితివా! నీవు పేల్చితిన్న డిజను గుండ్లగతియు నేమైనదో! ఇత నీచేతు లేలమురికియగును?

గణే—ఇది చాలముఖ్యమైన విషయము. ఒక సాక్షియంటలనో సంతృప్తిపొందుటకు వీలులేదు.

సీతానాథుడు—మనకు నిజము కావలెను. కావలయునన్న నొకమారు ప్రేర్పి చూడవచ్చును.

భీముడు—అట్ల చేసెదను (అని వీధిలోని కొకమారు తుపాళి కాల్చెను. ప్రేక్షకులు భయకంపితులై, స్త్రీలు భయముచే నట దిరి. (మరలివచ్చి) నేను చెప్పినది సత్యమే. ఈనాళములు రెండును శుభముగనున్నవి.

మణి—(నిందితునివైపు తిరిగి) సీవంతకును సీకనుకూలమగునని తలంచినవిషయము నీకు ప్రతికూలమైనది; సరియే. ఇక నాప్రశ్నలకుత్తరువిమ్ము! నీకును తారానాథునకును గల సంబంధమేమి?

నిందితుడు—మాశ్రేణియు సంబంధములేదు.

మణి—ఊరందఱును మీరిరువురును వైరులని యెఱింగి యుండలేదా?

నింది—అది తప్పటభిప్రాయము. నే నాతనిని ద్వేషించుట లేదని దైవనాక్షిగచెప్పఁగలను. అంతియకాక, నా కారణదలనచో చాలభక్తిగలదు.

మణి—కాని మీయిరువురును భూములవిషయమై తగాదాలు పడుటలేదా?

కమ—అది నిజమే. మాపెదతండ్రిగారు వారిలో తగవులాడు చుండిరి. ఆయనగతించినతరువాత నేనావ్యాజ్యమునే జరుపుచున్నాను! నేను రాజీకి ప్రయత్నించినను జరుగలేదు.

మణి—రాజీ కియ్యకొననవ్వదు తారానాథునిపై కోపించి నీ వాతనిని తుపాళి-తో కాల్చెదవని చెదరించలేదా?

కమ—లేదు.

మణి—చూచినట్లు సాక్షులున్నారు. ఇంకొకమారు నీ వాతని పై విమగు జనింపగా, వాతనికెప్పుడో తగినశాస్త్ర యొనర్చినగాని మానఁదని వలుకలేదా?

కను—ఒక వేళ యపుడతనను ఇంతలోచంపివేయునువా?

ఇంతలో నుక భటుడరుగుదెంచి “జేవా! తారానాథరా యలుగారు సాక్షిమీయదలచిగాను మీయనుజ్ఞకయి వేదియ న్నా”ని చెప్పెను. అందగు నాశ్చర్యపడి, “సోయే, లోనికి తీసికొని ర” న్నని హెచ్చరించి నెలవిచ్చెను. రమేసుడేడియో చెప్పబోవుచుండెను. రహీనుడతనివారించెను తారానాథుడీరువంకలను మీది కొనిరాగా నుకకుప్పీలో కూర్చుండెను. వానిని చూచినంతనే పేర్కొ కులందరును విచారించిరి. అతడు చాలబలహీనుడై యుండెను. మొగము కళావిహీనమైయుండెను. అతడు నియమప్రకారము ప్రమాణికముగైకొనెను. కాని, అతనిని మామూలుగ నిజముజెప్పెదనని వలకు-మనుటయు, నాతడెవమాట నత్యంతస్ఫుటముగ చెప్పెను అబద్ధముచెప్పనని కల్పెను.

మక్కి—(దయార్థభావముతో) అయ్యా! మీకు శ్రమయిచ్చి సంగులకు క్షమింపుడు.

తారా—వ్యాయాధీశా! నాకర్తవ్యమును నెరవేర్చుచున్నాను. ఇంతగా ప్రశంసింపవలెదు

మక్కి—మీరుచెప్పనడేమో కానిండు.

తారా—నేను వరుండలోపునప్పటికి నుమారు పదునొకండు గంటలుకావచ్చును. నేను స్వప్నావస్థయందుంటిని. ఇంతలోనే నాగడి నిండ వెలుతురువ్యాపించెను. ఏదో యంటుకొననని గ్రహించితిని. తత్తతమే మంచముదిరి తలుపు తెరచికొని మేడమెట్లుదిరి గుమ్మము దాటివచ్చితిని. ఇంతలో నావ్రక్కలో బల్లెముపోలువలె నుకగుండు వచ్చి తగిలెను. తుపాకి చప్పుడయ్యెను. ఆవంకకు వరుగెత్తితిని. ఇంతలో నాకుడిభుజములోనొక గుండుతగిలెను. స్పృహతప్పిపడిపోతిని.

మక్కి—ఆరెండింటికి నంతకాలము కట్టియుండున?

తారా—విచారముగములు.

మణి—మీరంతలో గోపిని గురికొనవలసిరా?

తారా—అతడొక కర్మలగుట్టచాటునకు పరుగెత్తెను.

మణి—అతడేదుస్తులను ధరించెనో చెప్పుగలరా?

తారా—అవు! (యని మనకు తెలిసియున్న కమలాకరుని దుస్తులను వర్ణించెను.)

మణి—(వైకృతమునొలగించి) ఇవేనా?

తారా—తప్పుకుండగననియే.

మణి—అట్లయిన మీరు బాధిని గుర్తించియుండవచ్చును.

తారా—మంటలవెలుగులో కమలాకరుడు కనిపించెను.

ప్రేమకులందరును విచారగ్రస్తులైరి. కాని, నిండితుడించుకయై నచలించలేదు. వానివ్యాయాసములు నల్లముండిరి. వాని తనుకట్టి వారును కరిత్యజించిరా? లేదు; అతనితో మెల్లగమాట్లాడుచుండిరి. కాని సీతావాధులను, మణిద్రోచుగుళును, ఆశ్చర్యపరచుతులైరి. మణిద్రోచు “తారావాధా! నేనింతకుముందే మీకేమైన తగవులు ప్పవా యని యడిగితిని.

తారా—గూళిక చెబుచువిషయమై తగవుగలను.

మణి—నిన్నాతడొకసారి కాల్యచంద్రేశ్వరశేనా?

తారా—కాని యాతడు కోధపరశుడై యుట్లనియెనని తలచితిని.

మణి—అట్లయిన నిన్నాతడే చంపనుద్దేశించెనందునా?

తారా—“అగును. దైవసాక్షిగ నే నాతనినిచూచితిని ” ఇట్లనునంతలో నాతని జీవాము పగలకసాగెను. భటులిరువు రాతనిని బ్రక్కనున్న గదిలోనికి తీసికొనిపోయిరి. మనోరమకు కబురంపునుకేమో యని తలచితిమిగాని, తన చిన్నకూతురునకు జబ్బుగనుండుటచే నా

మెరలేడు ఆమెచాసి యిచ్చినాజ్ఞామును చేదిలి. అంబానా
కు జరిగిన వానివర్ణము ఇచ్చి నేదియులేదు. తరువాత పాక్షి లక్ష్మణు
నకర్పణముగ బ్రవేశించి, తా నెఱిగినదంతయు చెప్పినై
చెను. ప్రేక్షకులందరు నాతనిని వరిహసించిరి. మక్తంగునిను వారి
చెను. తరువాత వృద్ధుడగు కల్పలమ్మనామము, పిన్నుట వనమా
లియు సాక్ష్యునిచ్చిరి. వాగుపురుచెప్పినదంతయు వసంబద్ధముగనుం
డెను. రవీంద్రునిను తెలియునట్లు చెప్పమనియడిగెను. వారు మరలనంత
కంటె నెక్కుడుగ తెలియకుండునట్లు చూడ్చిరి. మక్తంగునిను వారిని
వెడలనంపి, నిందితు నేమిచెప్పమని యడిగెను. అతఁడొకొకమారు
తనకుతానాధునిపై ద్వేషములేదనియు, తాను నిష్టోషివనియుచెప్పి
నేసెను. పిన్నుట దోషితరపు సాక్షులిరువురును నిచారింపబడిరి, వా
రిరువురును మతగురువులు. వారు కమలాకరునిచెప్పినదంతయు సత్య
మనియు, చిన్నప్పటినుండియు వారాతని నెఱిగియుంటిమనియు; నితఁడు
సన్మార్గుడనియు, నిట్టినేరారోపణకు తగఁడనియు చెప్పిరి.

సీతానాథుడులేచి, కేసావతిని నీవోకారముగ చెప్పినై చెను.
సీతానాథుఁ డెన్నికఁగించిన న్యాయవాది. మంచివక్త. గుభీరును
గుకంతధ్వనితో నిట్లుపన్యసించసాగెను.

న్యాయాధీశా ! ప్రేక్షకులారా ! జ్యోతిర్లారా! అంతయుని
టిగిదా! ఆంధ్రభవనము మనకు చిరపరిచితమగుస్థలమే. వానిసాగ
దర్శము వర్ణనాతీతము. అందునివసించువారు ధనాధులు; సత్కుల
సంజాతులు. మాన్యులు, దయార్థిప్రాదయులు, పరోపకారపాక్షికులు,
వానికి దోహదములేలపెట్టట మహాపాతకము. అట్టిపని యు కారణముగ
నేడుతలఁపించెను. హిందువులగు మనకు జీవహింస పాప హేతువు.
అందు మానవునిచొప్పుట మహాపాతకము. వానియింటిని ఇటులెల్లు
లకంటె గర్హ్యమగుననిలేదు.

తానాధుడు నిష్కారణముగ తుపాకి వ్రేలులకు గురియై యెను. అతని బిడ్డలును భార్యయు మంటలలో బడి మృతినొందవలసినవారే. కాని, చైవక్మకచే మెకమూర్ఖునివలన రక్షింపబడిరి. ధనమంతయు నాశనయ్యెను. ఇండ్లు, వాకిండ్లు, గోశాలలు, ధాన్యపురానులు, సర్వమును వాంకజ్వాలలంబడిపోయెను. ఇంతేగాక దీనికి ఫలితముగ, బీదనాశుడు, రెక్కలకిష్టముచే కుటుంబపోషణముచేసెకొనువాడునగు నాతడును, చాచిలో నింక కొంతమందియు మరణించిరి. దీనికంతకును కారణమెవ్వరు? ఈమహార్యమును కలపెట్టి గోహి. అరిడేలుచేసెను? ఘోరముగ పాపముచేసెను. అందులకు సాక్షులుగడిగా? అనేకులున్నారు. అందుముఖ్యముగ దెబ్బలుతినిన యాతడే సాక్ష్యమిచ్చు మండలేదా? గోషీవాదిచెను. కాని, నేరము రుజువయ్యెను. నాసితరపు సాక్షులిగువులు పుగోహితులు తప్ప వేరులేరు. వారైనను సోపజెప్పజాలరైరి. ఇతవారివాదనయంతయు ధగ్గముయ్యెను. వాగుచెప్పినవానికి పృథికులముగ విచిర్యములు కనబడెను. ఇతజరిగిన వాత్యయో, ఘోరము. మరియు, నిదింతుండెట్టివాడు? ధనవంతుడు. యశావరుడు. అగుపును, ఆజ్ఞయు, లేక మచ్చవచ్చినట్లు పంచరించును. ఊరివారిచేత మెక్కువడముటకు డంబములు కొట్టుచు, లోగోనదుగ్గారిమలు సేయుచుండును. అతీవాదినని విజ్ఞప్తిగి, యెక్కమసంఘముకు తోడ్పడి, యనేకవిధముల నపకృత్యములు చేయుచుండును. దుర్మార్గులకు సచ్చలమెక్కడ? తామనకు దయయుండువా? పృజలు వీసపై యాడంబరములకు. భ్రమసి, హససి పొగడుచుండురు. వివేకజ్ఞులపాఠములగు మీరు న్యాయాన్వయవిచక్షణమొనర్చి, తగురీతిని శిక్షింపగోరెదను."

జ్ఞాతాదుకన్యసిందికూర్పుండుబయు, గణేశుడు సహజవాగ్ధోరణితో ముచ్చటించునని ప్రేక్షకులువేదియూడిరి. అట్లు కగరుజ,

నూతనుడగు నొక యువకుడు లేచినిలువబడెను. అతఁడొక న్యాయ వాదియని తెలియవచ్చెను. అతనిపేరు రవీంద్రనాథసేను. అతనిని జూచినంతనే పృజలాశాభంగులై నిరుత్సాహముబొందిరి. కాని, యా తఁడు పృథమమున నెమ్మదిగ ప్రారంభించెను. కృమకృమముగ నెవరో హాణారోహణములతో గంభీరముగ నుపన్యసించెను. ఏమి వాగ్ధోరణి! ఏమిపదగుంభన? ఏమి కంఠమార్దవము! ఏమి యా తర్కశాస్త్రప్రా ప్టియు! అతఁడు మాటలాడు సంతకాలమును పృజలు ఐరవశులై వినుచుండిరి. అతఁడు,

“న్యాయాధీశా! సభాస్థాగులారా!

సీతానాథరాయలంతటి న్యాయవాది యుపన్యసించిన పిమ్మట వానంటికాలుఁడు, విద్యాలేశమెఱుంగనివాఁడుపన్యసించ సమకట్టుట మిగుల సాహసమని తోచవచ్చును. కాని, కార్యభాంము నాపైనుండుటచేతను, మీరెల్లగును నావాక్యములను సావధానచిత్తులరై వినగో రెదను. నాతత్వులు మన్నించి నాకుత్సాహభంగమొనర్పకుండ ప్రార్థితులు.

నేను నుదినము. న్యాయాన్యాయ వివేకప్రాప్టిగ్ఱుడగు న్యాయాధీపతి మనకు సంభవించెను. నింగితు నెఱుంగనివారులేరు. అతి వాదియగుటచే నీతఁడు మితనాది ఖతమువారి నిందలకు లోనగుట సహజము. కాని, యాతనిని రాజకీయాభిప్రాయముల ననుసరించి, శిక్షించుట న్యాయముకాదు. నిందితుడనబరగు కమలాకరరాయలు, మర్యాదస్థులగు జమీందారుల కుటుంబమున జననమొంది, విశ్వవిద్యాలయములో సగ్గిగ్ఱుడగువారితో, గురువుల మెప్పువడసి, పారి తోషికములు గొన్నట్టి సన్మార్గవర్తి. సద్గుణమూర్తి. దయాశాలి. తూరాగ్రేసరుఁడు. పృజానురంజకుఁడు. వీరులగువారియందు భక్తియు తూరులయందనురక్తియు, బంధుగులయెడ ప్రేమయు, బీదలయెడ

కరుణయుగల మహానీయుడు. చిన్ననాటినుండియు నిచ్చటనే పెరిగి, పెద్దవాడై, గణుతిగాంచెను. అతనిమీదన కారణముగద్రోహచింతనము దుష్ప్రవర్తనము గృహదాహము, నరప్రాణాపహరణోద్యమము నను యుచిర్యాచ్యములగు నిందానోచణము సేయబడెను. మత్తేభకుంభస్థిత మాంసగ్రహణోత్సాహపూరితయగు మృగరాజేడ? గడ్డివరకలు తిన గోరుటేడ? కమలాకరుడేడ? హత్యయైనర్పచుద్దేశించుటేడ? ఇదంతయు కల్పన. అవివేకము. అసంబద్ధము. అసమంజసము. అన్యాయము. అసత్యము. అకృమము. అసాధ్యము.

కాని గణపరీణులగు మీరు, కుతర్కములచే వందింపబడక భీషణభాషణంబులచే భ్రమింపక, వాగాడంబరములచే వశీకృతులు గాక, యధికారధూర్వహులచే ననునయింపబడక, వివాదిజనులను, యుక్తాయుక్తములను, తప్పావృలను, విమర్శించి, మీయభిప్రాయములను నిర్భయముగ, విశ్వంకగ, విరాఘాలముగ, విష్వాక్షికముగ, విశ్వయముగ, నిష్కర్షగ నెఱింగింపవేడెద.

హిందువుడై, హైందవగుణాచారానువర్తయై, హిందూ జాతిని ప్రేమించుచు, వర్తించునాండేడ, దుశ్శీలురు, దుర్మార్గులు, దుష్కర్మనిరతులు, మెనర్పందగుకార్యమును సేయనుద్యమించుటేడ? ఇది యథార్థమగునా? అర్హమని యెంతరా? మసాధ్యమని తలంతురా? శోడి జమిందారుడు, పితృసమానుడు, వృద్ధుడు, వగువాని నిష్కారణముగ, నిర్భయముగ, నిర్హేతుకముగ, హత్యసేయనుద్యమించునా? ఇది సహేతుకమా? సంభవనీయమా? సమంజసమా? సమాదరణీయమా? కల్ల; ముమ్మాటికినికల్ల, విలువయును మీకాలమును వృథాగ పాడుసేయనుల్ల, అంతయు మీకు కరతలామలకమయ్యె. అధికముగ నుడువుట యనవేషణీయము, ఓగుబాగులు, లగ్నగులు, విచారించి, మీమనస్సున కేదిసరియనితోచునో, నిశ్చయము

సేయుడు సత్పథముఁ బొలుగును. సత్యమును గ్రహింపుడు; సమంజసముగ నిర్ధానసేయుడు; సద్యశముగొనుడు. సౌఖ్యములగనుడు. సంకదలమనుడు. నానుకులవినుడు.” అని రవీంద్రుఁడు కృష్ణానము గియించికూర్చుండెను. ఇంతలో ఫలాహారముల వేశయగుటయు, సభ చాలింపఁబడెను.

మరల మూడుగంటలకు, రక్తాబరములు ధరియించి, నల్లనిశిరోవస్త్రములనుచాల్చి, న్యాయాక్షుశుఁడను, జ్యౌరధును వచ్చి కూర్చుండిరి. శేఖరియగుకరంచంద్ తీర్పును పదివి వినిపించెను. కమలాకరుఁడు దోషముని నిశ్చయింపబడెను. అతఁడు రెండునెత్తరములు కఠినశత్రువనుభవించవలయుని తీర్మానింపబడెను. అందఱును విచారగ్రస్తులైరి. నాటి కాయంకాలము నిండితిరుడు కారాగారమునకు గొనిపోబడెను”

ఇట్లు భారతవర్షమున ప్రసిద్ధింపబడినది ప్రజలెల్లఱును ముక్కులపై చేతు వైచికొని విచారింపఁబడినది—

11 వ ప్రకరణము.

ప్రకాశిప్రాయము.

కోర్టుముగింపబడెను. సందితునిబంధుగులు నాటిలేయిసిద్ధురలేకిగడిపిరి. ఆనందవిచారమునకు మేరలేకుండెను. రవీంద్రుఁడు కమలాకరుని బంధుజనముల నూరార్పుటకు ప్రయత్నింపుచుండెను. ముఖరీసంఘముచే నుప్పొంగెను. నిజసామర్థ్యముచే విజయుఁడనైతివనియు, తనకు దివ్యూటీకలెక్టరో, యింక నే యితరమగు సభికారపదవియో, వేదియన్నదనియు, దొరతనమువారు తనకొక బిరుదముతిరిలించితిరుదురనియు, సంతసించుచున్నను, తాను ఎలచినకన్నయను

వివాహమానుటకు నీలులేకపోయెనుగాయను విచార మాత్రవికుం
డెను. అయినను, “అథావేదిరక్తిః” మనునట్లు చేయువదిలేక యీ
కొకతెను వివాహమాడఁగూడదాయని శంకునమ్మను నమాధా
నపెట్టుకొనెను.

మధుపురవాస్తవ్యులదివరలో కమలాకరుడు దోహియని
శలంచుచుండిరి. ఆకారణమున వాతనిని ద్వేషింపుచుండిరి. కాని
విచారణమిగిసినచోడనే వాని కిదంతయు మాయగా కనబడెను. కృ
పమమున నేగానోపగతుకారణభూతుడగు శివసింగు పర్యవసాయే
విచారణనమయములో రాకుండుటకు కారణమేదియో వాయాహింకు
వలకుండిరి. దీనికిఁజోచుగా దివివరలో కమలాకరుడు నిర్దోషియనివా
డొను తారావాధుడు, లేమటైనను శక్తిలేకుండునపుడు కోర్టునకు
వచ్చి కృతికూలముగ సాక్ష్యమిచ్చుటయు, నిందితుఁ డాతనిని మాక్షణ
సిక్షణములలో చూచుటయు, తారావాధుని చూడకులయందు భావ
గర్భితమగు కోర్పును కనబడుచుండుటయు, వారికి సంధియముతోఁచె
ను. దీనికేదో మనస్పర్శలంది తీరవలయుననియు, పొలమువిషయమై
తగాద లే యంతటియొగ్గివామునకు కారణము కాజాలవనియు, నెల్ల
గును తలంచినను, ఒకరి కొకరు చెప్పుకొనరైరి. వారికిది కపటనాటక
మువలెను ప్రతీతిగోధనవలెను కుట్రనలెనునోచుచుండెను. అందరకు
ను తీర్పునరికాదని నోచెను. అయిదేశమే వారిని కమలాకరునియం
డు దయార్థస్వాదయులుగ జేయఁజాలెను. కృజాభిప్రాయము నెఱిగి
గిన నవీనమోహనుడు వారలలో నిట్టిమార్పులు కల్గుటకు సంకల్పిం
చినను, కమలాకరున కట్టి మాపదఘటిల్లినగుటకు విచారింపుచుం
డెను.

మరునా మదయమున కమలాకరుడు తన దశకు గుఱుపు
చుండగా. మాధవుడు రమీయని రాక నెఱింగించెను. రమీయని

లోనికేగగనే, కమలాకరుఁ డాతని గొంగిలించుకొని, కన్నులనశ్చుజలంబులు రాల్చుచు, “మిత్రుడా ! నీకత్తివంచనలేక తగినంత చేసితివి. విధి ప్రాతికూల్యము వహించినపుడు నీవేమిచేయగలవు ? నాకారవయ తయ్య నశించినది. నిందారోపణగావించబడినది. శిక్షితుఁడనగుటచే నేనింక విముక్తి నొందినను, జేశాచారాను సారముగ నామోహంపులత సద్గుణఖనియగు నానందకుర్వాహము కాజాలదుగదా ? యశము” మానము, స్వాతంత్ర్యము, కులకారవమువంతయు నశించిననా కామోగోరుటకంటె మహాపాపము వేరున్నదా ? ఇట్టి నీమఃకింకేటిబ్రతుకు. నిజముగ నాహితముగోరువాడవైనచో నాకాత్మహత్య కుపాయము నజింగింపుము. ఈలోకమున నిక మనజాల. మర్యశమును భరింప జాల, కష్టములకోర్వజాల. నాబంధుగులతో నన్ను లేసి వానిని. నెంచుకొమ్మని చెప్పము. అనందతో నన్ను మరచి పొమ్మని చెప్పము. గణేశునకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములని చెప్పము. నిజులుమును తీర్చుకొనజాలను. నామిత్రులకెల్లరకును నాప్రణామముల దెలుపుము” అని వాపోవదొడంగెను.

రవీంద్రుఁ డింకను హతాశుఁడు గాలేదు. అతఁడు సహజము లగు గంభీర భావములతో “కమలాకరా ! ఏటికిట్లు భీరువయెదవు ? ఈతీర్చి ఆఖరు కాదుగదా ! ఇంకను ప్రధానన్యాయస్థాన మున్నది. అదియునుగాక రాజేంద్రునకు దయ చూపుమని ప్రార్థింపనగును. నేను తగినప్రయత్నములు చేసెను. నా బొందెలో జీవ ముండగా నిన్నిట్టి దురవస్థలోనుంచి వదిల్యజింతువా ? దైర్యము వహింపుము ! కష్టనుఖములు కావడికుండలు గదా ! నేడు చీకటి; క్షీరేపు వెన్నెల ; నేడు బీద కేపుసాద యగుచుండునుగదా ! కష్టములు వచ్చినపు డదైర్య వదువాఁడు కాపురుషుఁడు ! విశ్వర్యమునవిష్టవీగువాఁడధిమాధియును ! రెంటిని సమానముగ భరియించువాఁడే పురుషాగ్రేసరుఁడు. నిజముగ

ధర్మమే జయింతు, వైవమే మున్నుచో, ఏవు ప్రభావవ్యాప్తి
స్థానమున విభిన్నముగా తప్పక జయముగాంచి తీరెదవు. ఊరక
విచారింపకు. విచారించినచో నీ నే నిందితుడ వని తలంతును.
కనుక, ధైర్యముతో ముందు. ఊరక విచారించకుము. నేను తిరి
గింత ప్రయత్నము చేసి తీరెదను. నేను కలకత్తాకు పోయి మరల
వారిముదినములలో తిరిగివత్తును. అంతవఱకును ధైర్యము చిక్కబట్టి
యుండుము. ఒక పక్షములో నేనో చూపు గలిగి తీరునను నమ్మకము
నా కున్నది. వేరుగ తలంకకుము. ఏవు నా సోదరునివంటివాడవు.
నీకు సాయము చేయకున్నచో నాకీ విద్య యేల? ఈముక్కోగ మే?
భయము కొందకు" మని యూరడించెను.

కమలాకరుడు "సోదరా! నాకు ధైర్యము నడలలేదు గాని,
జము బయటపడునను చుట్టుము లేదు. అయినను నీ వింతగా నమ్మి
నదానికి నేను కానను నీ మాటలను శిరసా వహించెదను. ఏమి
భారమంతయు నుంచుచున్నాను. ఒక పక్షములోపుగ సిద్ధమైనాడి
వర్తమాము గాకుండినచో నింక నీకు కమలాకరుడు లేడని యెం
చును. నీకు శుభమగుగాక! బోయిరమ్ము!" అని దీనముగ వాతాని
విజ్ఞాపన చేసెను. రవీంద్రుని వారని నాల్గవము చేసికొని
ధైర్యము విహించియుండుమని ప్రోత్సహించి యింటికిగెను. ఇంతలో
వాతవికడకు నవీనమోహనుఁ డేతెంచి కమలాకరుని దశకై ముఖాది
చేయవలసిన దేదియని ప్రశ్నించెను. రవీంద్రుఁ డవతీకాలములో
తెలియగలదనియు, సోపుగ రంగస్వామిని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్న
ములు సేయవలసినదనియు, చెప్పి వారందఱునాడి నెలవైకొని కల
కత్తాకు బోయెను.

12 వ పాదము

బుడబుక్కలవాడు.

తెల్లవారవచ్చుచుండెను. కుటుంబములు కిలకిలారావములు గావింపుచు, నాహారసంపాదనార్థమై బిడ్డలంబాసి, నిజకులాయములను వీడి, పయనమై పోవుచుండెను. రాజు కళావిహీనుడయ్యెను. కలువలు ముకుళితము లగుచుండ, జాతివైరము పాటించి వైరులు నీచదశలో నున్నపుడు తాముద్ధతులగునట్లు కమలములు వికసింపుచు నుగంధ సారభముల వెదిజల్లుచుండెను. మందకవనము డల్లనల్లన కందువుల విచుచుండెను. కృషీవలులు భుజములపై నాగేశ్వను ధరించి వ్యవసాయార్థమై యేగుచుండిరి. లేగలు పాలుపిడుకు వేళయగుటచే తల్లులం గాంచి యంబా యని యటచుచుండెను. పురకాంతలెల్ల గృహముల ముందు రంగవల్లులచే నలంకరింపుచుండిరి. విప్రులు ప్రాతస్నానము లాచరించి సంధ్యావందనాదికార్యములు నిర్వర్తించి, గృహభిముఖులై చనుచుండిరి. తూర్పుకొండపై సహస్రకీరణుడు సహజారుణకాంతుల ప్రసరింపుచు, లోక పరిపాలనోత్సాహియై బయలుదేరెను.

పాటలీపురిబాటంబట్టి యొక బుడబుక్కలవాడు “బురుగ్” మని తనచిరుతను మోయించుచు “నంబా! పలుకవే! జగదంబా! పలుకవే! వాక్కి! పలుకవే! కీరవాక్కి! పలుకవే!” యనుచు, నిద్రాభంగము గావింపుచు, యాదించుచు పోవుచుండెను. వాని యాకారమునుబట్టి వాడు స్ఫురద్రూపివలె జూచుచుండెను. యువకుడు. నయనయుగ్మము తేజోవిరాజితంబై, బీడలయందును లక్షణలక్షితముండజోరని తోపకేయుచుండెను. వానిని జూచి కొంటెబాలు రెగతాళి కేయుచుండిరి. నిద్రనుండి లేచిన పిల్లలు తల్లులం గాగిలించుకొని యేడ్చుచుండిరి. బుద్ధాగ్రీవములు “నీకన్నడే తెల్లవారిసదా? అవ్వడే

ప్రార్థించివావు! నీచదువు వినువా రెవ్వరును లేరు. హా! హా!" యని కసరి కొట్టుచుండిరి. విద్యాధికులమని విట్టవీగుచు, తొమ్మిది గంటలవఱకును వడకలనుండి లేవకుండెడి నవనయస్కులు కొందరు "నిద్రాభంగము గావించిన వీనిని రక్షకభటులు వారిపరీలకే వారికింత మేమరిపాటా?" యని వినువుకొనుచుండిరి. అతఁ డిట్లొకటిరొను గృహములలో బిచ్చముడిగి ధఃపురేశుని గృహము సమీపించెను.

అంతకుపూర్వమే మనోరమ వడకటింటిని వీడి బైటకు వచ్చెను. ఆమెకు రెండుదినములక్రితము కమలాకరుఁడు చెఱసాలలో నుంచ బడినవార్త యిండుకవిచారము గలుగజేసెను. తనకు ద్రోహియగువాఁడు పరాభవము నొందెనని సంతసించియు, చిరకాలసంవర్ధిత ప్రేమాంకురము లామెను పూర్ణముగ విమవకుండుటచే విచారము గల్గెను. ఆమె తెల్లయిన నాతని భావిదశ మెట్లుండునో యని తెలిసికొనవలెనని యుండెను. ఆధునికులకు మూఢవిశ్వాసము లేకుండుటచే వారు సోదె చెప్పవారిని గర్హించినను, వారిలోనివ్వుడు విద్యాధికులే కొందరు శ్లోతిషమునందును, కేరళము, సాముద్రీకాది శాస్త్రముల యందును నమ్మకము చూపుచున్నారు. మనోరమకు సోదె చెప్పవారు, బుడబుక్కలవారు, ముగులవాండు మొదలగువారి సామర్థ్యములయందు నమ్మకము కలదు. అందుచే నాతనివలన కమలాకరుని భావిదశ మెట్లుండునో తెలియఁగోరి వానిని లోనికి పిలువనంచెను.

భవిష్యద్వర్తమానములను చెప్పెదమని నటించువారందరును సర్వసాధారణముగ ప్రశ్నించువారి ముఖములందలి చిహ్నములను బట్టి ప్రార్థించుదురు. అందు శ్రులు తలలు కంకించుచు, మోదభేదములను వెలిబుచ్చుచు, లామె వారు చెప్పవలసిన సంగతులను నూచింతురు. అంత నాసంగతులనే చమత్కారభాషణములతో వారు తిరుగ చెప్పచు, ప్రకంఠలనంది, పారితోషికములను గొనుచుందురు.

నేటి ప్రాతఃకాల మీగామమున ప్రవేశించిన బుడబుక్కలవాడు సామాన్యమానవునివలె దోచుటలేదు. మనోరమ స్తోరై న కడల్ప కుండగ నే సంగతినంతయు నేకరుప్రపెట్టి, మనోరమయభిప్రాయమును నూచించెను. ఆమె యాశ్చర్యముచే కంపించెను. ఆమె వానినుకు లన్నియు నిజమని నమ్మితించెను. అతడు మరుసటిదినముసాయంకాల ము పూజానంతరమున కమలాకరునకు జరుగబోవు సంగతులన్నియు జెప్పెదననియు, నయ్యవి నిర్జనమగు ప్రదేశమున చెప్పవలయుననియు నంచుల కామె నియమితకాలమునకు పూదోటకు విచ్చేయవలసిన దనియు, కోరెను. ఆమె నమ్మితించెను. ఆమె సెలవు గైకొని యాతడు మెల్లమెల్లగ గృహంబులయొద్ద బిచ్చ మెత్తుకొనుచు, నవీనమోహ నుని గృహము నమీపించెను. నవీనమోహనుఁ డిట్టి నమ్మకము లేని వాఁడగుటచే సీతనిని బంపివేయుమని నాకగు నంపెను. కాని, యా తఁడట్లు వెడలిపోక “బాబుగ రిదర్శనము చేయవలె” నని పట్టు బట్టెను. అంత విసివికొనుచు మోహనుఁడు ప్రవేశించుటయు, నాబిచ్చగాఁ డాతని కేదో చిన్న కాగితమును చూపించెను. మోహనుఁ డది గాచినంతనే నేవకు నేదోపనిమీద వావలకు బంపివైచి “బిచ్చగాఁడా! అన్నము పెట్టుతును లోనికిర” మ్మనితిసికొనిపోయి, సత్కరించి, వాని కేదో కాగితమును వ్రాసి, రక్షకభటులెవరైన నిర్బంధ పరచినచో చూపవలసినదనియు, వానిని వదలివేయువరనియు చెప్పి వానికిచ్చి కంపివైచెను. బిచ్చగాఁడును వెడలిపోయెను.

13 వ పాఠము

శివస్మృతి

మనోరమకు కమలాకరుని వృత్తాంతి చెప్పుడు వివరములుగానా యన వంఞ పెండయ్యెను. మరునాడు గంటలే యుగములుగ గడ

మను. నిర్ణీతసమయమున కొకగంట మూడే యాయుధ్యావళనమునకు బయలుదేరి పోయెను. కానిసమయములో నెట్లు బుడబుక్కుల వాడు రాగలడు? ఆమె యట్లు తిరుగుచు, నేదో యాలోచించు కొనుచుండగా, నొకచెట్టును సమీపించు నవ్వుటికి బుడబుక్కుల వాడెదురయ్యెను. గుప్తముగ నుండుటకై వారొక పూవు టింటు బ్రవేశించిరి. మనోరమయు, కాని నాల్గొముసో “పూజ సమాప్తియైనదా? దేవి నీతో మాట్లాడినదా? ఏమి విశేషములు?” అని ప్రశ్నించెను. అతడు “తల్లీ! మీవంటివారు కోరుటయు మరయార భగవతి చెప్పకుండుటయునా? నెటియుదయముననే దేవి నాకంఠయు నెఱింగించినది. కాని, నేను భవిష్యత్పర్యవసానమును చెప్పటకు పూర్వము మిమ్ము కొన్ని ప్రశ్న లడుగవలసియున్నది. వానికి సరియగు సమాధానము లిత్తురా?” యని యడిగెను. మనోరమ సమ్మతించెను.

బుడ—కమలాకరుడు నిజముగ దోషియని మీరుతలంతురా?

మనో—కాదు.

బుడ—తాగానాథుడు నిజము చెప్పెనా?

మనో—లేదు, అసత్యము చెప్పెను.

బుడ—మీకును కమలాకరునకును బూర్వము సంబంధ ముండలేదా?

మనో—ఊరకుండెను; సిగ్గుకడెను.)

బుడ—దోషి యెవ్వరైయుండును?

మనో—నాకు తెలియదు.

బుడ—తాగానాథుడు నిజమెప్పుటివచెప్పెనా?

మనో—అప్పుడు—

బుడ—తల్లీ! విచారించు. వినుము. కమలాకరుడు శక్తిత, డగును. అతనికి బ్రహ్మప్రీతి గలదు. ఆనంది యతనిని పరిత్యజించు

ను. కాని, చివరకు దైవభుటనవలన వానికి బంధవిముక్తి కలుగును. ఇది నిజముకానిచో నే నీయూరనే భార్యాపుత్రాదులతో నున్నాను. నన్ను కొరతను వేయింపుడు.

మనో—సరియే. అతఁడెట్లయిననీమి? కాని, యేమిజరుగునో యని యడిగితిని. ఈసంకతి నెవరికిని జెప్పకుము. ఇదిగో నీకు బహుమతిగా పదిరూపాయలు. దీనితో సంతృప్తి నొందుము. ఇది నిజమగుచో నీ కింకను బహుమతు లీయగలను. జాగ్రత్తగ నుండుము.

బుడ—రల్లీ! భగవతిసాక్షిగ నెవ్వరితోడను చెప్పను. అట్లా సర్పినట్లు తెలిసినచో మీయిచ్చవచ్చినట్లు దండింపవచ్చును.

మనో—సరియే పొమ్ము! జాగ్రత్త!

బుడ—చిత్తము. సెలవు దయసేయుడు. పోయివత్తును. (నిష్క్రమించును.) మనోరమయు వెడలిపోయెను. ఆమె వెడలిపోయిన పిమ్మట నెవ్వరో ముగ్గురుమనుష్యులు చెట్లుదిగి, యేవరును చూడకుండగ నిశ్శబ్దముగ వెడలిపోయిరి. వారెవరు?—

14 వ పుకరణము.

పిచ్చివాండు.

పాటలీపుత్రమునందలివైద్యశాలవిషయమై యిదివరలో కొంత పుస్తకంబిది యుంటిమి. అందు శివసింగును భద్రముగ నుంచిరి. అతఁ డిన్నివనులు చేయును గాని, పలుకరించిన పలుకఁడు. వానిని నయమున భయమున రమేశుఁడు, ముఖర్జీ మొదలగువారు మాట్లాడింపఁజూచిరి; గాని, కార్యమూ లేకపోయెను. వాఁ డెవ్వరితోడను పలుకఁడు; యెవ్వనిసాంగత్యమును గోరఁడు.

ఒకనాడు వీధులవెంబడి లిచ్చగాఁ డొకఁడు పోవుచుండెను. వానిని వెంబడించి కుక్కలు మొలుగుచుండెను. పిల్లలు కేకలు వేయు

చుండిరి. వాఁడును వారిమీఁద రాళ్ళు దువ్వుచుండెను. వారు పారిపోయి మరలి వచ్చుచుండిరి. ఇట్లు కొంతదూరముపోయి వాఁడు నురుగులు గ్రీక్కుచు క్రిందపడి పొర్లాడుచుండెను. కొందఱు పోయి వానియొగముపై చచ్చిటిని చిలుకరించిరి. కొందఱు వానికి వేడిగంజని త్రొగనిచ్చిరి. అతఁడు త్రొగఁడయ్యెను. కొందఱు పోయి డాక్టరురమేశుని సొంపనంపిరి. అతఁడు వచ్చి వానిని పరీక్షించుచుండెను. పిచ్చివాఁడు వానిని గట్టిగ బట్టుకొని గుంజివైచెను. తలను తలతో కేర్చెను. గట్టిగా కొరిగిలించి కలువబోయెను. అంత రమేశుఁడు బలవంతముగ నాతని నుండి విడిపించుకొని రక్షకభటులచే వైద్యశాలకు బంపివేసెను.

పిచ్చివానికి రమేశుఁడు మందుల నిష్పించుటకు ప్రియపించెను; కాని, చూతఁడు మందుల నెల్ల పాటఁగొని యల్లరిచేయసాగెను. వానిని శివసింగున్నగరితో వైచి, సంకెళ్ళు తగిలించి, తాళమువైచిరి. కొలదిదివము లైనపిమ్మట వాఁడు శివసింగుతో నేదో వెట్టిమాటలాడుచుండుట వారు చూచిరి.

15 వ ప్రకరణము

సీతా శ్రీరామ కీర్తి

పురజనులహాసభ

ఆనందమయిప్రభృతులకు విచారము పెండయ్యెను. వారి కేదియు పోవుటలేదు. జగత్కిశోరుఁడు పనిలొందరలుండుటచే స్వగ్రామమునకుపోయెను. భవాని యిల్లువదలుటలేదు. వారినిచూచుటకు బంధుగులు వచ్చిరి. అందులో చూనందపినతల్లికూతురు లావణ్యమయి యనులావణ్యమయి యొకర్తుండెను. ఆమె సౌందర్యమున కానందతో సరియగునని చెప్పవచ్చును; నవవయస్కు. విద్యావతి. పట్టణములయందు పసించుచుండుటచే నవనాగరికురాలై, నగలు వాడెములు ధరింపక

జాకెట్లు, లాగాలు, పైటలు ధరింపుచు, నిగంతగమును వాటములు వలలు చూపుచు కాలము గడపుచుండును. ఆమెకాంగ్లవిద్యలో నాసీద్యముండెను. ఆమె సూతనముగ నొకసవల రచియింపుచుండెననియు, నయ్యది భావగర్భితమై, పాత్రోచితి మొదలగునావిలో గూడి సగళముగ కైలిలో నాయబడుచుండునని తెలియవచ్చెను. వచ్చినప్పు టినుండియు నామెసోదరి చూచుచుండెను.

ఇంక ముఖర్జీయవస్థ వర్ణనాతీతము. ఇదివరలో చెప్పినట్లారము చాలగర్వముతో విజ్రప్తుడగుచుండెను. అతనికింతయు నాహ్లాదకరమేగాని శనకు కరిణమును జగుగుట యసంభవమనియు విచారించుచుండెను. అతఁడొక్కక సారి తనవిధిని దూషింపుచుండును. ఒకనాడు నవీన మోసాను డాతనిజూడఁజొయెను. ప్రసంగవశమున నాతఁడాయూరిజ నులు రవీంద్రునినకు వింనోనర్పఁబ్రమిన్నారనియు, తమయనస్కృతిని దెలియఁబరచుచు పైయధికారులకు విచారణ తిరుగజరుపుటకు మహా జరును పంపుటకు పురమందిరమున నొకసభ గావించునన్నారనియు తెలియజేసెను.

ఆనాటిసాయం కాలము, పురమందిరమున నొకసభ గావించఁబడెను. అందుప్రజలందరును ముఖర్జీగారు పట్టుదలతో పనిచేసి నిజమును గ్రహింపలేదనియు, శివసింగును మూర్ఖుడను సేరాలోపణకు కారకుడనియు, నాతనిసంగతియే కేసునందురాకుండుటకు కారణము తెలియలేదనియు, మరల విచారించుట యశ్యావశ్యకమనియు దొరతనమువారి కొక వినతిపత్రమును పంపుటకు తీర్మానించిరి. నిందితునికుటుంబ మునకు తమసానుభూతిని తెలియజేయుచు నొకతీర్మానము గావించఁబడెను.

ముఖర్జీ మొగము విన్నతోయెను. అతఁడు తానునర్చిన తప్పులను గ్రహించెను. విచారణముతో శివసింగును తప్పించుట ప్రమాదకరమైనసంగతియే. అది నిందార్హము. అది ఘనుడగు సీతావాఘుడై

నను గ్రహించలేదు. ఇక చేయవచ్చేది? సీతానాథుడు తనకవకమును గల్గినందులకు తనయద్యోగమునకేమి కీడుచెప్పునో? అతనికి చాల పలుకుబడికలదు గవర్నమంటువారాతనిని చాల గౌరవింపుచుండిరి. తనకేక చేయఁదగిన భార్యము నోచుటలేదు. కలిగినవిజయము స్థిరము కాకుండెను. అతనినిచారముపెచ్చెను.

నురేంద్రుడువిచారముతో నింటనేయుండెను. ఇంతలో నిగువు రుభటులు రంగస్వామిని పరుదెంచిరి. రంగస్వామినిజూచి నురేంద్రుడు “ఈతఁడెక్కడదొరకివాడు. వచ్చుటకు సమ్మతించెనా?” యని పూర్ణించెను.

రంగస్వామి, “అయ్యా! నేనెచ్చటికినిపోలేదు. ఈయూరనేము వ్వాను. వీరిదొఱుకవలెనని తలచియే మిచటికి వచ్చితిని లేనిచో వీరికి నన్ను పట్టుకొనుట సాధ్యము కాదు. కమలాకరుడు నాకు ముఖ్య భారము గావించెను నాకు దరిద్రీవిద్విన్నవయ్యెను. అతనికి గుర్ఖ రిమగునవస్థ తలస్థించెను. కనుక వాని నెట్లయిన ఏయొకదనుండి తప్పి పడలఁదితిని. మేజిస్ట్రేటును, సాక్షులను పిలువనంపుడు. వానాజ్ఞల విచ్చెదను” అని పూర్ణత్యక్తరమిచ్చెను. మేయరును వానినికూర్చుండజేసి, రమేశునకును, ముఖర్జీకిని, నవీసునకును వరకామానముపంపెను. భార్యతో నీవిషయముచెప్పటకై నోపిపోయెను.

కొలఁదికాలమునో దాక్టరును, మేజిస్ట్రేటును, ఎటర్నీయు విచ్చేసిరి. కరంచంద్ తనలేఖనితోడను కాగితములతోడను వారివెంబడివచ్చెను. అంత రంగస్వామి యనవసరములగువిషయములను చెప్పక పూనగుచిన్నట్లు కమలాకరుఁడొక నాకురాత్రీ బయటకుఁబ్రవృద్దకము తనకు తెలియజేయుటయు, నతనిమేలు పొందినవాడగుటచేతాను సమ్మతించి చూడవున యొక లేకుండగ నే చిలము కావించి వారినువ్రు

ను బయటకేగుటయు, కమలాకరుడు తనభర్తృలనిమిత్తమై తగినంతధ
నమిచ్చి యూరింబ్రోవేళించుటయు, నాతఁడెచటికేగునో చూడఁదలంది
వానివెంబడించుటయు, మనోరమాసందర్శనమును వారిసంభాషణ
మును నొకరినొకరు దోషులని దూషించుకొనుటయు, నిరువురునునిర్దో
షులనిగ్రహించుటయు, తారానాథునివ్రోతిజ్ఞయు, కమలాకరుడు తన్ను
గాల్చివేయుమని ప్రార్థించుటయు, తారానాథుడబద్ధపుసాక్ష్యమియ్యఁ
దలచుటయు, వానిమూర్ఖయు, కమలాకరునివలాయనమును విపులము
గ డెప్పివైచెను. మేజన్టీలు రంగస్వామిని “నీవెట్లు కనిపెట్టితివి? ”
అని వ్రోక్షించెను. అందులకాతఁడు తానొకశిలావిగ్రహముచాలున
దాగుకొనుటయు, పిమ్మట గోడదగ్గరచేరి యంతయు వినుటయు,
కమలాకరుడు మరల జైలునుచేరుటతోడనే తాను వెడలిపోవుటయు
తెల్పెను. రమేశుడు కమలాకరుని విమోచనము నిశ్చయమని నమ్ము
టచే సంతసిగచెను. నవీనుడు మోదమందెను. ముఖర్జీ యాశ్చర్యము
చే కంపించెను. రంగస్వామిని కొంతకాల మచ్చటనేయుండవలసినదని
యు నాతనికేయిఫాయమును వాటిల్లదనియు చెప్పి, నవీనమోహనుడు
మిత్తులతో సంభాషింపుచుండెను. ఇంతలో రమేశుని మనోరమ పిలు
వసంపుటయు, నాతఁడు వారినివీడ్కొని వెడలిపోయెను. తక్కినవారును
భోజనములకై లేచిరి.

16 వ ప్రకరణము

అనందశ్యామ

ఆనందశ్యామ

రమేశుడు మనోరమాగృహభిముఖుడై పోవుచుండగా మార్గ
మధ్యమున ముసలిరాఘవుఁ డెదురుపడుటయు, నాతనితో తారానాథు
డు చావు బ్రతుకులలోనున్నాడనియు, తానాతనిని చూడబోవుచుంటి

ననియు, చెప్పెను. మునలిరాఘవుడావారితో యానందశిక్షుకవరచెను. ఆనందకేదో యొక యూహ తట్టుటను, తాను దీసికొని, భవభూత శునియింటికేగి, మనోరమతో మాట్లాడుటకై వేదియుటవనియు, నొక పరి యీవలికి రావలసినదనియు నిబురగపెను. పరిచారిక తారావా ధుడు చాలదుసితియగుచుండుటచే మనోరమరాజులదని చెప్పెను. ఆనంద కోపముతో, “ఆమెవచ్చితరవలెను. పాణికోపద్యవశిరమగు పని. రా కున్నచో నేనే పోయి యామెపతి సమక్షమునందే మాట్లాడెదనని చెప్పెను. పరిచారికయు భయముతో నొనికి పరుగెత్తిపోయి మనోరమ కీసంగతివంతయు చెప్పెను. మనోరమ యెట్టకేలకు యీవలకువచ్చి, యానందతో,

“వానోనేదియో మాట్లాడుగోరితివట?” యని పూర్జించెను.

ఆనంద—అవును,

మనో—ఏమది?

ఆనంద—మీపతి మరణింపనున్నాడని వా?

మనో—అనిన నేమి?

ఆనంద—కమలాకరునివృత్తికైన క్షమింపరాదా?

మనో—అట్లు?

ఆనంద—నిజము నెఱుంగఁబట్టి.

మనో—అట్లెన్నటికిని జరుగదు నామానమువంతయు వారే కర్పించితని. వాకతినైన విడచుటకయ్యకొంటిని. అతఁడు నన్నుత్యజించె ను. నేనాతనిపై నెట్లయిన పగసాధించుకొనెదను.

ఆనంద—ఇది భావ్యమా? మీ కేమిలాభము? సన్నుజుచియైన విడువరాదా?

మనో—ఏటివిట్ట. నేను సాఖ్యములేక. సర్వముచుగోల్పడి, యపమానకరమగు బ్రదుకు బ్రదుకుచుండగా, నామానము నకుదా

రింది, నాతో సనేక బాసలాడి, నమ్మింది. దోహముచేసి, నాకిహవర సౌఖ్యములురెండును దూరమగునట్లునర్పి నీతోకులుకుచుండగా, నే నెట్లు సహించును! నాభాధుడు కృతీకారమునర్పించును. అది తీర్చి వేయుట నాకువీలా?

అనం—అట్లనకుము నీవు చెప్పినచో నీనాథుడేదీయైన చేసి తీరును. అట్లుకానిచో మతగురువునైన కృపేశింకనిమ్ము. అతడు త గురీతిని బోధించి వానిమనస్సు తీర్చివేయగలుగును.

మనో—అట్లుచేయమెల్లను. అట్లునర్పినచో నాకవశము గల్గుట తప్ప నేమిలాభము? అతడు నన్నింక చూడనైనచూడడు గదా?

అనం—నేనాతనిని కరిణయమగుదుననికదా, నీవు నిజము చెప్పుట కియ్యకొనకుండుట? నేనాతనిని విడచివేయునును. నేనాతనిని నీకై విడచి విరాగిణియొదను. నీవు వానితో మఱిపుము. నిరవరా ధిని దండనకు పాల్పడునట్లు చేయకుము.

మనో—(చకితురాలై) ఏమి? ఎంతదానవు? ఎంతసాహసము! ఏమినిశీలము! నాకొకకై నీవు ఏమనోనాథుని వర్ణించి బైరాగివయ్యె డవా? ఈ యుక్తినికవరునర్పిం? కనీంద్రుడవా? నే నట్లేతలంచితిని.

అనం—నాకెవ్వరును చెప్పలేదు. నాకే సోచినది; సమయము మించిన నేదియు చేయజాలముగదా? నీకుదయపుట్టినచో నెట్లయిన కమలాకరునిపై నిందాగోపణను తొలగింతువని యిచటికి వచ్చితిని.

మనో—అహ! నీవాక్యములు తూలములవలె వాతినవికదా? చిన్నవయస్సు, రాలవగు నీవే యంతటిత్యాగ మొనర్చుచో, వయసుచెల్లి న నాకాతనిపొత్తల? నీవైవలపుగల్గినవాడు నన్నెట్లు ప్రేమించును? అదియసంభవము. ఇత నీనాతనిని నాకొకకు విడనవసరములేదు. నేనే యాతనికొకకై నాగరివహులైన సమ్యుతించెదను. నాకుచేతన

నంతసాయముచేసెదను. దైవహక్కిగ నింక నేనీతుచ్చపువర్తనమును, హేయముగజేవనమును కోరను. ఇత నిపు చిరకాలము వర్ధిల్లుము. నేటితో నాకు నిమూలముగ జ్ఞాననేత్రము విడిచితి. ఇప్పటినుండియు నేను మోగినినయ్యెదను. ఇహమూర్తిక నేడియుకోరను. జరలోకము నందైన నాకొకింతిభాగ్యముగలుగాకి. నేటి సాయంకాలమే నిపు మరల నేపంగతియు వినగలవు. నాపెనిమిటి మరణావస్థలోనున్నాఁడు. ఆనందా! నాకింక నెలవిమ్ము దీర్ఘముమంగలివికమ్ము అని దీవించి, ఏడ్చొని యానందను వంటి మనోరమ భర్తృశన్ని ధానముకేగను ఆనందయు నపారమగు వానందమొంది, తన పువర్తనమునకును, మనోరమమనసునందలి మార్పునకు నచ్చెవందుచు, తాతనుగలసికొని, జరిగినదంతయుచెప్పచు, గృహముజేరి, యాశుభవార్త నాదటకు నెఱింగించెను.

17 వ పృథరణము.

నీకా క్షిప్రము.

మలాకరుడు మనోరమతో రహావిలాసమునందు నివసించు కాలమున సీతయను వాంఛివనితి మరిచాకగనుండెనని యిదివరలో చెప్పియుంటిమికి చా? ఆమె నన్వేషించుటకై రవీంద్రుడు కరీమను వంటియుండెను. అతడు రాజ్యహేంద్రవరమునకేగెను. అచట నామె బండుగులనంగగా నామె గుంటూరునందొక సంవత్సరగృహస్థునింట కొలువునకు కుదిరినది తెలిసెను. కరీమచ్చటిపోయి సీతను కలసికొని మాట్లాడెను. సీత తనకుచేతినైనంత యువకారము చేయుదుననియు, తన్ను దాడిద్యోభరమునండి తిప్పించుటకొక వేయిరూప్యముల నియమలసినదనియు, తన యజమానుని యనుమతిని కోరవలసినదనియు చె

పెను. అట్లు యజమానుని యనుజ్ఞవడసి, పాటలీపుత్రము విచ్చేసి, యొక సత్రమునందు విడిసెను. కరీమ్ రవీంద్రునికై వెదకెనుగాని, యాతనిజాడను తెలుపువారులేరైరి. అతఁడంత నవీనమోహనునకు సీతదారికాననియు, సాక్ష్యమిచ్చుటకంగీరించెననియు, వామె కొలువులో నున్నందున నింతకన్న త్వరతోవచ్చుటకు వీలుక లేదనియు, నింతలోనే కమలాకరుఁడు శిక్షితుఁడగుట విచారకరమనియు, తెల్పెను. మోహనుఁడును సీతను సాయంకాలము తన యింటికి తీసికొని రావలసినదని చెప్పి, మేజప్రీటునకును యేతత్సమయమునకు రావలసినదని కబురంపెను.

నవీనుఁడు చాల జాగ్రత్త కలవాఁడు. అతఁడు సమ్మకముగల్గుటకుగాను, సీతను చూచుటకు వాఙ్మూలము పోవుచు, తనతో కొన్ని ఛాయాపటములను తీసికొని పోయెను. సీత సరిగ్ చెప్పగలదో లేదో యరయుటకై సీత కడకేగి, యామెను ముందుగ పరీక్షించి, సదుత్తరములు బడసెను. పిమ్మట ఛాయాపటములతో మనోరమపటమును గుర్తింపఁజేసెను. పిమ్మట సంతసించి, యామాటలే మోజప్రీటు ముందు చెప్పవలసినదని బోధించి యింటికేగెను.

సాయంకాలము మేయరు, ఎట్రర్నీ, మాజప్రీటు, డాక్టరును నలువురును కొలువు దీర్చియుండిరి. సీతవచ్చెను. ఆమె వాఙ్మూలము నీరీతిగా నిచ్చెను.

" నేను వాల్గువత్సరములు రమావిలాసమున పనిచేసితిని. యుద్ధకారికమున పని మానివేయవలసి వచ్చెను. నేను కొలువు కుదిరినదిసముననే, యెవరో యిరువురు ప్రేమార్థులు, అక్రమముగ సమావేశమగుచుండుదురనియు, వారికి నేవచేయవలసియుండుననియు, కొన్ని కట్టుబాట్లకు లోనుగావలసి యుండుననియు తెలిసెను కాకు మొదిట వాకొలువు మనస్కరింప కుండెను.

కాని యది చాలయదుకూలముగ నూహలుచేత నంగీ యుం
టిని. నాకు భవము నానందమును వలయునంటి బ్రథి-మిను వెను
ఇంక పనియన్ననో చాలతక్కువ. అందుచే చాలదినము లుండే యుం
టిని. కాని నూయజమానులు నన్ను నమ్ముటలేదని యు. నానిగుం
రును కలసియున్నపుడు నన్నేదో కనిపింప నావలకు బంపినేయును.
షిరనియు, గ్రహింపి, వానినిజస్థితిఁ గనుగొనుటకై కృషిత్నింప నలె
నని నిశ్చయము చేసికొంటిని. ఇట్లొక వారము గడచుఁపుటికి. నూ
యజమానుని సరియగు పేరు కనుటకర రాయలనియు, ధర్మపురే
శుని పుత్రుఁడనియు తెలిసెను ఇక నాశని కృణయినవామమును
తెలిసికొనుటకై కృషిత్నించితిని. ఒకనాడు వారు నన్నేదో కనిపిం
ప నావలకు బంపినైచిరి. నేను పోయినట్లనటించి, సమీపముననే
పొందియుండి, యామె వెదలి పోవుచుండగా బాడివెనుకనే గోపు
చుంటిని. అతనామె యొక భవనము సమీపించెను.

నేనాయుంటివారి పరిచారికతో స్నేహముచేసి, యామెవిష
యమై పట్టించగా నామె సంకన్నయగు నొక జమీందారిశిష్యుని
యు పేరు మనోరమయనియు, తెలియజేసెను, నేనొక దినమున
వారియింటికి పోయి యామెను జూచితిని. వలయున్న నేనామె ఛా
యాపటమును పోల్చుకొన గలను."

ఆమెకు కొన్ని ఛాయాపటముల నీయగా నందులో మనోరమపట
ము నామెవేరుగా తీసి చూపెను. ముఖర్చి యాశ్చర్యమునకు మేరలే
కుండెను. ఇంక నాశని కంఠయు భంగమయ్యెననియు, తానింక యధోగోళ
మున కణగిపోవుట తప్పదనియు, తలంచెను. ఇంతలోనే వైద్యశాల
నాకరొకఁడగుదెంచి శివసింగును గుఱించి వర్తమానము తెలిసెనని
యు, వారుమువ్వమును తత్తఁగమే రావలసిదనియు కోరెను. వారం
దరు నచటికి పోయిరి.

18 వ ప్రకరణము.

శివసింహులహస్య విశిష్టము.

అధికారిచతుష్టయమును పిచ్చివాగువనియు గదిసమీపమున దాగి యుండిరి వారికిని పిచ్చివానికిని మధ్య నుకి వ్యవరముండెను. దానికావలిభాగముః శాస్త్రగా రచ్చిన పిచ్చివాడను, శివసింహును కలసి భోజనమునకై కూర్చుండిరి.

గానరస మధ్యతప్రభావముగలది. దానిమహిమ ఎల్లవాతీతము. శివవర్యులెల్లరును దానివర్ణనమును తమపాత్రములందు నింపివైచిరి. వారదాదమహామునులును, వాల్మీకి మొదలగు శివవర్యులును దానికి సేవకులైరి. పసిబిడ్డలు, పాములు, వృద్ధులు, ఉన్నెత్తులు, ఎల్లరును, గానరసముచే వశిక్యతులు కాని వారులేరు. గానరసమాధుర్యమును గ్రహింపఁజాలని వాడు పాపాణయుకన్న పథముడని పాశ్చాత్యవాటకరచనాపాండిత్యప్రభావముచే నధికయశముః గాంచిన షేక్స్పియరు వర్ణించి యున్నాడు. “కూనిరాగములేతుని మగవాడును, కుడుములు పండజాలనియాపదియు లేర”ని, జనసామాన్యమునం దొక సామెతకలదు. గానము భేదము. మోదము, యుఖము, దుఃఖము, అన్నిరసములను గలుగ జేయును.

నేర్పరియగు గాయకుడు శాస్త్రముగ పాడుచుండినచో సాధారణముగ మనను లీనమై బోవును. నేను శివసింహుట్టియవస్థయందుండెను. పిచ్చివాడు దితాడును గైకొని రాగమాల వాలాపింఁజు దొడంగను. మొదట నానందముకొదించు నానందభైరవియు, పిమ్మట హంసధ్వని ననుకరించు హంసధ్వనియు, నాట్యము నలువ జేయు నాటకురంజియు, స్వప్నియంతయు మలయమారుతముచే నిండునట్లు మలయమారుతమును క్రమక్రమముగ వారోహణావరోహణ

ములతో పాడసాగెను. వాని యవ్యక్తమధురగానము శివసింగు నున్నట్లుని జేసిపై చెను. అతడు పోయిట వారింభించెను. వాని సుభాషణ యధికమగుటకు సహచారియగు వీధివాడు వానికి మధు పానమిచ్చెను.

శివసింగు స్వర్గలోకమును చూరగొనుచు, మితుని ప్రకంసింపుచు, పాడుమని నిర్బంధ పెట్టసాగెను. అంత వారికి కింది సుభాషణము నడచెను.

శివసింగు—చాల ఈముగ నున్నది. ఇంకను పాడుము.

వీధివాడు మరల చిత్రము మోయించెను. శివసింగు మరల త్రాగుటకు సారాయి నీయుమసి యడిగెను.

రెండవవాడు—ఇటువంటిదివివరలో నెప్పుడైన త్రాగితివా?

శివ—అహ! ఆనందభవనములో.

రెండ—కావలసినంత దొరకెడిదా?

శివ—అ! కావలసినంత. నేను సారాయమ్ము కొట్టుకొనికీ దొంగతనముగ పోయి త్రాగేవాడను.

రెండ—పాపము! నికు విచారముగ నున్నది. అచటనుండి నతో బాగుగ త్రాగెడివాడవు కదా?

శివ—అగును.

రెండ—అట్లయిన నెందుకు నివృంఠించితివి?

శివ—కొన్ని చితుకులను కాల్యవలెననుకొంటిని. కాని నిల్లంతయు నంటుకొనెను. నేనేమి చేయును?

రెండు—జమిందారు నెందులకు కార్పితివి?

శివ—మనోరమ కమలాకరుని పెండ్లి యాడుటకు.

రెండు—అటు నీతో నట్లుచేయుమని చెప్పినదా?

శివ—లేదు. కాని, యామె చాలగ నేడ్చుచు, కమలాకరుని తో నాపెనిమిటి లేకుండినచో నిన్ను పెండ్లి కూడి యుండును గదా యనిపల్కెను. అందుచేత నామె మగనిని చంపినచో నామె పెండ్లి యాడునని తలచితిని.

రెండ—కమలాకరుడు కాల్చెనని యెందుకు చెప్పినావు?

శివ—వారందరు నేను చేసితినిని చెప్పినారు. జయలులో నేయుదురనుభయముచే నట్లు చెప్పినాను.

ఇంతలో వానిని భయముచే దేహము కంపించెను. రెండవ వాడు మరల గానముచే వానిని సేదదేర్చెను. మరల శివసింగు స్వస్థుడయ్యెను.

రెండవవాడు—నీకు తుపాకి యెక్కడ దొరికెను?

శివ—అది పట్టలు కొట్టుటకు వారినడిగి వున్నకొంటిని. అది నాదగ్గరనే ఉన్నది. నేను దాగుకొన్న బారియలో నున్నది. నుట్టుసింగు బలవంతముగా నన్నులాగుకొని వచ్చినాడు. వీలయినచో వానిని జంపివేసి యుండును.

ఇది వినుటతోడనే రమేశుడు కోపము వట్టజాలక పోయెను. తలుపు తీసికొని "భళిలా! రవీంద్రా!" యనియెఱచెను. శివసింగు భయపడెను. జరిగినదంతయు గ్రహించెను. "హా! దుర్మార్గుడా" యనియెఱచి, రవీంద్రుని భోజనము చేయుచాకుతో రెండుపొట్లు పొడిచెను. రవీంద్రుడు వానినుండి తప్పించుకొనలేక పోయెను. ఇంతలో వైద్యశాలలో నుండి యందరును వరుగెత్తి వచ్చిరి. శివసింగును భయంకరముగ పరచుచు గోడకు వీపునుజేర్చి, కత్తితో వచ్చువారిని పొడువ నుంకింపుచుండెను. ఇరువురు భటులు వారి వెనుకనుండి గోడనెక్కి "ఉరి" పోసి, చేతులను కట్టివైచిరి. శివసింగు భయముచే యూర్పిలెను. వానినెంతో కష్టముపై సేదదేర్చిరి

అనేక వశ్యులు వైచిరి. కాని, అతడు "నేను చెప్పను, మీరు
ప్రతి వచ్చివచ్చు చేసికొను" అని యెంత చెప్పినను మూలమును,
వానిని చెబుటోపట్టిరి. రవీంద్రుని గాయమునుండి రక్తము ప్రవహిం
చుండెను. రమేశుడు దాతని గాయములకు కిట్లుకట్టెను. దెబ్బ బలము
గా తగులకుండుటచే నచాయము కలుగ లేదు "ఫీ ఎంతకష్టము.
ఇటువంటి ఘండాలపువ్వు తీ చేయరాదు. అకరాధులను కట్టుకొనుట
ప్రాణోపద్రవకరము" అని రవీంద్రుడు వల్లెను.

"నీవంటివారు లేకున్నచో, నేరములు బెటవకుటయెట్లు? నీకీర్తి
దశదిశల వ్యాపించుగాక "యని సురేంద్రుడు దీవించెను.

19 వ ప్రకరణము.

శ్రీకృష్ణుడు

వర్ణనము.

మనోరమ యానందనువీడి మగసింజేరణోయెను. అతడు మర
ణావస్థలోనుండెను. అతనింజేరి మనోరమ "ప్రీయా ! మరెగురువును
రప్పించునా?" యని యడిగెను.

మనో—అవస్థరములేదు. ఇంక నాదుర్మార్గుని రక్షింపదలచు
కొనలేదు. నాకు దోహదముచేసెను. వానికి శిక్షవేయించితిని. అది
పాపముయినను విచారించను. తప్పుక నాతడు శిక్షపొందవలయును.

మనో.—ప్రీయా ! అది యీతని తప్పుకాదు. అంతయు నాయ
ది. నన్ను చంపి వగదీర్చుకొనుడు. నసింక విరాగిని నీవనము తక్కు
యితిరము నపేక్షించను. నాకీప్రాణించితి సౌఖ్యములపై నిచ్చలేదు.

తారా—ఓసీ ! దుర్మార్గురాలా ! నీన్నెంతగ ప్రేమించియుం
డినీ? నానుభవమునకు మూలమనియు, నాయాశాలతకు తల్లివేరనియు,
నానువాచకములకు సోపానమనియు, నీతోడి జీ గోకమనియు నెంచి

తివి. నావలపునకు తగిన ప్రతీకారమునప్పితివి. ఛీ ! నీచకులజల వలె బ్రవర్తించి, యకళంకితమగు మామంశమునకు కళంకము దెచ్చితివి. నీవు నిజముగ నెంత శిక్షతైన తగినదానవు. మీజాతిని నమ్మరాదు. స్త్రీలంతటి హేయకరమగు వారినికొక రుండరు. స్త్రీలను నమ్మి యెందరు చెడిపోవలేదు. అయ్యో! ఇహమందు నీమూలమునను, కరమందు స్వకార్యమువలనను, పాప మనుభవించవలసి వచ్చెను. నిర్దోషియైనను, కమలాకరుడు నిన్ను పెడమార్గముల బ్రవేశపెట్టెనని తలంచి, కోపముచే నాతని సకారణముగ చెరిసాల పాలు గావించితివి. ఈ ! దైవమా ! నాకు మరణావస్థలోనైన సుఖము గలుగదుకదా ! నేనీమి చేయునును? కులటముగు దుర్మార్గురాలు నన్నిట్టి పాపమునకు పాలు గావించెను. నేను కళ్ళాల్లావతప్పుడనైతివి. ఛీ ! స్వైరితీ! ఎంతపాపమున కొడిగట్టితివే? సర్వరముగ మరగుచు శిష్టము. రమేశునకు వర్తమానము చేయుము. నీరెండవ కుమార్తెయు చావనున్నది. ఆమెను నే సధికగారాబముతో చూచుచుంటివి. కాని నాకామె జనియింపలేదనుట తథ్యమయ్యె. ఇక నామి ముఖమును చూడనెల్ల;బొమ్మ. శిశువుముగ వారలను పోడినే మనుష్యులను కంపుము”

మనోరమయు సధికమగు విచారముతో నల్లనయ్యెను.

రమేశుడును మరగురువును ప్రవేశించిరి. తారావాధుడు వారలసమక్షమున తన యవసాన కాలమున నీకింది విధముగ లిఖిత పూర్వకమగు మరణశాసనము వ్రాసి యుచ్చెను.

“ప్రజాసమూహము సందేశించి, ప్రజామిత్రార్థకముగ, కళ్ళాల్లావతప్పుడగు ధనపురము జమిందారు తారావాధరాములు, వ్రాసిన మరణశాసనము.

నాభార్య సచ్చలయనియు, నాకు మనఃపూర్వకముగ గొల్పు

కట్టి యనియు నన్ని కమలాకరుడే ద్రోహమునకు కారణమని తలంచి వానిపై నవవాడుమేసి నావగదీర్చుకొన దలంచిరిని. నిజము బైట వదెను. అతడు నిద్దోషి. వ్యాయాధికారులు కమలాకరుని చెఱునుండి విముక్తి గలుగ జేయుదురుగాక ! ఇది మనఃపూర్వకముగ వాంఛింపుచున్నాను. వానికి నాయాశీర్వచనములు.

తారానాథరాయ్.

ధనపురము జమిందార్ —

అనతికాలములో స్వస్థచిత్తుడై తారానాథుడు వరలోకప్రాప్తి చెందెను రమేశుడిశుభవర్తమానము నానందునకు తెలుపనేగను.

20 వ ప్రకరణము.

✽ ✽ ✽

శృంగధుగము

పురజనుల తీర్మానము ప్రభావవ్యాయస్థానమువారికి చేరెను. వారు ప్రజోద్దేశముననుసరించి, కమలాకరుని నేరము మరల విచారింపవలసివచ్చెనని మండిచంద్రరాయలున కుత్తరువిచ్చిరి. మండి దుగ్గిడు సంతోషముతో నావనితీయ్యకొనెను. అతని కిదివరలో తీరు కాదనితో చెను. దానికితోడు జరగిన పౌర పాటునకు యుఖర్జీ దింతియటయు, సీతానాథుడు మండిదుగ్గినితో నాతనిపై ప్రతికూలముగ మాట్లాడుటయు, యుఖర్జీ నెట్లయిన వదచ్యుతుని గావించ నాతడు దృఢనిశ్చయముడై యుడుటయు, యుఖర్జీకి గర్వభంగము గలుగుట తప్పదని యాతడు విచారింపుచుండుటయు, తనయుద్దేశమునకు కొంత బలకరణగలగు పురజనుల యభిప్రాయములననుసరించి మండి దుగ్గిడు మరల విచారణచేయుటకు నిశ్చయించెను. జనులందఱును సంతసింపుచు కలువిధముల చెప్పచుండిరి.

కమలాకరుడు పోర్టునకు తీసికొని రాబడెను. ప్రముఖులెల్ల
రును సాక్ష్యములిచ్చిరి సీతానాథుడును, గణేశుడును, ముఖర్జీయు
ప్రత్యక్షముగ, బుడబుక్కల వానివేషము ధరించి, రవీంద్రుడు మనో
రమతో సంభాషించిన దంతయు వినియుండిరి. వారివాఙ్మూలములు గై
కొనబడెను. పాతకమహాశయముకు సీతానాథుసంతటివాడు ప్రచ్ఛ
న్నముగ చెట్టునెక్కి వారి సంభాషణ వాలించుట యసంభవమనిగోచ
వచ్చును. కాని రవీంద్రుసంతటివాడు నిజము బైటబైటబూనుకొని
నప్పుడు, సీతానాథుడియ్యకొన కుండుటెట్లు?

సీతయు, మనోరమ పరిచారికయు, రంగస్వామియు సాక్ష్యము
లిచ్చిరి. రవీంద్రు నెల్లరుషగ్గడించిరి. సబ్బుబిళ్లను నోటియండిచుకొని
మరుగులుగ్గిరి, పిచ్చివానివలె నటించి, బుడబుక్కలవానివేషము
దాల్చి, నేగమును బైటకీడ్చిన వాని చాకచక్యమునకు రవీంద్రుని ప్ర
శంసించనివారు లేరు.

కమలాకరుని నిర్దోషిత్వము స్థాపించబడెను. ఆనంద యాతనిని
చెట్టబట్టెను. ఆనంద యానందమునకు మేర లేకుండెను.

మనోరమ శాంతిశీతనమును స్థాపించి కీర్తిగాంచెను.

మాధవుడు తన యుద్యోగమును గావించి, వర్తకమును
ప్రారంభించి ధన్యుడయ్యెను. ముఖర్జీ తప్పులను తుడిచి కమలాక
రాడు లాశని తమమిల్లివగములో జీర్చుకొనిరి. కమలిని ముఖర్జీని
పరిణయ మయ్యెను.

మనోరమ పినతల్లి కుమార్తెయగు లావణ్య రవీంద్రు నుద్వాహ
మయ్యెను. తక్కిన వారెల్లరును ఋజు మార్గవర్తనలై నుభించిరి.

రవీంద్రుని యవరాధపరిశోధక కార్యము లనేకములు గలవు
వానిని పాతకమహాశయ లాడరింతుడని కృమిక్రిమముగ సమర్పించు
కొందును.

సంపూర్ణము.

14417